

7665

**ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN BASKIN BEN DURUMLARI İLE BAZI
ÖZLÜK NİTELİKLERİNİN, BEN DURUMLARINA, ATILGANLIK ve UYUM
DÜZEYLERİNE ETKİSİ**

Ramazan ARI

**Hacettepe Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü**

7665

**Lisansüstü Eğitim - Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin
Eğitimde Psikolojik Hizmetler Bilim Dalı
Psikolojik Danışma ve Rehberlik Programı İçin Öngördüğü**

DOKTORA TEZİ

Olarak Hazırlanmıştır.

**Y. C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ**

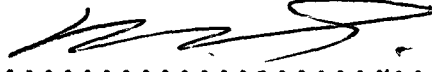
**Ankara
Ekim, 1989**

**Y. C.
Yükseköğretim Kurulu
Dokümantasyon Merkezi**

"Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne"

İş bu çalışma jürimiz tarafından Eğitimde Psikolojik Hizmetler Bilim Dalı, Psikolojik Danışma ve Rehberlik Programı'nda DOKTORA TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan
Prof. Dr. Ethem ÖZGÜVEN

Üye
Prof. Dr. Yedigâr KILIÇ

Üye
Doç. Dr. Nilüfer VOLTAN-ACAR

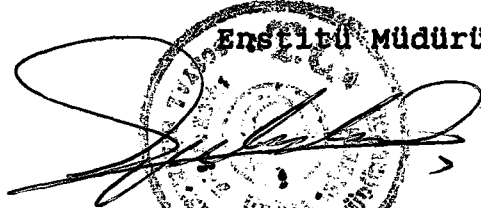
Üye
Doç. Dr. İstün DÖKME

Üye
Yrd. Doç. Dr. Gültür ÜSKAY

Onay

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

...1.../12../1989

Enstitü Müdürü
Prof. Dr. Tuğrul ÇUBUKÇU
Enstitü Müdürü

ÖZET

Bu araştırmada bazı değişkenlerin Selçuk Üniversitesi Öğrencilerinin ben durumları, atılganlıkları ve uyumlarına etkisi incelenmiştir. Araştırmanın bağımsız değişkenleri cinsiyet, bölüm, sınıf ve baskın ben durumlarıdır. Bağımlı değişkenleri ise ben durumları, atılganlık ve uyumdur.

Araştırmanın örnekleme 1988-1989 öğretim yılında Selçuk Üniversitesi Eğitim Fakültesine devam eden öğrenciler arasından oranlı örnekleme yöntemiyle seçilmiştir. Örneklem alınırken Fen Bilimleri Eğitimi Bölümü'nden iki anabilimdalı, Yabancı Diller Eğitimi Bölümü'nden iki anabilimdalı, Sosyal Bilgiler Eğitimi Bölümü'nden bir anabilimdalı ve Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Bölümü'nden bir anabilimdalı tesadüfi olarak örnekleme alınmıştır. Araştırma örnekleme yukarıdaki anabilimdallarının 1. sınıf ve 4. sınıf öğrencilerinden oluşmaktadır. Örneklem alınan toplam öğrenci sayısı 397 dir.

Öğrencilerin ben durumları, bu araştırma için geliştirilen "Ben Durumları Ölçeği" ile ölçülmüştür. Öğrencilerin atılganlığı Rathus Atılganlık Envanteri ile, uyumları ise Hacettepe Kişilik Envanteri ile ölçülmüştür. Bu üç ölçekten elde edilen toplam ve alt puanların ortalamaları değişken sayısına göre F ve t testi ile test edilmiştir.

Araştırmanın bulguları aşağıda özetlenmiştir.

1.a- Kızların ve Erkeklerin Eleştirici ve Doğal Çocuk ben durumu puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark

yoktur.

b- Kızların Koruyucu Anababa ve Uymuş Çocuk ben durumu puan ortalamaları erkeklerinkinden yüksektir ($p < 0.01$). Erkeklerin Yetişkin ben durumu puan ortalamaları kızlarinkinden yüksektir.

2. Bölüm ve sınıf değişkenleri öğrencilerin ben durumları üzerinde etkili değildir.

3. Erkekler kadınlardan daha atıgandır ($p < 0.01$).

4. Bölüm ve sınıf değişkenleri öğrencilerin atılğanlığı üzerinde etkili değildir.

5. Cinsiyet, bölüm ve sınıf değişkenleri öğrencilerin uyumları üzerinde etkili değildir.

6. Öğrencilerin baskın ben durumları öğrencilerin atılğanlığını etkilememektedir. Baskın Uymuş Çocuk ben durumu özelliği gösteren öğrenciler en az atılğan gruptur. Grubun en atılğan öğrencileri ise, baskın Yetişkin ben durumuna sahip öğrencilerdir.

7. Baskın ben durumları öğrencilerin uyumunu etkilememektedir. Baskın Doğal Çocuk ben durumuna sahip öğrenciler örneklemin en uyumsuzu iken, Baskın Yetişkin ben durumuna sahip öğrenciler örneklemin en uyumlu grubudur.

SUMMARY

In this study, some variables which affect ego states, Assertiveness and adjustment of students at Selcuk University have been examined. In this study. Independent variables are sex, department, class and dominance of ego states. Dependent variables are ego states, assertiveness and adjustment.

The sample of this study had been chosen from the students at faculty of education, Selcuk University in the 1988-1989 academic year, by the proportional sampling method. At sampling, two main science branches of Science Teaching Department, and Foreign Language Teaching Department, one main science branch of Social Teaching Department and Turkish Language and Literature Teaching Department had been selected by the random sampling method. The students taken as subjects were attending at the first class or Fourth class. The total number of students are 397.

The ego states of subjects were measured by Ego States Checklist by the researcher for this study. The assertiveness of the subjects were measured by Rathus Assertiveness Schedule; the Adjustment of the subjects, by Hacettepe Kişilik Envanteri. Total and sub-score means of these three measures were tested by F or t test, in accordance with the number of variables.

The findings were summarized as follows:

1. a- There was no significant difference between the means of females' and males' Critical Parent and Free Child

ego states.

b- Females have got higher means than males in Nurturing Parent ($p < .01$) and Adapted Child ($p < .05$); males, higher than females in Adult ($p < 0.01$).

2. The class and department have no effect on ego states of students.

3. Males were behave more assertive than females ($p < .01$)

4. 2. The class and department have no effect on assertiveness of students.

5. The sex, department and class have no effect on the adjustment of students.

6. The dominant ego states of the students is effective on their assertiveness. The students with dominant Adapted Child had the least assertiveness in all groups. on the other hand, the students with dominant adult were the most assertive of all groups.

7. The dominant ego states of the students was effective on their adjustment. The students with dominant Free Child have the least adjustment all groups. The students with dominant adult are the most adjusted.

İÇİNDEKİLER

	SAYFA
ÖZET	III
SUMMARY	V
İÇİNDEKİLER	VII
TABLOLAR, ŞEKİLLER ve KISALTMALAR	X
ÖNSÖZ	XVI

BÖLÜM I

GİRİŞ	1
Problem	4
Alt Problemler	4
Denenceler	5
Sayıltılar	11
Sınırlılıklar	12
Tanımlar	12
Araştırmanın Önemi	14

BÖLÜM II

İlgili Yayın ve Araştırmalar	16
Ben Durumları, Atılğanlık ve Uyumla ilgili Kuramsal Görüşler	16
Psikoanalitik Kuram	16
Transactional Analysis Kuramı	18
Ben Durumları	20

Ben Durumlarının Gelişmesi	21
Anababa Ben Durumu	22
Eleştirici Anababa Ben Durumu	25
Koruyucu Anababa Ben Durumu	25
Yetişkin Ben Durumu	26
Çocuk Ben Durumu	29
Uymuş Çocuk Ben Durumu	30
Doğal Çocuk Ben Durumu	31
Ben Durumlarının Yapısal Özellikleri .	33
Sarmal Etkileşimler	34
Bütünleyici Sarmal Etkileşimler...	35
Karşıt Sarmal Etkileşimler	37
Gizli Sarmal Etkileşimler	38
Oyunlar	39
Yaşam Senaryoları	42
Kişilerarası ilişkileri Anlamada Kavramlar	46
Atılğanlık	47
Ben Durumları ve Atılğanlık	50
Ben Durumları ve Uyum	51
Ben Durumları ve Psikolojik Yardım ilişkileri	55
Atılğanlık ve Psikolojik Yardım ilişkileri	60
Türkiye'de Yapılan Araştırmalar	65

BÖLÜM III

YÖNTEM	72
Evren ve Örneklem	72
Veri Toplama Araçları	75

133	Öğrencilerin Özük Niteliklerinin Ben Durumlarına Etkisi
133	TARTIŞMA ve YORUM
BÖLÜM V	
124	Baskın Ben Durumunun Uyuma Etkisi
116	Baskın Ben Durumunun Atılmalığa Etkisi ..
115	Sınıfın Uyuma Etkisi
114	Bölümün Uyuma Etkisi
110	Çinsiyetin Uyuma Etkisi
110	Öğrencilerin Özük Niteliklerinin Uyuma Etkisi
109	Sınıfın Atılmalığa Etkisi
108	Bölümün Atılmalığa Etkisi
107	Çinsiyetin Atılmalığa Etkisi
107	Öğrencilerin Özük niteliklerinin Atılmalığa Etkisi
101	Sınıfın Ben Durumlarına Etkisi
98	Bölümün Ben Durumlarına Etkisi
93	Çinsiyetin Ben Durumlarına Etkisi
93	Öğrencilerin Özük Niteliklerinin Ben Durumlarına Etkisi
93	BULGULAR
BÖLÜM IV	
90	Verilerin Toplanması ve Analizi
89	Bilgi Formu
80	Ben Durumları Ölçeği
78	Kathus Atılmalılık Envanteri
75	Hacettepe Kişilik Envanteri

Cinsiyetin Ben Durumlarına Etkisi.....	133
Bölümün Ben Durumlarına etkisi.....	134
Sınıfın Ben Durumlarına Etkisi.....	136
Öğrencilerin Özlük Niteliklerinin Atılganlığa Etkisi.....	136
Cinsiyetin Atılganlığa Etkisi.....	136
Bölümün Atılganlığa Etkisi.....	137
Sınıfın Atılganlığa Etkisi.....	137
Öğrencilerin Özlük Niteliklerinin Uyuma Etkisi.....	138
Cinsiyetin Uyuma Etkisi.....	138
Bölümün Uyuma Etkisi	138
Sınıfın Uyuma Etkisi.....	139
Baskın Ben Durumlarının Atılganlığa Etkisi.....	139
Baskın Ben Durumlarının Uyuma Etkisi.....	141

BÖLÜM VI

VARGI VE ÖNERİLER	145
KAYNAKCA	150
EKLER	159

EK 1: Hacettepe Kişilik Envanteri

EK 2: Rathus Atılganlık Envanteri

EK 3: Ben Durumları Ölçeği

EK 4: Ben Durumları Ölçeği Puanlama Cetveli

EK 5: Ben Durumları Ölçeği Değerlendirme Bilgisayar

Programı

TABLÖLAR, ŒEKİLLER ve KISALTMALAR

TABLÖLAR

TABLÖ NO	Sayfa no
1.0 Örneklemeye Alınan Öğrencilerin Cinsiyet, Bölüm Sınıfa Göre Dağılımı.....	74
2.0 Hacettepe Kişilik Envanterinin Alt Ölçekleri nin, Durumluk-Sürekli Kaygı Envanteri puanları ile Olan Benzer Ölçekler Geçerliliği.....	78
3.0 Ben Durumlarının Birbiriyle İlişkilerini Gösteren Korelasyon Katsayıları.....	86
4.0 Kız ve Erkek Öğrencilerin EAb Ben Durumu Puan X, S, n ve t Değerleri.....	94
4.1 Kız ve Erkek Öğrencilerin KAB Ben Durumu Puan X, S, n ve t Değerleri.....	95
4.2 Kız ve Erkek Öğrencilerin Y Ben Durumu Puan X, S, n ve t Değerleri.....	96
4.3 Kız ve Erkek Öğrencilerin DÇ Ben Durumu Puan X, S, ve t Değerleri.....	97
4.4 Kız ve Erkek Öğrencilerin UÇ Ben Durumu Puan X, S, n ve t Değerleri.....	97
5.0 Fen Bilimleri, Yabancı Diller, Sosyal Bilgiler ve Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Bölümü Öğrencilerinin EAb, KAB, Y, DÇ ve UÇ Ben Durumu Puanlarına İlişkin X, sd ve t DEğerleri.....	99
5.1 Fen Bilimleri, Yabancı Diller, Sosyal Bilgiler ve Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Bölümü Öğrencilerinin EAb, KAB, Y, DÇ ve UÇ Ben Durumu Puanlarına İlişkin KT, sd, KO ve F DEğerleri.	100
6.0 1. Sınıf ve 4. Sınıf Öğrencilerinin EAb Ben Durumu Puan X, S, n ve t Değerleri.....	101
6.1 1. Sınıf ve 4. Sınıf Öğrencilerinin KAB Ben Durumu Puan X, S, n ve t Değerleri.....	102
6.2 1. Sınıf ve 4. Sınıf Öğrencilerinin Y Ben	

	Durumu Puan X, S, n ve t Değerleri.....	103
6.3	1. Sınıf ve 4. Sınıf Öğrencilerinin DÇ Ben Durumu Puan X, S, n ve t Değerleri.....	104
6.4	1. Sınıf ve 4. Sınıf Öğrencilerinin UÇ Ben Durumu Puan X, S, n ve t Değerleri.....	105
6.5	1. Sınıf ve 4. Sınıf Öğrencilerinin Ben Durumları ile ilgili X, S ve n Değerleri.....	106
7.0	Kız ve Erkek Öğrencilerin Atılğanlık Puanı X, S, n ve t Değerleri	107
8.0	Öğrencilerin Atılğanlık Puanlarının Bölümlere Göre X, S, n ve t Değerleri.....	108
8.1	Öğrencilerin Atılğanlık Puanlarının Bölümlere Göre KT, sd, KO ve F Değerleri.....	109
9.0	Kız ve Erkek Öğrencilerin Atılğanlık Puanları X, S, n ve t Değerleri.....	110
10.0	Kız ve Erkek Öğrencilerin Uyum Puanları ile ilgili X, S, ve n Değerleri.....	111
10.1	Kız ve Erkek Öğrencilerin Genel Uyum Puanları ile ilgili X, S, ve n Değerleri.....	111
10.2	Kız ve Erkek Öğrencilerin Kişisel Uyum Puanları ile ilgili X, S, n ve t değerleri.....	112
10.3	Kız ve Erkek Öğrencilerin Sosyal Uyum Puanları ile ilgili X, S, n ve t değerleri.....	113
11.0	Fen Bilimleri, Yabancı Diller, Sosyal Bilgiler ve Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Öğrencilerinin Genel Uyum Puanlarına İlişkin X, S ve n Değerleri.....	114
11.1	Fen Bilimleri, Yabancı Diller, Sosyal Bilgiler ve Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Öğrencilerinin Genel Uyum Puanlarına İlişkin KT, sd, KO ve F Değerleri.....	115
12.0	Kız ve Erkek Öğrencilerinin Genel Uyum Puanlarına İlişkin X, S, n ve t Değerleri....	116
13.0	Öğrencilerin Baskın Ben Durumlarına Göre Atılğanlık Puanlarına İlişkin X, S ve n Değerleri.....	117
13.1	Öğrencilerin Baskın Ben Durumlarına Göre Atılğanlık Puanlarına İlişkin KT, sd, KO ve F Değerleri.....	118

13.2	Öğrencilerin Baskın Ben Durumlarına Göre Atılma Puanlarına İlişkin X, S, n ve t Değerleri.....	118
14.0	Öğrencilerin Baskın Ben Durumlarına Göre Genel Uyum Puanlarına İlişkin X, S ve n Değerleri.....	125
14.1	Öğrencilerin Baskın Ben Durumlarına Göre Genel Uyum Puanlarına İlişkin KT, sd, KT ve F Değerleri.....	125
14.2	Öğrencilerin Baskın Ben Durumlarına Göre Genel Uyum Puanlarına İlişkin X, S, n ve t Değerleri.....	126

ŞEKİLLER

ŞEKİL NO	Sayfa no
1. Anababa Ben Durumunun Yapısı.....	23
2. Anababa Ben Durumunun Dışa Yansıtılması.....	24
3. Bozulmuş Yetişkin Ben Durumu ve Yetişkin Ben Durumunun Diğer Ben Durumları Tarafından Programlanması.....	28
4. Sağlıklı Bir Kişideki Ben Durumları Arasındaki Etkileşim.....	29
5. Yapısal Diyagram.....	32
6. Ben Durumlarında Bulaşma (Contamination).....	34
7. Bütünleyici iletişim (Örnek I).....	36
8. Bütünleyici iletişim (Örnek II).....	36
9. Karşıt iletişimler.....	37
10. Gizli iletişimler.....	39

KISALTMALAR

HKE: Hacettepe Kişilik Envanteri

RAE: Rathus Atılganlık Envanteri

BDÖ: Ben Durumları Ölçeği

EAb: Eleştirici Anababa (Ben Durumu)

KAb: Koruyucu Anababa (Ben Durumu)

Y : Yetişkin (Ben Durumu)

DÇ : Doğal Çocuk (Ben Durumu)

UÇ : Uymuş Çocuk (Ben Durumu)

GU : Genel Uyum

KU : Kişisel Uyum

SU : Sosyal Uyum

ÖNSÖZ

Yirminci yüzyılın ellili yıllarından sonra kişilerarası ilişkileri düzenleme ve geliştirme güncellik kazanmış konulardan biridir. Çünkü, bu yüzyılda kişilerarası ilişkiler oldukça karmaşık bir özellik kazanmış ve bireyin sosyal ve kişisel uyumunu etkilemiştir. Kişilerarası ilişkilerin ortaya çıkardığı sorunlar önemli bir ilgi alanı haline gelmiştir.

Yirminci yüzyılın son yarısı teknolojik gelişmenin çok hızlandığı, sosyal hareketlerin de aynı ölçüde arttığı bir yüzyıl olmuştur. Bu hızlı değişmelere bireyin uymakta güçlük çekmesi, insan davranışını anlamada yeni arayışlara neden olmuştur. Bireyin değişmelere uyumunu kolaylaştırmak ve diğer bireylerle sağlıklı ilişki kurmasını sağlamak amacıyla "kişilerarası ilişkileri düzenleme" eğitimlerine ihtiyaç duyulmuştur. Hızla popüler hale gelen bu olgu, sosyal psikolojinin, klinik psikolojinin ve endüstriyel psikolojinin ilgi alanı olmuştur.

Bireyin kendisi ve çevresiyle uyum içinde olması bireyin diğer kişilerle kurduğu ilişkilerle yakından ilgilidir. Bu gerçekler ışığında, bu araştırmada kişilerarası ilişkilerde önemli bir yeri olan Transactional Analysis kuramındaki ben durumları ile atılğanlık ve uyum gibi konular ele alınmıştır. Üniversite öğrencilerin özlük nitelikleri ve baskın ben durumlarının, ben durumlarına, atılğanlığa ve uyuma etkisi incelenmiştir. Araştırma sonuçları psikolojik danışma ve rehberlik alanına yönelik önemli ipuçları

vermiştir.

Araştırma süresince öneri ve katkılarının yanısıra değerli zamanını ve yakın ilgisini esirgemeyen tez danışmanım Sayın Doç. Dr. Nilüfer VOLTAN-ACAR'a içten teşekkür ederim.

Araştırmanın gerçekleştirilmesi sırasında, karşılaştığım her türlü güçlüğüte beni destekleyen, değerli bilimsel katkılarıyla beni yönlendiren ve bana ışık tutan değerli hocam Sayın Prof. Dr. Ethem ÖZGÜVEN'E sonsuz şükranlarımı ve saygılarımı sunarım.

Araştırmanın her aşamasında bana her türlü kolaylığı gösteren okul müdürümüz Sayın Prof. Dr. Leyla KALAYCIOĞLU'na teşekkürlerimi bildiririm. Çalışmanın her aşamasında bana her türlü yardımı sağlayan Yar. Doç. Dr. Servet ÖZDEMİR' Yar. Doç. Dr. Ziya SELÇUK'a ve Araş. Gör. Hasan BACANLI'ya sonsuz teşekkürlerimi bildiririm. Ayrıca araştırma boyunca gösterdiği sabır ve verdiği destekten dolayı eşim Nalan'a çok teşekkür ederim.

BÖLÜM I

GİRİŞ

Baş döndürücü bir hızla ilerleyen teknolojik gelişmeler toplumsal yaşamı çok değişik alanlarda etkileşmektedir. Özellikle elektronik alanındaki gelişmeler sanayiye, ticareti, eğitimi, kitle iletişimini ve çalışma hayatını da etkilemekte büyük değişmelere yol açmaktadır. Bu hızlı değişmeler insanlararası ilişkileri de etkilemiş, kişiyi çözümleri güç ve karmaşık bir ilişkiler örüntüsü ile karşı karşıya getirmiştir. Kişi, bu karmaşık ilişkilerin sözlü ve sözsüz gönderilerini (mesajlarını) doğru olarak yorumlayıp uygun tepkiyi verebildiği oranda çevresiyle uyum içinde olabilmektedir (Sullivan, 1953; Juorard, 1971).

Konu ile ilgilenen yazarlar, bireyin hızlı toplumsal değişmelere ayak uyduramadığını ileri sürmektedirler. Birey bir yandan teknolojinin ve sosyal değişmelerin ortaya çıkardığı yeni durumları izlemek, diğer yandan da çok kısa bir zaman aralığı içinde gittikçe artan sayıda ilişkiye girmek zorunda kalmaktadır. ilişkilerin içeriklerinin çeşitliliği ve çok sayıda kişiyle ilişkiye girilmesi sonucu ilişkiler, yavanlaşmakta ve yüzeyselleşmektedir. Birey, bu yüzeyselliğin bedelini kendisine ve topluma yabancılaşmakla ödemektedir (Cooper, 1981; Geçtan, 1982; Fromm, 1982).

Ekonomik ve sosyal alandaki değişmeler, toplumun sosyal kurumlarına da etkilemektedir. Son yirmibeş yılda sosyal ve ekonomik olaylar Türk ailesinin sosyal yapısını hızla

değiştirmiştir. Yirmibeş yıl öncesinde ailenin ekonomik yükünü baba üstlenmişken, günümüzde anne de ev işlerinin yanı sıra dışarda bir işte çalışarak ailenin geçimine ortak olmaktadır. Bu değişme yeni sorunları da beraberinde getirmiştir. Aile üyeleri birbirlerine daha kısıtlı zaman ayırabilmiş, iletişim kopuklukları, iletişim yetersizlikleri ve kurulan yanlış iletişimler sonucu aile üyeleri arasında huzursuzluklar, ailenin parçalanması ve ruhsal sıkıntılar gibi sorunlar ortaya çıkmıştır (Yörükoğlu, 1984). Aile üyeleri arasında uygun iletişimin kurulamaması ya da iletişim oyunlarının içtenliğe, dürüstlüğe tercih edilmesi sonucu ilişkiler karakolda, mahkeme salonunda, morgda sona erebilmiştir (Berne, 1964).

Toplumsal değerlerin değişmesi sonucu ilişkiler, insanca değerler yerine pazarlamacı bir yönelimle fayda, kâr ve zarar prensiplerine göre kurulmaktadır. İlişkiler yüzeysel ve insanın kişiliği bir işçi, mühendis, patron veya yönetici olarak işlem görmektedir. Bu tür ilişkiler, bireylerde boşluk, hiçlik ve yabancılaşma duygularına neden olmaktadır (Fromm, 1982).

James ve Jongeward (1984), bireylerin diğerleriyle kurdukları ilişkilerin, o kişilerin başarılı ya da başarısız kişiler olmasını belirlediğini ileri sürmektedirler. James ve Jongeward (1984)'a göre kaybeden kişiler, karşılarındaki kişilerle "oyunlar"a, çıkarlara dayalı ilişkiler kurmaktadır. Diğer yandan aynı yazarlar, kazanan kişilerin diğer bireylerle içtenliğe, dürüstlüğe dayalı ilişkiler kurduk-

larını vurgulamaktadırlar.

Sağlıklı bir toplumsal çevrenin kurulabilmesi, sağlıklı insan ilişkileri ile mümkün olmaktadır. Sağlıklı ilişkilerin kurulabilmesi ise insanların birbirlerinin mesajlarını doğru olarak alıp yorumlamalarıyla mümkün olmaktadır. Ne var ki çeşitli iletişim engelleri, gönderilerin doğru alınıp uygun tepkilerin verilmesini engellemektedir. İletişim engellerinin bir kısmı çevresel koşullardan kaynaklanırken, önemli bir bölümü de bireylerin kişilik özelliklerinden kaynaklanmaktadır (Cüceloğlu, 1984; Voltan, 1980. b).

20. yüzyılın son yarısında kişilerarası ilişkilerin, bireyin kişisel ve sosyal uyumu üzerindeki etkilerine büyük önem verilmektedir. Bireyin uyumu veya uyumsuzluğu kurduğu ilişkilerin bir sonucu olarak nitelendirilmektedir. Başka bir ifadeyle sağlıklı ilişki kurabilme sosyal bir beceri olarak değerlendirilmektedir. Sosyal beceri çeşidi olarak kabul edilen "Assertiveness" (atılganlık), "Self-Disclosure" (kendini açma), "Interaction Analysis" (etkileşim çözümlemesi) ve benzeri kavramlar kişilerarası ilişkilerde önem kazanmıştır. Diğer yandan kuramsal temelini kişiler arası ilişkilere dayandıran psikolojik tedavi kuramları geliştirilmiştir. Bu kuramlardan birisi de "Transactional Analysis" kuramıdır. Transactional Analysis kuramı kişilerarası ilişkilerin analizine dayanmakta olup, bireysel ve grup psikoterapilerinde geniş uygulama alanı bulmuştur. Ayrıca, kişilerarası ilişkilerin geliştirilmesi ve düzenlenmesi ile ilgili çalışmalar yalnızca psikolojik yardım ilişkileri ile

sınırlı kalmayıp ekonomi, ticaret, yönetim, sosyal hizmetlerle ilgili alanlar ve endüstriye kadar yayılmıştır. Kişilerarası ilişkileri düzenleme ve geliştirme önemli bir gereksinim haline gelmiştir (Cooper, 1981).

Türk toplumu geleneksel yapıdan uzaklaşmış, bir geçiş sürecine girmiştir. Dolayısıyla toplumda önemli ve hızlı değişimler olmaktadır. Türk insanının hem bu değişmelere uyum sağlayabilmesi, hem de ruhsal açıdan sağlıklı olabilmesi için sosyal beceri olarak kabul edilen sağlıklı ilişki kurma teknikleri konusunda bilgilendirilmesinde sayısız yararlar vardır.

Problem Cümlesi

Bu araştırmada üniversite öğrencilerinin bazı özlük nitelikleri ile baskın ben durumlarının, ben durumlarına, atılğanlık ve uyum düzeylerine etkileri incelenmiştir.

Araştırmada, öğrencilerin özlük nitelikleri olarak; cinsiyet, bölüm ve sınıf alınmıştır.

Alt Problemler

Araştırmanın alt problemleri aşağıda verilmiştir.

1.0 / Öğrencilerin özlük niteliklerinin , öğrencilerin ben durumlarına etkisi nedir?

2.0 / Öğrencilerin özlük niteliklerinin, öğrencilerin atılğanlık düzeylerine etkisi nedir?

3.0 / Öğrencilerin özlük niteliklerinin, öğrencilerin uyum düzeylerine etkisi var mıdır?

4.0 / Öğrencilerin baskın ben durumları öğrencilerin atılğanlık düzeylerini etkilemekte midir?

5.0 / Öğrencilerin baskın ben durumlarının öğrencilerin genel uyum düzeylerine etkisi nedir?

DENENCELER

Araştırmanın temel ve alt problemlerine dayalı olarak sınanacak denenceler aşağıda verilmiştir:

1.0 / Öğrencilerin özlük niteliklerinin ben durumlarına etkisi

1.1 / Kız ve erkek öğrencilerin ben durumları puan ortalamaları arasında önemli düzeyde fark vardır.

1.1.1 / Erkek öğrencilerin Eleştirici Anababa ben durumu puan ortalamaları kızlarinkinden önemli düzeyde yüksektir.

1.1.2 / Kız öğrencilerin Koruyucu Anababa ben durumu puan ortalamaları erkeklerinkinden önemli düzeyde yüksektir.

1.1.3 / Erkek öğrencilerin Yetişkin ben durumu puan ortalamaları kızlarinkinden önemli düzeyde yüksektir.

1.1.4 / Erkek öğrencilerin Doğal Çocuk ben durumu puan ortalamaları kızlarinkinden önemli düzeyde yüksektir.

1.1.5 / Kız öğrencilerin Uyumş Çocuk ben durumu puan ortalamaları erkeklerinkinden önemli düzeyde yüksektir.

1.2 / Fen Bilimleri Eğitimi Bölümü, Yabancı Diller Eğitimi Bölümü, Sosyal Bilgiler Eğitimi Bölümü ve Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Bölümü öğrencilerinin ben durumları

puan ortalamaları arasında önemli düzeyde fark vardır.

1.2.1 / Fen Bil. Eğt. Bölümü öğrencilerinin Eleştirici Anababa ben durumu puan ortalamaları, Yabancı Diller Eğt. Bölümü, Sosyal Bil. Eğt. Bölümü ve Türk Dili ve Edebiyatı Eğit. Bölümü öğrencilerinin Eleştirici Anababa ben durumu puan ortalamalarından önemli düzeyde yüksektir.

1.2.2 / Türk Dili ve Edebiyatı Eğit. Bölümü öğrencilerinin Koruyucu Anababa ben durumu puan ortalamaları, Fen Bil. Eğt. Bölümü, Yabancı Diller Eğt. Bölümü ve Sosyal Bilgiler Eğt. Bölümü öğrencilerinin Koruyucu Anababa ben durumu puan ortalamalarından önemli düzeyde yüksektir.

1.2.3 / Fen Bil.Eğt. Bölümü öğrencilerinin Yetişkin ben durumu puan ortalamaları, Yabancı Diller Eğt. Bölümü, Sosyal Bilgiler Eğt. Bölümü ve Türk Dili ve Edebiyatı Eğit. Bölümü öğrencilerinin Y ben durumu puan ortalamalarından önemli düzeyde yüksektir.

1.2.4 / Fen Bil. Eğt. Bölümü öğrencilerinin Doğal Çocuk ben durumu puan ortalamaları, Yabancı Diller Eğt. Bölümü, Sosyal Bilgiler Eğt. Bölümü ve Türk Dili ve Edebiyatı Eğit. Bölümü öğrencilerinin DÇ ben durumu puan ortalamalarından önemli düzeyde yüksektir.

1.2.5 / Sosyal Bilgiler Eğit. Bölümü öğrencilerinin Uyumş Çocuk ben durumu puan ortalamaları, Fen Bil. Eğit. Bölümü, Yabancı Diller Eğt. Bölümü ve Türk

Dili ve Edebiyatı Eğit. Bölümü Öğrencilerinin UÇ ben durumu puan ortalamalarından önemli düzeyde yüksektir.

1.3 / 1. sınıf ve 4. sınıf öğrencilerinin ben durumları puan ortalamaları arasında önemli düzeyde fark vardır.

1.3.1 / 1. sınıf öğrencilerinin Eleştirici Anababa ben durumu puan ortalamaları, 4.sınıf öğrencilerinin EAb ben durumu puan ortalamalarından önemli düzeyde yüksektir.

1.3.2 / 4. sınıf öğrencilerinin Koruyucu Anababa ben durumu puan ortalamaları 1.sınıf öğrencilerinkinden önemli düzeyde yüksektir.

1.3.3 / 4. sınıf öğrencilerinin Yetişkin ben durumu puan ortalamaları 1.sınıf öğrencilerinin Yetişkin ben durumu puan ortalamalarından önemli düzeyde yüksektir.

1.3.4 / 1. sınıf öğrencilerinin Doğal Çocuk ben durumu puan ortalamaları 4.sınıf öğrencilerinin Doğal Çocuk puan ortalamasından önemli düzeyde yüksektir.

1.3.5 / 4. sınıf öğrencilerinin Uymuş Çocuk ben durumu puan ortalamaları 1. sınıf öğrencilerinin Uymuş Çocuk ben durumu puan ortalamalarından önemli düzeyde yüksektir.

2.0 / Öğrencilerin özlük niteliklerinin atılğanlığa etkisi

2.1 / Kız ve erkek öğrencilerin atılğanlık puan ortalamaları arasında önemli düzeyde fark vardır.

2.1.1 / Erkek öğrencilerin atılğanlık puan orta-

lamaları kızlarinkinden önemli düzeyde yüksektir.

2.2 / Fen Bilimleri Eğit. Bölümü, Yabancı Diller Eğit. Bölümü, Sosyal Bilgiler Eğit. Bölümü ve Türk Dili ve Edebiyatı Eğit. Bölümü öğrencilerinin atılgnalık puan ortalamaları arasında önemli düzeyde fark vardır.

2.2.1 / Fen Bilimleri Eğitimi Bölümü öğrencilerin atılgnalık puan ortalamaları, diğer üç bölümün öğren-cilerinin atılgnalık puan ortalamalarından önemli düzeyde yüksektir.

2.3 / 1. sınıf ve 4. sınıf öğrencilerinin atılgnalık puan ortalamaları arasında önemli düzeyde fark vardır.

2.3.1 / 4.sınıf öğrencilerinin atılgnalık puan ortalamaları 1. sınıf öğrencilerinin atılgnalık puan ortalamalarından önemli düzeyde yüksektir.

3.0 / Öğrencilerin özlük niteliklerinin uyuma etkisi

3.1 / Kız ve erkek öğrencilerin genel uyum, kişisel uyum ve sosyal uyum puan ortalamaları arasında önemli düzeyde fark vardır.

3.1.1 / Erkek öğrencilerin genel uyum puan ortalamaları kız öğrencilerin genel uyum puan ortalamalarından önemli düzeyde yüksektir.

3.1.2 / Erkek öğrencilerin kişisel uyum puan ortalamaları kız öğrencilerinkinden önemli düzeyde yüksektir.

3.1.3 / Erkek öğrencilerin sosyal uyum puan ortalamaları kız öğrencilerinkinden önemli düzeyde yüksektir.

3.2 / Fen Bilimleri Eğt. Bölümü, Yabancı Diller Eğt. Bölümü, Sosyal Bilgiler Eğit. Bölümü ve Türk Dili ve Edebiyatı Eğit. Bölümü öğrencilerinin genel uyum puan ortalamaları arasında düzeyde fark vardır.

3.2.1 / Türk Dili ve Edebiyatı Eğit. Bölümü öğrencilerinin genel uyum puan ortalamaları, diğer bölüm öğrencilerinin genel uyum puan ortalamalarından önemli düzeyde yüksektir.

3.3 / 1. sınıf ve 4. sınıf öğrencilerinin genel uyum puan ortalamaları arasında önemli düzeyde fark vardır.

3.3.1 / 4. sınıf öğrencilerinin genel uyum puan ortalamaları 1. sınıf öğrencilerinininkinden önemli düzeyde yüksektir.

4.0 / Öğrencilerin baskın ben durumlarının atılğanlığa etkisi

4.1 / Baskın Eab ben durumu özelliği gösteren öğrencilerin atılğanlık puan ortalamaları baskın UÇ ve KAb ben durumu özelliği gösteren öğrencilerinkinden önemli düzeyde yüksek, baskın Y ve DÇ ben durumu özelliği gösteren öğrencilerinkinden önemli düzeyde düşüktür.

4.2 / Baskın KAb ben durumu özelliği gösteren öğrencilerin atılğanlık puan ortalamaları baskın UÇ ben durumu özelliği gösteren öğrencilerinkinden önemli düzeyde yüksek, baskın EAb, Y ve DÇ ben durumu özelliği gösterenlerinkinden önemli düzeyde düşüktür.

4.3 / Baskın Y ben durumu özelliği gösteren öğrencilerin atılgnlık puan ortalamaları, baskın EAb, KAb, DÇ ve UÇ ben durumu özelliği gösteren öğrencilerin atılgnlık puan ortalamalarından önemli düzeyde yüksektir.

4.4 / Baskın DÇ ben durumu özelliği gösteren öğrencilerin atılgnlık puan ortalamaları, baskın Y ben durumu özelliği gösterenlerinkinden önemli düzeyde düşük, baskın EAb, KAb ve UÇ ben durumu özelliği gösterenlerinkinden önemli düzeyde yüksektir.

4.5 / Baskın UÇ ben durumu özelliği gösteren öğrencilerin atılgnlık puan ortalamaları, baskın EAb, KAb, Y ve UÇ ben durumu özelliği gösterenlerinkinden önemli düzeyde düşüktür.

5.0 / Öğrencilerin baskın ben durumlarının genel uyuma etkisi

5.1 / Baskın EAb ben durumu özelliği gösteren öğrencilerin genel uyum puan ortalamaları ile Baskın DÇ ve UÇ ben ben durumu özelliği gösteren öğrencilerin, genel uyum puan ortalamaları arasında önemli bir fark yoktur. Baskın EAb ben durumu özelliği gösteren öğrencilerin genel uyum puan ortalamaları, baskın KAb ve Y ben durumu özelliği gösteren öğrencilerin genel uyum puan ortalamalarından önemli düzeyde düşüktür.

5.2 / Baskın KAb ben durumu özelliği gösteren öğrenci-

cilerin genel uyum puan ortalamaları, baskın Y ben durumu özelliği gösteren öğrencilerinkinden önemli düzeyde düşük, baskın EAb, DÇ ve UÇ ben durumu özelliği gösteren öğrencilerinkinden önemli düzeyde yüksektir.

5.3 / Baskın Y ben durumu özelliği gösteren öğrencilerin genel uyum puan ortalamaları, baskın EAb, KAb, DÇ ve UÇ ben durumu özelliği gösteren öğrencilerinkinden önemli düzeyde yüksektir.

5.4 / Baskın DÇ ben durumu özelliği gösteren öğrencilerin genel uyum puan ortalamaları, baskın KAb ve Y ben durumu özelliği gösteren öğrencilerinkinden önemli düzeyde düşüktür. Baskın DÇ ben durumu özelliği gösteren öğrencilerin genel uyum puan ortalamaları ile baskın EAb, DÇ ve UÇ ben durumu özelliği gösteren öğrencilerin uyum puan ortalamaları arasında önemli bir fark yoktur.

5.5 / Baskın UÇ ben durumu özelliği gösteren öğrencilerin genel uyum puan ortalamaları, baskın Y ve KAb ben durumu özelliği gösteren öğrencilerinkinden önemli düzeyde düşüktür. Baskın UÇ ben durumu özelliği gösteren öğrencilerin genel uyum puan ortalamaları ile baskın EAb ve UÇ ben durumu özelliği gösteren öğrencilerinki arasında önemli bir fark yoktur.

Sayıltılar

Araştırmanın sayıltıları aşağıda belirtilmiştir:

1 / Öğrencilerin kendilerine verilen ölçek ve envanterlere

YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
GÖRÜMLERİ VE İZLENLERİ

içtenlikle ve yansız olarak cevap verecekleri kabul edilmektedir.

Sınırlılıklar

Araştırmanın sınırlılıkları aşağıdaki gibidir.

1 / Araştırma bulguları, S.Ü. Eğitim Fakültesine bağlı Fen Bilimleri Eğitimi Bölümü, Yabancı Diller Eğitimi Bölümü, Sosyal Bilgiler Eğitimi Bölümü ve Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Bölümü 1. ve 4. sınıf öğrencileriyle sınırlıdır.

2 / Araştırmada incelenen "Ben Durumları", geliştirilen "Ben Durumları Ölçeği"nin kapsamıyla sınırlıdır.

3 / Araştırmada incelenen atılgan ve atılgan olmayan davranış, Rathus Atılganlık Envanteri'nin ölçtüğü niteliklerle sınırlıdır.

4 / Araştırmada incelenen uyum puanları, Hacettepe Kişilik Envanterinin (HKE) ölçtüğü niteliklerle sınırlıdır.

Tanımlar

Araştırmada kullanılan kavramların tanımları şöyle belirlenmiştir:

Ben Durumları (Ego States): Ben durumları, duruma uygun, değişmez davranış biçimleriyle dolaysız ilişkisi bulunan değişmez bir duygu ve yaşantı biçimi olarak tanımlanmaktadır (Berne, 1964).

Anababa Ben Durumu (Parent Ego State): Anababa ben durumu, dış kaynaklardan ve temel olarak da anababadan alınmış tutum ve davranışları içerir. Dışta başkalarına karşı önyargılı, eleştirici, sevecen ve koruyucu davranışlarla be-

lirtilir. İçteyşe; Çocuk ben durumunu etkilemeyi sürdüren, çocuklukta anababa iletileri olarak yaşanmasıdır (James ve Jongeward, 1984).

Yetişkin ben durumu (Adult Ego State): Yetişkin ben durumunun kişinin yaşı ile ilgisi yoktur. Kişilik yapısı içinde kişinin davranışlarını bilgiye, gerçeklere ve mantığa göre düzenleyen yanını ifade etmektedir (Barker ve Phillips, 1981).

Çocuk Ben Durumu (Child Ego State): Bireyin davranışlarında, bir çocukta görülen tüm doğal dürtüleri içerir. Aynı zamanda da bireyin çocuklukta ilk deneyimlerinin, kendisi ve başkalarıyla ilgili olarak aldığı durumların kayıtlarını tutar. Çocukluktan gelen "eski-(archaic)" davranışlar olarak açıklanmaktadır (James ve Jongeward, 1984).

Baskın Ben Durumu (Dominance Ego State): Transactional Analysis uzmanlarına göre bireyin Anababa, Yetişkin ve Çocuk ben durumlarından birisinin diğerlerini dışlayarak, duruma uygun olmasa bile daha baskın olarak kullanılmasıdır (Dusay ve Dusay, 1979).

Atılğanlık (Assertiveness): Atılğanlık, diğerlerinin haklarını ihlal etmeden kişinin kendi haklarını kullanabilmesi olarak tanımlanmaktadır (Langrish, 1981).

Atılğan Olmayan Davranış (Non-Assertive Behavior): kişinin kendi haklarından vazgeçmesi, kendi haklarını elde etmekten kaçınması olarak tanımlanabilir.

Atılğan Kişi (Assertive Person): Açık, esnek, diğerlerinin haklarıyla gerçekten ilgili, aynı zamanda kendi hak-

larını da iyi bilen kişi olarak nitelendirilebilir (Alberti ve Emmons, 1970).

Saldırgan Kişi (Aggressive Person): Diğer insanların insanca haklarını kabul etmeyerek, diğerlerinin haklarını çiğneyen ve insanlar üzerinde güç kullanan kişi olarak nitelendirilebilir (Furnham, 1979).

Uyum: Bireyin, iç dünyası ve çevresi ile dengeli, yapıcı, yaratıcı, verimli, sağlıklı, etkili ve olumlu ilişkiler kurabilme, geliştirebilme ve sürdürebilme süreci olarak tanımlanabilir (Baş, 1985).

Araştırmanın Önemi

Türkiye'de yakın zamana kadar psikolojik yardım hizmetleri alanında yapılmış araştırmaların sayısı azdı, fakat son yıllarda psikolojik yardım hizmetleri konusunda çok sayıda araştırma yapılmakta ve Türk insanıyla ilgili nitel ve nicel özellikler belirlenmektedir. Bunun yanı sıra henüz araştırılmamış konular da vardır. Bu konulardan birisi de Transactional Analysis kuramının temel kavramlarıdır. Diğer yandan atılğanlık kavramıyla ilgili araştırmalar "atılğanlık eğitimi" ile sınırlıdır. Bir sosyal davranış becerisi olan atılğan davranışın, kişilik özellikleriyle ilişkisi araştırılmamıştır.

Kişilerarası ilişkilerin Çözömlenmesi ve Atılğanlık eğitimi, A.B.D. ve Batı Avrupa ölkelerinde kişilerarası ilişkileri anlama, düzenleme ve geliştirmede, ayrıca psikolojik yardım hizmetleri ve endüstriyel psikoloji alanlarında

çok yararlanılan iki kavramdır (Cooper, 1981).

Böyle bir araştırmanın Türkiye'de yapılmış olması, yukarıdaki alanlarla ilgili araştırma eksikliğinin giderilmesine katkıda bulunabileceği gibi, bundan sonraki araştırmalara da katkı sağlayabilir. Ayrıca böyle bir araştırmanın Türkiye'de yapılmış olması, kültürlerarası (cross-cultural) çalışmalarda geniş bir şekilde incelenen " Ben durumları-Ego States" (Williams ve Williams, 1980; Williams ve Best, 1982) ve "Atılganlık-Assertiveness" (Avert ve Mc Manis, 1977; Furnham, 1979; Fray, 1987) kavramlarının farklı kültürde incelenmesini ve diğer kültürlerle karşılaştırılmasını mümkün kılabilir.

Diğer yandan, kişinin ben durumları, atılganlığı ve genel uyum düzeyinin bilinmesi, hem atılganlık eğitimi çalışmalarında hem de öğrencilere verilecek çeşitli rehberlik hizmetlerinde bir hareket noktası olabilir.

BÖLÜM II

İLGİLİ YAYIN ve ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde araştırmanın içeriğini oluşturan Ben Durumları, Atılğanlık ve Uyum iki kısım halinde ele alınmıştır. Birinci kısımda, Ben Durumları, Atılğanlık ve Uyum'la ilgili kuramsal görüşler incelenmiştir. İkinci kısımda, Ben Durumları, Atılğanlık ve Uyum kavramlarıyla ilgili psikolojik yardım ilişkilerini ve kültürlerarası araştırmaları içeren çalışmalara yer verilmiştir.

Ben Durumları, Atılğanlık ve Uyum ile ilgili Kuramsal Görüşler

Kişilerarası ilişkileri anlamada iki temel görüş benimsenmektedir. Bu görüşlerden birisi kuramsal görüş, diğeri ise bireyin davranışını belli bir kurama dayandırmak yerine çeşitli kavramlarla açıklayan kavramsal görüştür. Kuramsal görüş de kendi içinde psikoanaliz kuramı ve Transactional Analysis kuramı olmak üzere ikiye ayrılmaktadır (Tolan, 1975; Himmetoğlu, 1977). İki kuram arasındaki farklılık insanın kişiliği konusundaki düşüncelerinden kaynaklanmaktadır.

Aşağıda, iki farklı psikolojik yaklaşımın insan davranışını ele alışları, atılğanlık ve uyum kavramıyla ilgili kuramsal görüşlere yer verilmiştir.

Psikoanalitik Kuram

Freud, kuramında kişiliğin id, ego ve superego olmak üzere üç bölümden oluştuğunu ileri sürmüştür. İd, kişiliğin

temel sistemidir. Ego ve süperegö, "id"den ayrımlaşarak gelişir. id, ruhsal enerji kaynağıdır. Kişinin ilkel ve içgüdüsel dürtüleri "id" in içeriğini oluşturur. Ego kişinin gerçek ve nesnel dünya ile ilişkilerini düzenler ve gerçeklik ilkesinin egemenliği altındadır. "id"den gelen ilkel dilek ve dürtülere dış dünyanın kabul edebileceği çözüm yolları arar. Süperegö, kişiliğin törel yanını temsil eder. Egoyu toplumsal ölkölere uymaya zorlar. ortaya konan davranışın toplumsal değörlere uygun olup olmadığını denetler (Brenner, 1977; Geçtan, 1981; Corey, 1982).

Freud'un kuramına göre insan davranışı yukarıdaki üç sistemin etkileşimi sonucu ortaya çıkar. id, egoyu kendi ilkel ve içgüdüsel dürtülerine uymaya zorlar. Süperegö ise, egoyu toplumsal ölkölere uymaya zorlar. Ego id ile süperegö arasında gerçekçi ve dengeli bir çözüm bulabildiği oranda kişi sağlıklıdır. id, egoya egemense kişinin davranışları nevrotik veya psikotik düzeydedir. Süperegö, egoya egemense kişi duygu ve düşüncelerini bastırır. Bu bastırmanın karşılığını sonunda nevrozla öder (Geçtan, 1981; Koptagel-İlal, 1982).

Sullivan'ın dışında Freud'un ardılları, insan kişiliğini varsayımlara dayandırmışlar ve kişilerarası ilişkileri de bu varsayımlar üzerine temellendirmişlerdir (Geçtan, 1981). Sullivan (1953), kişiliğin varsayımsal bir kavram olduğunu ileri sürerek kişilerarası ilişkileri anlamak için davranışlar ve iletişim üzerinde durulması gerektiğini belirtmiştir. Davranış bozukluklarının kaynağının bozuk insan

ilişkileri olduğunu vurgulayarak, kişilerarası ilişkilerin önemine değinmiştir.

Transactional Analysis Kuramı

Kişilerarası ilişkilerin Çözümlemesi (Transactional Analysis) kuramı, 1950'li yılların ortalarında Eric Berne tarafından ortaya atılmıştır. Berne kuramını ortaya attığı yıllarda A.B.D. de psikoanalist olarak çalışmaktaydı. Daha sonraki yıllarda kuramını geliştirerek bireysel psikoterapi ve grup psikoterapisine uygulamıştır (Dusay ve Dusay, 1979).

Transactional Analysis kuramı, insan doğasının belirlenmiş (determined) olduğu düşüncesine karşı çıkar. İnsanın çocukluk yıllarındaki programlanmalarının ve şartlandırılmalarının üstesinden gelebilecek kapasiteye sahip olduğunu kabul eder. Dolayısıyla TA kuramı anti-deterministik bir felsefe üzerine temellendirilmiştir (Dusay ve Dusay, 1979). TA'kuramı, insanın geçmişteki kararlarını anlayabileceği ve yeni kararlar alabileceği sayıltısına dayanmaktadır (Corey, 1982).

TA kuramına göre, insanın yeni amaç ve davranışlar seçebilmesi için alışılmış kalıpların dışına çıkması gerekir. İnsan bunu yapabilecek kapasiteye sahiptir, çünkü amaçların ve alışılmış davranışların çoğu, yaşamın ilk yıllarında alınan kararlar tarafından belerlenir ve şekillendirilirler (James ve Jongeward, 1984). Bunun anlamı şudur; insanlar kendileri için önemli olan kişilerin beklenti ve isteklerinden etkilenirler. Özellikle kişinin diğer insanlara aşırı bağımlı olduğu kritik dönemlerdeki etkilenmeler, ilk karar-

ların oluşmasında önemli rol oynarlar. Yaşamım ilk yıllarında alınan bu kararlar kişinin daha sonraki yıllarda seçimlerini, amaçlarını, kararlarını, davranışlarını etkiler ve biçimlendirir (Corey, 1982; James ve Jongeward, 1984).

Berne de kuramında diğer bazı kuramcılar gibi çocukluk yıllarındaki yaşantılar üzerine yoğunlaşmıştır. Berne' nin diğerlerinden ayrıldığı önemli nokta "çocuk-anababa ilişkilerini bilinçdışı süreçler yerine gözlenebilir olgularla açıklamasıdır (Dusay ve Dusay, 1979 : 375).

Berne, ilk yaşantılarla ilgili olarak;

...insan özgür olarak doğar. Yaşamın ilk günlerinde yaptığı en önemli şey, zamanını uyuyarak, beslenerek geçirmek ve konuşmayı öğrenmektir. Bu çocuğun anne ve babasına ilk tutsaklığıdır. Daha sonra ebeveynin verdiği eğitimi izler böylece çocuğun kendi yolunu seçme ve özerklik kazanma hakkı engellenmiş olur.... İnsan seçebilme kapasitesine sahiptir ancak pek az insan özerk olabilmek için gerekli farkında oluş seviyesine ulaşır (1970 : 194).

diyerek çocukluk yıllarındaki anababa kararlarının daha sonraki yaşamı nasıl programladığını ve otonomiye engellediğini vurgulamıştır.

TA kuramında kişinin davranışlarını yaşam boyu etkileyen "karar günleri" vardır. James ve Jongeward, karar günlerini şöyle özetlemektedirler;

...Çocuklar sekiz yaşından önce kendi değerleriyle ilgili bir kavram edinirler. Ayrıca başkalarının değerleriyle ilgili düşünceler de oluştururlar. Deneyimlerini gözden geçirirler, bunların ne anlama geldiğini, hangi bölümleri oynayacaklarını ve nasıl oynayacaklarını saptarlar. Bunlar çocukların karar günleridir (1984 : 62).

James ve Jongeward karar günlerinin kişinin ruhsal durumu üzerindeki etkisini şöyle açıklamaktadırlar;

...Çocuğun kendisiyle ve çevresiyle ilgili saptamaları, yaşamın çok erken bir döneminde yapıldığı zaman tümüyle gerçekten uzak olabilir. Bunların çarpık ve mantıksız olması mümkündür. Çünkü çocuklar yaşamı varlıklarının çok dar bir aralığından algırlarlar. Bu çarpıtmalar da tehlikesiz olanlardan, çok tehlikeli olanına dek çeşitli derecelerde bozukluğa neden olabilirler (1984: 62).

Karar günleri, kişinin daha sonraki yaşamında sık sık kullanacağı "ben durumlarını", "ilişkilerini-Transactions", girebileceği "ruhsal durumları" ve kişinin "yaşam senaryolarını" belirler (Berne, 1964; Harris, 1970; James ve Jongeward, 1984).

TA kuramı kişilerarası ilişkileri birbiriyle ilişkili dört kavram etrafında incelemektedir. Bu kavramlar;

1. Ben durumları (Ego states),
2. Sarmal Etkileşimler (Transactions),
3. Oyunlar (games),

4.Yaşam senaryoları (Life scripts) olarak bilinmektedirler.

BEN DURUMLARI (EGO STATES)

"Ben" kavramı felsefe, sosyal psikoloji, psikoloji gibi birbirine yakın bilim dallarında farklı anlamlarda kullanılmaktadır. Hançerlioğlu "ben" kavramının ruhsalbilimindeki anlamını şöyle özetlemektedir;

...ruhsal eylemlerin eksiksiz bir bireşimidir. Bütün kişisel bilinç işlemleri "ben" ögesine indirgenir. Ben olmayanın (non-moi) karşıtıdır. Öylesine ki bilinç kendisini "ben" lik niteliğiyle ben olmayandan ayı-

rır ve onun karşısına koyar. Ben bu anlamda bilincin öznesidir. Ben kendinin farkında olmaktır.... (1988 : 49).

İngilizce karşılığı "ego" (Redhouse Sözlüğü, 1980 : 304) olan "ben", TA'da" duruma uygun değişmez davranış biçimleriyle dolaysız ilişkisi bulunan değişmez bir duygu ve yaşantı biçimi olarak tanımlanmaktadır" (Berne, 1964 :27).

Ben durumları (Ego states), ilk defa 1950 li yılların sonunda Eric Berne tarafından ortaya atılmıştır. Berne, hastaları ile yaptığı psikoanaliz çalışmaları sırasında kişiliğin Çocuk ben ve Anababa ben durumlarından oluştuğunu fark etmiştir. Önceleri iki çeşit olarak kabul edilen ben durumlarına kişiliğin üçüncü parçası olan Yetişkin ben durumu daha sonra eklenmiştir (Dusay, 1988).

Ben Durumlarının Gelişmesi

Yeni doğduğunda bebeğin bütün çabası kişisel ihtiyaçlarının ve rahatının sağlanmasıdır. Günlerini uyuyarak ve kendisine acı verecek durumlardan kaçınmaya çalışarak geçirir. Acı duyduğu ve hoşlandığı olaylara karşı duyu sınırında tepki vermektedir. TA kuramcılarına göre bebeğin bu duyusal tepkileri Çocuk ben durumunun temelini oluşturur (Berne, 1964; Massey, 1986).

Berne (1964), bebeğin çevresiyle sosyal ilişkiye girmesiyle birlikte anne ve babanın (ya da bakımı ile ilgili diğer kişilerin) bebekle ilgili tutum, tavır, beklenti, istek ve tüm eğitim çabalarının çocukta Anababa ben durumunu oluşturmaya başladığını ve bu sürecin altı yaşına kadar

tamamlandığını ileri sürmektedir.

Yetişkin ben durumu, çocuğun dünyayı algılamaya başlamasıyla ortaya çıkmaktadır. Yetişkin ben durumunun gelişimi zihinsel gelişim boyunca sürmektedir (Berne, 1986).

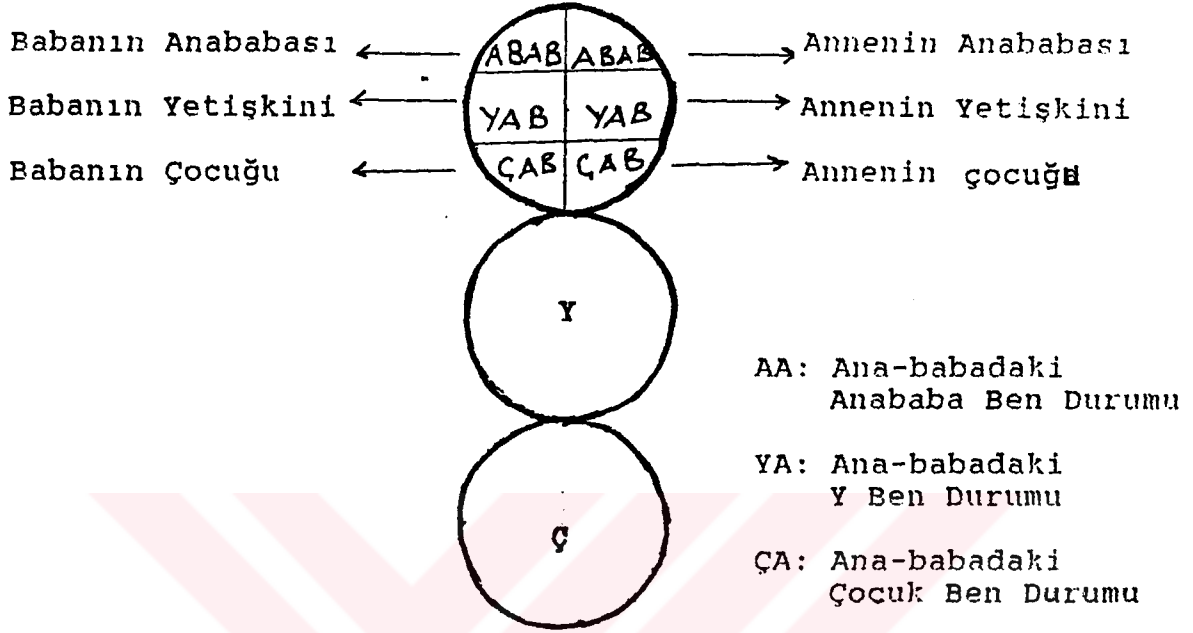
Anababa Ben Durumu (Parent Ego State)

Anababa ben durumu, çocuğa anababa tasvirleri olarak katkıda bulunan ve duygusal yönden önemli olan kişilerin tutum ve davranışlarının karışımıdır. Temel olarak da anababa tutum ve davranışlarını içermektedir (James ve Jongevard, 1984 :157). Berne (1986:103)'ye göre Anababa ben durumu; insanın kafasının içinde ne yapması, nasıl yapması gerektiğini, kendisinin ne denli iyi ne denli kötü ve başkalarının ne kadar iyi olduğunu söyleyen birini temsil etmektedir. Ayrıca kişinin içinde kişinin yaptığı iş hakkında tıpkı anababasının yaptığı gibi düzeltme buyrukları veren bir sestir.

Anababa ben durumunun kültürel yönden sadece "anneye özgü" ya da "babaya özgü" yöntemlerle çalışması gerekmemektedir. Yukarıda da sözü edildiği gibi kişinin çocukluk yaşamında duygusal bakımdan önemli olan kişilerin (anne, baba, çocuğun bakıcısı, büyük baba-anne v.b.) yöntemlerini içerebilmektedir (Berne, 1964 ; 1986; James ve Jongeward, 1984).

Her anne-babanın üç benzersiz ben durumu vardır. Bunun sonucu olarak, kişinin kendi Anababa ben durumunun, kendi anne-babasının Anababa ben durumuyla, Yetişkin ve Çocuk ben durumlarıyla; çocuk bakıcısının Anababa, Yetişkin ve Çocuk

ben durumlarını kapsaması olasıdır. Bu durum bir diyagramla Şekil 1' deki gibi gösterilebilir.

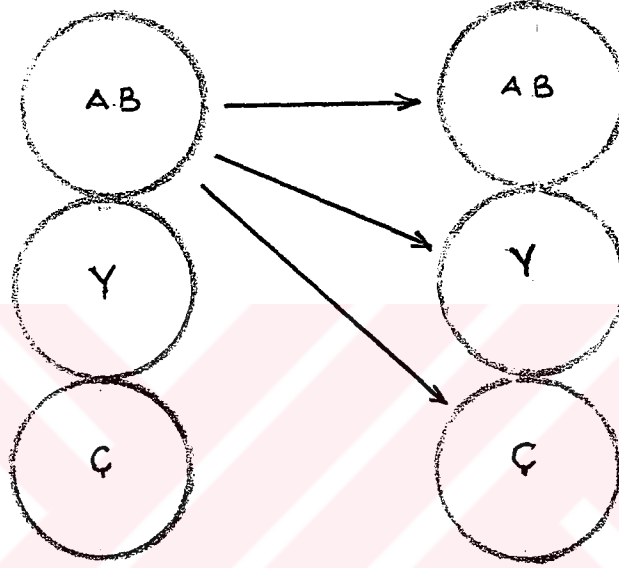
Şekil 1. Anababa ben durumunun yapısı

Anababa ben durumundan tepki veren bir kişinin davranışı, bir ya da daha fazla anne-baba betimlemelerinden oluşan herhangi bir ben durumundan gelebilmektedir. Zaman zaman bir kişinin davranışının büyük annenin Yetişkin veya bebek bakıcısının Anababası ya da o kişinin babasının Çocuk ben durumuna benzemesini James ve Jongeward, aşağıdaki öykü ile örneklemişlerdir.

Bir yeni gelin masaya kızarmış but getirince kocası niçin budun uçlarını kestiğini sordu. Gelin "annem hep böyle yapardı" diye cevapladı. Bir başka zaman kayın validesi uğradığında damat ona niçin budun uçlarını kestiğini sordu. Aldığı cevap ilginçti: "Annem de böyle yapardı." Büyük anne geldiğinde aynı soru yönelttilince damat şu cevabı aldı: "Başka türlü tavaya sığmıyordu ki..." (1984: 159).

Anababa ben durumu kişinin anne-babasının kendisine

davrandığı tavırlar, mimikler, tutumlar ve beden diliyle dışarı yansıtılmaktadır. Anne-babaya özgü konuşma biçimleri ve sözcükler başkalarına yinelenmektedir (Dusay ve Dusay, 1979). Anababa ben durumunun dışarı yansıtılması şekil 2'de olduğu gibi gösterilebilir.

Şekil 2. Anababa ben durumunun dışa yansıtılması

Berne (1964; 1986)'ye göre bir insanda iki Anababa ben durumu vardır. Bu ben durumları eleştirci Anababa ben durumu (EAb) ve koruyucu Anababa ben durumudur (KAb). Bu ben durumlarının şekillenmesi anne-baba tutumlarıyla dolayısıyla çocuk / anne-baba ilişkileri ile ilgilidir. Berne (1986), anne-babadan gelen bazı iletilerin yüreklendirici, bazılarının ise cesaret kırıcı olduğunu, bu tutumların çocuğun gelişim çizgisi boyunca tıpkı hava iklimi gibi sıcak ya da soğuk, yumuşak ya da sert, üretken ya da yıkıcı bir iklim yarattığını belirtmektedir. Berne' e göre bu farklı iki tutum kişinin ilerdeki yaşamında hangi Anababa ben durumunu

daha etkin bir şekilde kullanacağını belirlemektedir.

Eleştirici Anababa Ben Durumu (Critical Parent Ego State): Anne-babalar çocuklarıyla olan ilişkilerinde din, politika, çocuk yetiştirme, konuşma, gelenek, uygun giysi ve bu gibi benzer konularda gerçekleri temel almak yerine yanlış düşünceleri ya da stereotipik davranış kalıplarını temel alabilmektedirler. Bu yanlış düşüncelerine dayanarak çocuklarında davranış kalıpları oluşturmaya çalışmaktadırlar. Bu davranış kalıplarını oluşturlarken tüm anne ve babalar eleştirici, önyargılı, buyurucu, kısıtlayıcı, baskılı ve talep edici davranabilmektedirler. TA kuramcılarına göre bu tür tutum ve davranışlar çocuklarda Eleştirici Anababa ben durumunun temelini oluşturmaktadır (Berne,1964 ; 1986 ; Clarkson ve Gilbert, 1988).

TA kuramına göre Eleştirici Anababa ben durumu kişide yargılayıcı, talepedici, buyurucu, kuralcı, eleştirici tutum ve davranışlar olarak ortaya çıkmaktadır. Anababa ben durumunun eleştirici yönüne göre davranan kişi başkalarının çocuk ben durumunu yıldıran bir kişi olarak ortaya çıkmaktadır (Corey, 1982; Dusay, 1988 ; Clarkson ve Gilbert, 1988).

Williams ve Best (1982), yaptıkları araştırmada Eleştirici Anababa ben durumları fazla baskın olan kişilerin, kolayca öfkелendiğini, şüpheli olduklarını, kendi çıkarlarını düşünen, başkalarının duygularına aldırmayan ve hükmedici kişiler olduklarını bildirmişlerdir.

Koruyucu Anababa Ben Durumu (Nurturing Parent Ego

State): Koruyucu Anababa ben durumu, Eleştirici Anababa ben durumunun tersine anne-babaların bakıp-büyütücü, koruyucu, anlayışlı, kabul edici, cana yakın, ilgili, merhametli, ve-fakâr, yardımsever ve güvenilir tutum ve davranışları üzerine temellendirilmektedir (James ve Jongeward, 1984).

Kişi, Koruyucu Anababa ben durumundan daha çok diğer insanların Çocuk ben durumuna seslenmektedir. Koruyucu Anababa ben durumuna göre davranan kişi diğer insanlara karşı şefkatli, besleyici, koruyucu, anlayışlı ve sevecen davranmaktadır (Berne, 1986).

Williams ve Best (1982), Koruyucu Anababa ben durumu baskın olan kişileri geleneklere bağlı, ilişkilerinde nezaket ve saygı kurallarına önem veren, yardım sever, sadık ve gerçekten sorumluluk alabilen kişiler olarak tanımlamışlardır.

Yetişkin Ben Durumu (Adult Ego State)

TA'da Yetişkin ben durumu, kişiliğin en önemli ögelerinden birisi olarak kabul edilmektedir, çünkü tedavide tedavinin bir aşaması olan "yapısal çözümleme"de bütün dikkat Yetişkin ben durumu üzerine yoğunlaşmaktadır. Kişilerarası ilişkilerin düzeltilmesinde Yetişkin ben durumunun "aktif hale getirilmesi", diğer ben durumlarıyla "bütünleştirilmesi" ve "bilinçlendirilmesi" temel ilke olarak benimsenmektedir (Dusay ve Dusay, 1979). Yetişkin ben durumu, insanın beyni bir zarar görmediği sürece bir veri işleme (data-processing) merkezi gibi çalışmaktadır. Dış dünyadan aldığı bilgileri mantıksal olasılıklar temeline

dayanarak hangi eylem biçiminin ne zaman ortaya konması gerektiğine karar vermektedir. "Olgun" olmakla ilişkili değildir, çünkü ben durumları "yaşa" bağlı değildir ve bebekler bile olgun davranışlarda bulunabilmektedirler (Berne,1986).

Yetişkin ben durumu, uyarı vermek, uyarımları değerlendirmek, teknik bilgi sağlamak ve bu bilgileri gelecekte yararlanmak üzere saklamak için kullanılmaktadır. Ayrıca, insanın yaşamını bağımsız bir biçimde sürdürmesini ve bir duruma tepki verirken en uygun seçimi yapmasını sağlamaktadır. Berne, çeşitli eserlerinde Yetişkin ben durumunu şöyle tanımlamaktadır.

... Yetişkin ben durumu, esas olarak uyarımı bilgi parçacıklarına dönüştürmek, daha önceki deneyimleride temel alarak bu bilgiyi depolamak ve işleme koymakla ilgilidir (Berne, 1961: 37).

.....

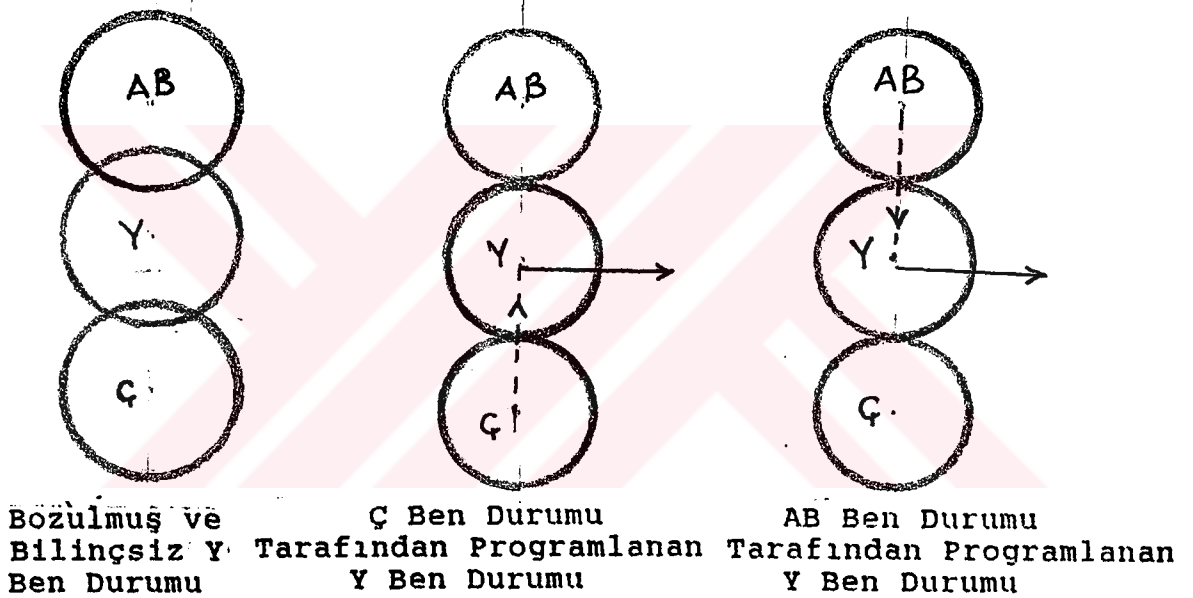
...Yetişkin ben durumu, şimdiki gerçeklere uyarlanmış olan Anababa ben durumlarının önyargılarından ya da çocukluktan kalma töresel tutumlardan etkilenmeyen bağımsız duyguların, tutum ve davranış örneklerinin bir araya gelmesinden oluşur. Yetişkin ben durumu yaşamı sürdürmeyi sağlayan ben durumudur (Berne, 1963 :137).

.....

...düzenlenmiş, uyarlanabilir ve zekidir. Özerk gerçeklik testine dayalı dış çevreyle nesnel bir ilişki kurma biçiminde yaşanır.... Verileri özerk bir biçimde toplamak, işleme sokmak ve eylemlerin temeli olarak olasılıkları değerlendirmekle ilgilidir (Berne,1964 : 220).

TA uzmanlarına göre, Yetişkin ben durumunun bozulması ya da bilinçsiz olması bireyin diğer insanlarla sağlıklı

ilişkiler kurmasına neden olmaktadır (Dusay ve Dusay, 1979; James ve Jongeward, 1984; Berne, 1986). Yetişkin ben durumunun bozulmuş ya da bilinçsiz olması Anababa ben durumlarının ve Çocuk ben durumlarının Yetişkin ben durumlarını programlamasına neden olmaktadır. Bunun sonucu kişi eldeki verilere göre davranmak yerine duruma uygun olmayan tepkiler vermektedir (Berne, 1986). Bu durum Şekil 3'deki gibi gösterilebilir.

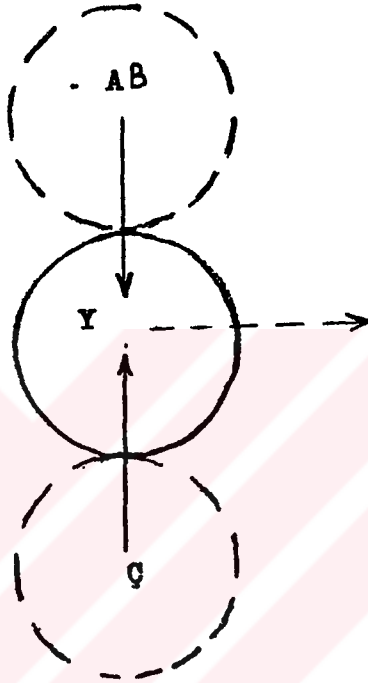
Şekil. 3

Bozulmuş Yetişkin ben durumu ve Yetişkin ben durumunun diğer ben durumları tarafından programlanması

James ve Jongeward (1984), TA'da tedavinin temel amaçlarından birisinin Yetişkin ben durumunun yeniden düzeltilerek ve arındırılarak diğer ben durumlarıyla bütünleştirmek olduğunu vurguluyarak, sağlıklı bir kişideki ben durumları arasındaki etkileşimi Şekil 4'deki gibi göstermişlerdir.

Çocuk Ben Durumu (Child Ego State)

Berne (1986 :104), "her erkek içinde küçük bir oğlan çocuğu, her kadın da kafasında bir kız çocuğu taşır" diyerek, insanların olaylar ve durumlar karşısında zaman zaman çocuksu davranışlar ve tavırlar gösterdiğini vurgulamıştır.

Şekil. 4

Sağlıklı Bir Kişideki Ben Durumları Arasındaki Etkileşim

TA kuramında Çocuk ben durumu, kişiliğin üçüncü boyutunu oluşturur ve bir çocukta görülen tüm doğal dürtüleri içermektedir. Aynı zamanda da çocuğun ilk deneyimlerinin, tepkilerinin, kendisi ve başkalarıyla ilgili algı durumlarının kayıtlarını tutmaktadır (Barker ve Phillips, 1981).

Berne (1986 :104), Çocuk ben durumunun özelliklerini tanımlarken, kişinin Çocuk ben durumuyla ilişkiye girdiğinde çocuk gibi davrandığını ifade etmektedir. Bir kişideki Çocuk ben durumu, diğer kişilerin ben durumlarıyla ilişki

halindeyken "çocuksu" olarak nitelendirebilen alaycı, zeki, doğal, şakacı, düşüncesiz ve doyumsuz ya da olgun, ağırbaşlı, korkak, boyuneğen, kibar ve nazik, uysal gibi sıfatlarla nitelendirilebilen tutum ve davranışlarla dışa yansıtılmaktadır (Berne, 1961; 1963; 1964; 1970; Erskin, 1988).

TA'daki ben durumları ile ilgilenen yazarlar, üç farklı Çocuk ben durumundan söz etmektedirler. Söz konusu Çocuk ben durumları, "Adapted Child Ego State-Uymuş Çocuk ben durumu", "Free or Natural Child Ego State-Doğal (serbest) Çocuk Ben Durumu" ve "Little Professor Ego State-Küçük Profesör ben durumu" olarak isimlendirilmektedir (Berne, 1986; Clarkson ve Gilbert, 1988; Erskine, 1988). "Çocuk ben durumundaki Yetişkin" olarak da kabul edilen "Küçük Profesör ben durumu"nın sınırları henüz tam olarak belirlenemediği için "yapısal analiz" içinde değerlendirilmemektedir (Erskin, 1988). Bu nedenle bu araştırmada sadece Doğal Çocuk ben durumu ve Uymuş Çocuk ben durumu incelenmiştir.

Uymuş Çocuk Ben Durumu (Adapted Child Ego State): Berne (1986)'e göre Uymuş Çocuk ben durumu, anne-baba eğitiminden etkilenen ve çevresindeki insanlara yönelik olarak Yetişkin ben durumunun ölçülülüğü ile düzeltilen bir Çocuk benlik durumu olarak tanımlanmaktadır. Uymuş Çocuk ben durumuyla davranan kişi genellikle nazik, ilgili ve uysal görünmeye çalışmaktadır. Diğer yandan, davranışlarını diğer insanların beklentilerine göre ayarlayarak, duygularını, isteklerini ve gerçek tepkilerini saklama eğilimindedir. Uymuş Çocuğun

yukarıdaki tanımına, James ve Jongeward, şu özellikleri eklemektedirler:

... Uymuş Çocuk ben durumuyla davranan bir kişi, mantıklı olsun, mantıksız olsun anne-babanın zorladığı şeyleri yapma eğilimindedirler ve kendilerini yeterli bulmayabilirler. Yaygın uyum sağlama şekilleri şunlardır; boyun eğme, içine kapanma ve işi geciktirme....(1984 : 206).

Berne (1964)'e göre Uymuş çocuk, anne-babanın isteklerini bir zorunluluk olarak algılamaktadır. Mutsuzluğunu surat asarak ya da mızızlanarak ifade etmektedir. Diğer ifade yolları ise işi savsaklama ve işler ters gittiğinde surat asarak başkalarını suçlamadır.

Kişilerarası ilişkilerde Uymuş Çocuk ben durumu, nazık, uyumlu, boyun eğme, kararsızlık, yetersizlik, karamsarlık, edilgenlik, çekingenlik ve pasif başkaldırma gibi tutum ve davranışlarla dışarı yansıtılmaktadır (James ve Jongeward, 1984).

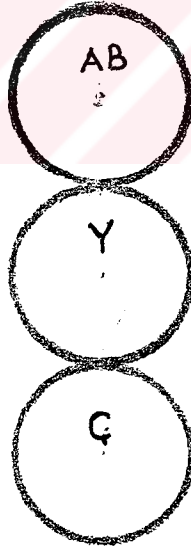
Doğal (veya Serbest) Çocuk Ben Durumu (Free or Natural Child Ego State): Berne (1986)'ye göre, Doğal Çocuk ben durumu kişiliğin anne ve babanın eğitiminden etkilenmemiş bölümüdür. Dolayısıyla içten ve kabadır. Küçük bir bebekte gözlenebilen tüm doğal tepkiler, Doğal Çocuk ben durumunun özelliklerini yansıtmaktadır. Berne (1986), Doğal Çocuk ben durumunun kişiliğin yaratıcı ve yaşamı güzelleştirici parçası olduğunu, dolayısıyla Doğal Çocuk ben durumunun etkinleştirilmesi gerektiğini ileri sürmektedir.

Erskine (1988)'in belirttiğine göre, kişi Doğal Çocuk ben durumuna göre davranırken sevecen, içinden geldiği gibi

davranan, duyarlı, yaratıcı, özgür ve meraklıdır. Ayrıca zevkine düşkün, korkak, bencil ve isyankârdır.

Williams ve Best (1982), ben durumları ile ilgili araştırmalarında Doğal Çocuk ben durumu baskın olan kişilerin, taşkın ve girişimci, kendini sınırlamada güçlük çeken, hazlarına düşkün ve diğer insanları kendi hazları ve zevkleri doğrultusunda yönlendirmeye çalışan, başkaları tarafından eğlendirici ama saldırgan olarak algılanan kişiler olarak tanımlamışlardır.

Sonuç olarak, Ta'da kişilik üç farklı ben durumunun (Anababa ben durumu, Yetişkin ben durumu ve Çocuk ben durumu) örgütlenmesinden oluşmaktadır. Kişiliğin "yapısal diyagramı" Şekil 5'de gösterilmiştir.

Şekil 5. Yapısal Diyagram

Araştırmanın bundan sonraki kısmında Eleştirici Anababa, Koruyucu Anababa, Yetişkin, Doğal Çocuk ve Uyumuş Çocuk sözcükleri ben durumları anlamında kullanıldığı zaman büyük harfle, günlük dildeki anlamlarında kullanıldığında

küçük harflerle yazılmıştır. Ayrıca, Eleştirici Anababa ben durumu (Eab); Koruyucu Anababa ben durumu (KAb); Yetişkin ben durumu (Y); Doğal Çocuk ben durumu (DÇ) ve Uymuş Çocuk ben durumu (UÇ) sembolleriyle ifade edilmiştir.

Ben Durumlarının Yapısal Özellikleri

TA kuramına göre sağlıklı bir kişilerarası ilişki, ben durumlarının duruma uygun kullanılabilmesiyle mümkün olabilmektedir. Belli bir ben durumuna gönderilen iletiye, muhatap kişinin başka bir ben durumu cevap verirse karşıt iletişim ortaya çıkmakta ve bu tür iletişimler sağlıklı bir ilişkiyi engellemektedir (Barker ve Phillips, 1981).

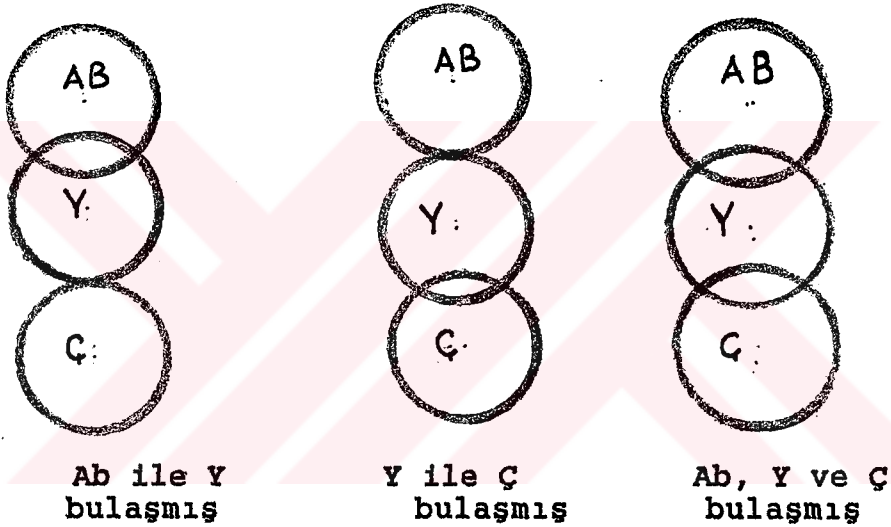
İnsanlar niçin zaman zaman duruma uygun tepkiyi verememektedir? Ya da yanlış davrandıklarını hissetmelerine rağmen, niçin farklı durumlarda hep benzer tepkiler vermektedirler? Bu soruları, Dusay ve Dusay (1979) ile Barker ve Phillips (1980), ben durumlarının yapısal özellikleriyle açıklamaktadırlar. Yazarlara göre ben durumları yapı bakımından üç farklı özellik göstermektedir. Söz konusu yapısal özellikler aşağıdaki gibi özetlenebilir.

Bütünleşmiş ben durumları: Bütünleşmiş ben durumunda Anababa, Yetişkin ve Çocuk ben durumları bütünleşmiştir ve ben durumları arasında etkileşim vardır. Tepkiler davranışa yansırken Yetişkin ben durumunun seçiciliğinden geçmektedir.

Ben durumlarında bulaşma: Ben durumlarından ikisi veya üçü birbirine karışmış durumdadır ve bu duruma "bulaşma" (contamination) denilmektedir. İki ben durumu karışmışsa, bu

ben durumlarından birisine gelen ileti her iki ben durumuyla da cevaplanmaya çalışılmakta dolayısıyla duruma uygun tepki verilememektedir (Barker ve Phillips, 1981). Ben durumları arasındaki bulaşma biçimleri Şekil 6' da verilmiştir.

Ben durumlarında dışlama: Ben durumlarından birisi ikisini veya ikisi birisini dışlamıştır. Dolayısıyla altı çeşit dışlama durumu sözkonusudur. Hangi ben durumu diğerlerini dışlamışsa, o ben durumu "baskın ben durumu" olarak

Şekil 6. Ben Durumlarında Bulaşma

nitelendirilmektedir. Dışlama olayında, dışlanan ben durumuna gelen iletileri dışlayan (baskın) ben durumu cevaplamaktadır.

Örneğin; Eleştirici Anababa ben durumu baskın olan bir kişinin Çocuk ben durumuna gönderilen bir şakayı, Eleştirici ben durumu karşılayarak muhatap kişiyi " ciddiyetsizlik" le suçlamaktadır.

Sarmal Etkileşimler (Transactions)

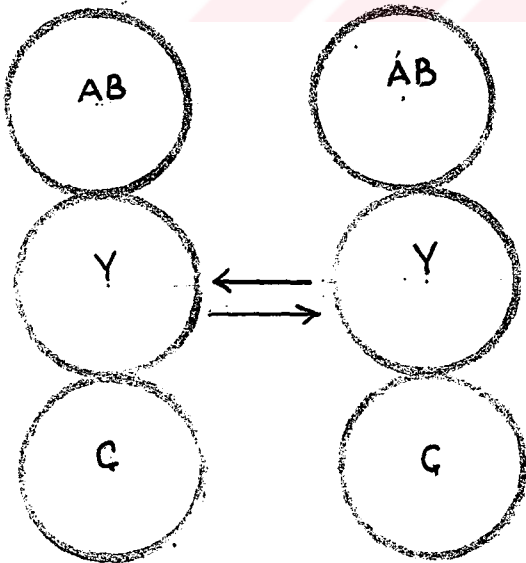
Transaction sözcüğünün, sözlükteki karşılığı "iş

görme; iş, muamele" dir. Yine aynı kökten türetilmiş "transactional" sözcüğünün karşılığı ise; "karşılığında cevap gerektiren" ve "Transactional Analysis"ın karşılığı; "kişilerarası ilişkilerin çözülmesi" olarak verilmektedir (Redhouse Sözlüğü, 1980:1041). TA'da "transaction" iki kişinin ben durumları arasındaki iletişimin biçimini tanımlayan bir kavramdır (Barker ve Phillips, 1981). Diğer bir söyleyişle, transaction "bir iletişim sürecinde kişilerin hangi ben durumları ile ilişkiye girdiğini belirleyen bir kavramdır" (James ve Jongeward, 1984:18). Başka bir ifadeyle ilişki halindeki muhatap kişilerin ben durumları arasında "değişebilen - karşılıklı (sarmal) etkileşimi" içerir.

Sarmal etkileşimlerin (Transaction) sosyal ve psikolojik olmak üzere iki düzeyi vardır. Sosyal düzey ilişkinin dışarıdan gözlenen biçimidir. Psikolojik düzey ise ilişkinin üstü örtülü ve gizli kısmıdır. Mesajların altında yatan gizli anlamları içerir. Muhatap kişilere olumlu ya da olumsuz duygular yaşatabilir. Sarmal etkileşimler, "bütünleyici", "karşıt" ve "gizli" olmak üzere üç şekilde ortaya çıkabilir (Barker ve Phillips, 1981; James ve Jongeward, 1984). Sözkonusu üç etkileşim (transaction) biçimi aşağıdaki gibi özetlenebilir.

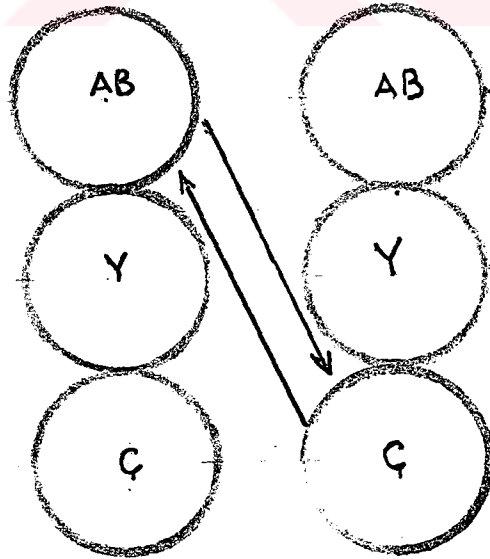
Bütünleyici Sarmal Etkileşimler: Belirli bir ben durumunda gönderilen bir ileti bir başka kişideki belirli ben durumundan beklenen tepkiyi aldığı anda bütünleyici iletişim ortaya çıkmaktadır. Berne (1964 : 29), bütünleyici bir iletişimi;

"uygun, beklenen ve sağlıklı insan ilişkilerindeki doğal yolu izleyen bir iletişim" olarak tanımlamaktadır. Bütünleyici bir iletişim, herhangi iki ben durumu arasında ortaya çıkabilir. Örneğin çocuklarının evi terk etmesine üzülen iki kişi, Anababa / Anababa; bir sorunu çözerken Yetişkin / Yetişkin; birlikte eğlenirken Çocuk / Çocuk ben durumlarıyla ilişki durumunda olabilirler. Aynı şekilde birinci kişi kendi Çocuk ben durumundan ikinci kişinin Anababa ben durumuna bir iletide bulunur. Eğer ikinci kişi kendi Anababa ben durumundan birinci kişinin Çocuk ben durumuna cevap verirse bütünleyici iletişim ortaya çıkar (Barker ve Phillips, 1981). Bu örnekler kişilerin diğer ben durumları için de çoğaltılabilir. Şekil 7 ve 8'de bütünleyici iletişim için iki örnek verilmiştir.

Şekil. 7

Bütünleyici iletişim

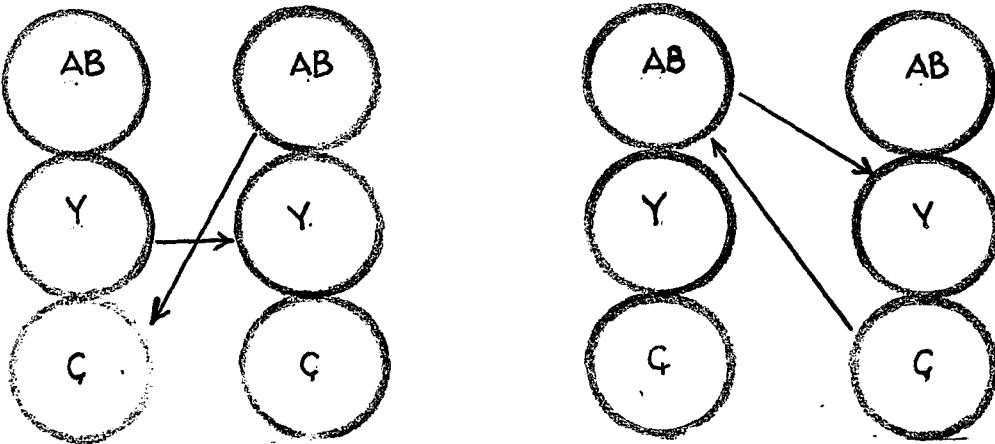

Şekil. 8

Bütünleyici "transaction"lar sağlıklı iletişim biçim-

leridir ve bu tür iletişimde ilişki süreklilik gösterir. Bütünleyici "transaction"larda iki kişi arasında açık ve dürüst bir iletişim vardır. İki kişinin birlikteliği sözkonusudur.

Karşıt Sarmal Etkileşimler: Belirli bir ben durumundan gönderilen bir ileti, bir başka kişideki belirli bir ben durumundan beklenen uygun tepkiyi alamadığı zaman karşıt iletişim ortaya çıkar (Barker ve Phillips, 1981; James ve Jongeward, 1984). Karşıt "transaction"larda, birinci kişi kendi ben durumlarının herhangi birinden ikinci kişinin herhangi bir ben durumuna bir iletide bulunur. İkinci kişi, birinci kişinin ya iletide bulunan ben durumu yerine bir başka ben durumuna ya da kendi ileti gönderilen ben durumu yerine başka bir ben durumundan tepki verir. Bu tür bir iletişim bir örnekle şöyle açıklanabilir; yaşlı annesi hastalanan bir kadın, kocasına "annemin hastalığına çok üzülüyorum" diyerek kendi çocuk ben durumundan kocasının Anababa ben durumuna bir gönderide bulunur. Kadının kocası ise; "Ee, ne

Şekil 9. Karşıt İletişimler

yapalım yani ben üzülüyor muyum ?" diyerek kendi Çocuk ben

durumundan karısının Anababa ben durumuna tepki verir. Bu tür bir iletişim karşıt "transaction" dır. Bazı karşıt iletişim biçimleri Şekil 9'da gösterilmiştir.

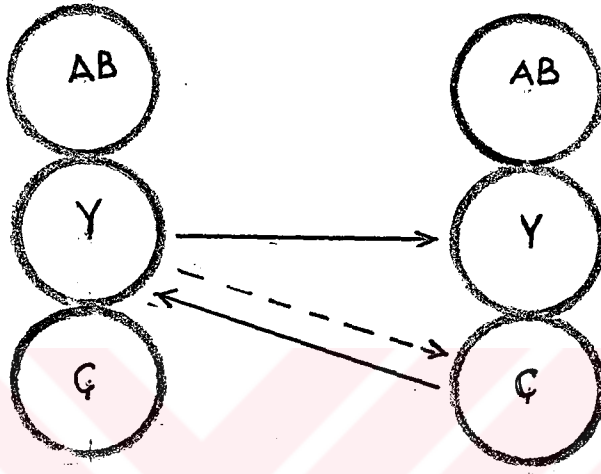
Karşıt iletişimde bulunan kişiler, birbirinden uzaklaşma eğilimindedir. Ya konuşmayı keserler ya da konuşmayı başka yönlere kaydırırlar (James ve Jongeward, 1984). Dolayısıyla bu tür bir iletişimde kişilerarası ilişkilerde bir çatışma ve iletişim kanallarında bir tıkanıklık ortaya çıkmaktadır.

Gizli Sarmal Etkileşimler: Gizli iletişim en karmaşık "transaction"lardır. Daima ikiden fazla ben durumunu kapsarlar. Görünüşte bütünleyici iletişimlere benzerler, fakat görülen iletinin gerisinde bir başka ben durumunun iletisini taşıyan gizli bir anlam vardır. Örneğin; birinci kişi kendi Yetişkin ben durumundan ikinci kişinin Yetişkin ben durumuna bir iletide bulunur, fakat bu ileti, gerisinde gizli bir anlam taşımaktadır ve ikinci kişinin başka bir ben durumuna iletide bulunmaktadır (James ve Jongeward 1984).

Gizli "transaction"lar bir örnekle şöyle açıklanabilir; Bir araba satıcısı müşterisine yangözle bakıp "bu bizim en güzel spor arabamızdır, ama sizin için fazla hızlı olabilir" derse, müşterinin Yetişkin ben durumuna ya da Çocuk ben durumuna seslenebilecek bir ileti yollamış olur. Eğer müşterinin Yetişkin ben durumu etkilenirse cevap şu olabilir; "Evet işimin özellikleri düşünülürse hızlı bir arabaya sahip olmam gerekiyor" der. Eğer müşterinin Çocuk ben durumu etkilenmişse; " Alacağım bunu, tam benim isteğim gibi, hıza bayılırım" der. Bu iletişim Şekil 10'daki

gibi gösterilebilir.

Gizli iletişimler, çıkar ilişkilerinde, alış-verişlerde ve insanların birbirlerine oynadıkları "oyunlar" da görülür (Berne, 1964; Barker ve Phillips, 1981; James ve Jongeward, 1984). Bu tür iletişimlerde kişilerarası iliş-

Şekil. 10
Gizli İletişimler

kilerin açık, içten ve yapıcı olmasını engeller. Böylece kişilerarası ilişkilerde çatışma, yanlış anlama ve anlaşmazlık ortaya çıkabilir. Ayrıca muhatap kişilerden birisi engellenme, öfke, aldatılma ve suçluluk gibi olumsuz duygular yaşayabilir.

Oyunlar

Günlük dildeki oyunlar, temel amacı bir zaman aralığını düzenlemek olan tek bir materyal alanı çevresinde oluşmuş, bir dizi yarı-törenselle yalın ve tamamlayıcı karşılıklı eğlenticilikler olarak tanımlanabilir. Bu eğlenticilikler (oyunlar) dürüst ve içten özellikler gösterirler. Bir

yarışma havası taşırlar, ancak hiç bir zaman çatışmaya dönüşmezler (Berne, 1964). James ve Jongeward (1984, s.59)'ın da belirttiği gibi; "...günlük dilde kullanılan oyunların bir başlangıcı, belirli bir takım kuralları ve sonuçta bir ödülü vardır". TA'daki "oyun" kavramı günlük dildeki oyunlardan farklıdır ve iletişimlerde ortaya çıkar. Gizli bir amacı vardır. Önceden planlanır ve sonuca doğru gelişen karşılıklı davranış dizilerini içerir. James ve Jongeward (1984 : 58), ruhsal bir oyunu "...gizli bir güdüsü olan çoğunlukla yinelenen, görünüşte mantıklı bir iletişim dizisi, ya da konuşma dili ile söylenirse bir aldatmacalar dizisi" olarak tanımlamışlardır. James ve Jongeward, iletişimleri oyun olarak niteleyebilmek için aşağıdaki üç özelliğin bulunması gerektiğini belirtmişlerdir.

1. Toplumsal düzeyde alkışlanabilir olan ve süregelen bir bütünleyici iletişimler dizisi.

2. Oyunun altta yatan iletişiminin gizli bir iletişimi.

3. Oyunun sonucunda elde edilen ve oyunun asıl amacı olan, önceden belirlenen bir ödül.

Aynı yazarlar (1984:59), iletişim oyunlarını üç düzeyde incelemişlerdir.

1. Birinci derecedeki oyunlar; oynayanın çevresindekiler tarafından onaylanabilen oyunlardır.

2. İkinci derecedeki oyunlar; sürekli ve onarımı olanaksız zarara neden olmayan ancak oynayanların toplumdan gizlediği oyunlardır.

3: Üçüncü derecedeki oyunlar; sonuna kadar oynanan ve

ameliyathane, mahkeme ya da morgda sonuçlanan oyunlardır.

Berne (1964), oyunların evrensel bir özellik taşıdığını ileri sürerek, kişilerarası ilişkilerde ortaya çıkan oyunları; Yaşam Oyunları, Evlilik oyunları, Toplantı Oyunları, Cinsel Oyunlar, Yeraltı Dünyası Oyunları, (Danışma, Başvurma ve iyileştirme ile ilgili Oyunlar) ve iyi oyunlar olmak üzere yedi grupta toplamıştır.

Bir kişinin diğer insanlarla ilişkilerinde kullandığı iletişim oyunları o kişinin "yaşam senaryosu"nu oluşturmaktadır. Kişinin ilişkilerinde sık sık kullandığı belirli bir iletişim oyunu olabileceği gibi, bir kaç çeşit oyun da bulunabilir. Barker ve Phillips (1981), bazen birkaç oyunun, ödül olarak başka bir oyunla değiştirilmek üzere biriktirilebileceğini belirtmişlerdir. Bu olay "kupon biriktirme" olarak adlandırılmaktadır. "Kupon biriktirme" her ne kadar davranışçı yaklaşımdaki simgelenmiş ödül sisteminde biriktirilen fişlere ve markalara (token economy) benzetilebilirse de, ortaya çıkardıkları sonuçlar açısından bu iki kavram birbirlerinden oldukça farklıdır. Davranışçı yaklaşımda biriktirilen markalar bireyi olumlu şekilde davranmaya güdülemektedir. Oysa TA daki oyunlarda biriktirilen kuponlar ya bireyin kendisinin ya da karşısındaki kişinin daha olumsuz duygular yaşamasına neden olmaktadır (suçluluk, depresyon, aşağılama, intihar girişimi v.s gibi).

Oyunlar, kişisel olarak programlanmaktadır. Anababanın oyunları taklit edilecekse Anababa ben durumuna göre; bilinçli bir biçimde hesaplanan oyunlar, Yetişkin ben durumuna

göre; eğer çocuğun kendisiyle ya da diğer kişilerle ilgili daha önceki yaşam deneyimlerine, kararlara ve durumlara dayanıyorsa Çocuk ben durumuna göre oynanmaktadır (Ingram, 1986).

Yaşam Senaryoları

"Yaşam Senaryoları", Transactional Analize özgü bir kavramdır. Bir yaşam senaryosu, kısaca bir yaşam planı olarak tanımlanmakta ve kişinin " kendisini oynadığı" dramatik bir sahne oyununa benzetilmektedir (James ve Jongeward, 1984).

Senaryolar, çocukluk yıllarındaki yaşantılar sonucu alınan " ilk kararlar"la ilgilidir. Harris (1970) ile Dusay ve Dusay (1979), çocukluk yıllarında alınan kararların, bireyin daha sonraki yaşamını şekillendirdiğini ileri sürmüşlerdir. Dusay ve Dusay (1979)'a göre çocuk yaşantıları sonucu kendisi ve çevresi hakkında " ben iyiyim" veya "ben kötüyüm" şeklinde bir karar almaktadır. Aynı şekilde diğer insanlar hakkında da "iyi" veya "kötü" olduklarıyla ilgili bir karara varmaktadır. Daha sonraki yaşamında kendisi hakkında ne karar vermişse o kişiliğin rollerini oynamaktadır. Çevresindekiler hakkında aldığı kararlar ise, daha sonraki yaşamında, diğer insanlara karşı tutum ve davranışlarını belirlemektedir.

Harris (1970), çocukluk yıllarındaki ilk kararların gelecek yaşamdaki "yaşam durumları-life positions"nı belirlediğini ileri sürmüştür. Harris'in yaşam durumları daha çok ruhsal durumlarla ilgilidir ve dört yaşam durumundan

sözetmektedir.

1. Ben iyi değilim -- Sen iyisin
2. Ben iyi değilim -- Sen iyi değilsin
3. Ben iyiyim -- Sen iyi değilsin
4. Ben iyiyim -- Sen iyisin

Harris(1970)'in yaşam durmları şöyle özetlenebilir.

"Ben iyi değilim -- sen iyisin" yaşam durumunu benimseyen kişiler, kendilerini başkalarıyla karşılaştırdıklarında, kendilerini güçsüz hissederler. Bu kişilerde toplumdaki uzaklaşma ve çöküntüye girme gibi durumlar görülebilmektedir.

"Ben iyi değilim -- sen iyi değilsin" yaşam durumundaki kişilere yaşama ilgisini yitiren, içe kapanık davranış gösteren kişiler örnek olarak verilebilir.

"Ben iyiyim -- Sen iyi değilsin" yaşam durumundaki kişiler, sık sık kendilerini aldatılmış ve haksızlığa uğramış hissederler. Dolayısıyla başlarına gelenlerden başkalarını sorumlu tutarlar. Bu nedenle de diğer insanları aldatmaya ve ezmeye çalışmaktadırlar.

Harris (1970, s.48), "ben iyiyim -- sen iyisin" yaşam durumu için, "sağduyulu ve sağlıklı bir durum" diyerek, bu yaşam durumuna sahip kişilerin gerçekçi davrandıkları takdirde kendileriyle ve başkalarıyla ilgili sorunları yapıcı biçimde çözümleyebileceklerini belirtmiştir. Ayrıca bu yaşam durumundaki kişilerin insanın önemini onayladıklarını vurgulamıştır.

Yukarıdaki bilgilerden de anlaşılacağı gibi bireyin

çocukluk yıllarında diğer insanlarla ilgili ilk kararları, bireyin uyumunu etkilemektedir. Kendisinin iyi bir insan olmadığını diğer insanların iyi olduğunu düşünen bir kişi kendisini yetersiz hissedebilir. Kendisine güvenemediği için diğer kişilerle ilişkilerinde kaygılı ve çekingen davranabilir. Diğer insanlarla ilişkilerinde kendisini sık sık suçlu hissedebilir. Dolayısıyla bireyin kişisel ve sosyal uyumu bozulabilir. Aynı durum, ben iyiyim - sen iyi değilsin ve ben iyi değilim - sen iyi değilsin yaşam durumları için de geçerlidir. Diğer yandan ben iyiyim - sen iyisin biçiminde bir yaşam durumu geliştiren kişi hem kendisiyle uyumlu hem de çevresiyle uyumlu olabilir. Ayrıca hem kendisini hem de diğer kişileri değerli bulduğu için kendi haklarına sahip çıktığı gibi diğer kişilerin de haklarına saygı gösterecektir. Bu durum da atılğan davranışın temel özelliğidir.

Berne (1964; 1970) ile James ve Jongeward (1984), senaryoların oluşmasında ilk kararların yanısıra çocuk-ebeveyn ilişkilerinin de önemli olduğunu belirtmişlerdir. Berne (1964), çocukların daha ilk günden itibaren "uyarılma-açlığı" çektiklerini belirtmiştir. Çocuklardaki uyarılma açlığının, dokunulma ve "okşamalarla-strokes" (duygu yükü taşıyan mesajlar) doyurulabileceğini ve uyarılma-açlığının çocuğun "tanınma" ihtiyacından kaynaklandığını ileri sürmüştür. Berne'ye göre; çocuklardaki uyarılma-açlığının doyurulmaması çocukta fiziksel ve psikolojik gerilemeye neden olmaktadır. Söz konusu uyarılmalar, çocuğa gönderilen

"psikolojik okşamalar - strokes"dır. Psikolojik okşamalar ebeveynin çocuğun davranışlarına verdiği olumlu veya olumsuz tepkilerin tümü olarak tanımlanmaktadır. Bu tepkiler sevgi dolu bir bakış, iltifat, sevgi ile dokunuş, çocuğu yüceltici bir-iki sıfat olabileceği gibi azarlama, yerme, parmak sallayarak itham etme, suçlandırma veya önemsememe şeklinde de olabilmektedir (Berne, 1964; Corey, 1982). Berne (1964), yukarıda belirtilen psikolojik okşamaların çocuğun ilerdeki yaşamında değişik durumlarda oynayacağı oyunları programladığı ve bu oyunlar dizisinin, o kişinin yaşam senaryolarını oluşturduğunu belirtmiştir. TA' daki psikolojik okşamalar, Davranışçı Psikolojideki ödül ve cezalara benzetilebilir. Bilindiği gibi ödül ve cezalar bireyin davranışlarının oluşmasında büyük rol oynarlar. Birey cezalandırılacağı davranışlardan kaçınma, ödüllendirileceği davranışları yineleme eğilimindedir. Dolayısıyla ödül ve cezalar kişilerarası ilişkileri etkilemektedir.

James ve Jongeward ise, bireyin yaşam senaryolarının oluşmasında çocuk - anababa ilişkilerinin yanı sıra anababa beklentilerine ve programlamalarına değinmiştir.

...yaşam oyunu doğumla başlar. Senaryo yönergesi, anne-baba beklentileri ve anne-babanın çocukları ile iletişimleri aracılığıyla çocuk ben durumuna programlanır. Çocuklar büyüdükçe çeşitli rolleri (kahramanlar, kadın kahramanlar, kötü kişiler, kurbanlar, kurtarıcılar) oynamayı öğrenirler. Bilincinde olmaksızın başkalarının da bütünleyici roller oynamasını beklerler (1984: 111).

TA'da kültürel senaryolar, alt kültürel senaryolar, aileye ilişkin senaryolar, bireyin ruhsal senaryoları, suç-

lamalı senaryolar ve karsıt senaryolar olmak üzere altı çeşit senaryodan sözedilmektedir (Berne, 1964; Harris, 1970; James ve Jongeward, 1984).

KİŞİLERARASI İLİŞKİLERİ ANLAMADA KAVRAMLAR

Son yıllarda kişilerarası ilişkileri anlamada kuramsal görüşün yanı sıra bazı kavramlar üzerinde de durulmaktadır (Cozby, 1973; Cooper, 1981). Kişilerarası ilişkileri anlamada kavramsal görüş, davranışın nedenlerini ya her hangi bir kurama dayandırmakta ya da ortaya konan davranışı bir kavram etrafında açıklamaya çalışmaktadır. Kavramsal görüşte ele alınan davranışa belirli bir kavrama dayanılarak bir anlam verilmektedir. Örneğin; ortaya konan davranışla kişi kendisini açmıştır veya açmamıştır (Jourard, 1971); kişi yüksek self-monitor (kendini ayarlama) veya düşük self-monitördür (Snyder, 1979). Kişi atılgan davranmıştır veya çekingen davranmıştır (Voltan, 1980 .b).

Cooper (1981)'e göre; psikolojik yardım hizmetleri, sosyal psikoloji, yönetim ve endüstriyel psikoloji alanlarında, kişilerarası ilişkileri anlama, düzenleme ve geliştirme çalışmalarında " Transactional Analysis" ve "Assertiveness" kavramları üzerinde daha fazla durulmaktadır. Dolayısıyla bu çalışmada Transactional Analysis ve Assertiveness kavramları incelenmiştir. Transactional Analysis ile ilgili bilgi daha önce verilmiştir. Aşağıda Assertiveness kavramı üzerinde durulmuş, Self-Monitoring, Self-Disclosure ve Interaction Analysis gibi diğer kavramlar bu

çalışmada incelenmemiştir.

Assertiveness - Atılmanlık

"Assertiveness" sözcüğü için çeşitli yazarlar, bazı tanımlar ileri sürmüşlerdir. Langrish (1981:72), Oxford İngilizce sözlükte "assertive" sözcüğünün karşılığı; "The action of stating positively" olumlu ifade edilen eylem, "declaring or claiming"; açıkca söylemek veya iddia etmek olduğunu bildirmiştir. Wolpe (1969:61), ilk yazılarında assertive davranışın, az-çok saldırgan davranış da içerdiğini fakat atılman davranıştaki saldırganlığın dostca, sevgi dolu, kaygıdan uzak bir saldırganlık olduğunu yazmıştır.

"Assertiveness" kavramının günümüzde kullanılan tanımını Alberti ve Emmons (1970) yapmıştır. Alberti ve Emmons, atılman kişiyi (assertive person); açık, esnek, diğer insanlarla gerçekten ilgili fakat aynı zamanda kendi haklarını da iyi bilen kişi olarak tanımlamışlardır.

Voltan (1980 b:23), "assertiveness" sözcüğünün Türkçe'de tam karşılığının bulunamadığını belirterek; iddialı, atılman, girişken, cerbezeli, kendini ortaya koyan sözcüklerinin "assertiveness" sözcüğünün bir kısmını karşıladığını bildirmiştir. "assertiveness" sözcüğü Türkçe'de "atılmanlıkla" karşılanmaktadır (Voltan, 1980 b; Inceoğlu ve Ayatar, 1987; Çulha ve Dereli, 1987).

Atılmanlık kavramı, her bireyin temel hakları olduğu düşüncesine dayanır ve atılman davranışın amacı; bireyin,

diğerlerinin haklarını çiğnemededen, kendi insanca haklarını kullanabilmesidir (Langrish, 1981:71). Langrish, bireyin sözkonusu haklarını aşağıdaki gibi sıralamıştır.

- Yanlışlıklar yapabilme hakkı (istenç-dışı),
- Kendisine öncelik tanıma hakkı,
- Diğer insanların ihtiyaçları için mümkün olan hakların, bireyin kendisi içinde geçerli olması,
- Suçluluk ve bencillik duygularına kapılmadan isteyebilme hakkı,
- Diğerlerinin haklarını çiğnemededen kendini ifade edebilme hakkı,
- Bireyin kendi davranışlarının, düşüncelerinin ve duygularının sonuçlarının sorumluluğunu alabilme hakkı.

Alberti ve Emmons (1970), her kişinin içinde bulunduğu bir durumla ilgili olarak, nasıl davranacağını seçebilme yeteneğine sahip olduğunu belirtmişlerdir. Eğer kişide aşırı kendini tutma tepkisi gelişmişse, duruma uygun tepkiyi seçemeyeceğini ileri sürmüşlerdir. Diğer yandan kişinin tepkileri saldırganlık olarak gelişmişse, o kişi diğer insanları incitmeksizin amaçlarını gerçekleştirememektedir. Alberti ve Emmons (1970), bu düşünceye dayanarak üç çeşit davranış biçiminden söz etmişlerdir.

Çekingen davranış (non-assertive behavior); Kişinin kendi haklarından vazgeçmesi, diğer bir ifadeyle kişinin kendi haklarını elde etmekten kaçınmasıdır. Saldırgan davranış (aggressive behavior); Kişinin diğer kişilerin hakla-

rını kabul etmemesi, diğerlerinin haklarını reddetmesidir. Atılğan davranış (assertive behavior) ise kişinin kendi ve diğer kişilerin haklarını kabul etmesidir.

Lazarus (1973), atılğan davranışın birbirini tamamlayan dört özelliği olduğunu belirterek, bu özellikleri şöyle sıralamıştır.

1. Hayır diyebilme yeteneği,
2. İsteyebilme, ricada bulunabilme yeteneği,
3. olumlu ve olumsuz duyguları ifade edebilme yeteneği,
4. Bir davranışı başlatabilme, sürdürme ve sona erdirebilme yeteneği.

Atılğanlıkla ilgili çalışmalarda üzerinde en fazla durulan iki konu; atılğanlık-saldırganlık ayırımı ve atılğanlıkla kültürel özellikler arasındaki ilişkidir.

Fray, atılğanlık ile saldırganlık arasında çok hassas bir ayırım olduğunu belirterek bu ayırımı şöyle açıklamıştır.

Atılğanlık; karşı taraftakilerin ve çevrenin engellemelerine karşın, istenen amaca ulaşmaya kadar sürdürülen davranışlar olarak kavramlaştırılabilir. Atılğan kişinin bu tutumu diğer insanlara karşı olumlu bir tutumdur.... Saldırgan davranış; diğer insanlara karşı düşmanlık duyguları ve tutumları olarak ortaya çıkar. Saldırgan davranışın amacı, diğer insanlara saldırmaktır ve diğer insanlar üzerinde güç kullanmaktır (1987: 105).

Furnham (1979), atılğan olup olmamanın kültürel özelliklerle ilgili olduğunu ileri sürmüştür. Furham'a göre bireyciliği ve yarışmayı teşvik eden kültürlerde yetişen

kişiler, kolektivist ve itaat etmeyi onaylayan kültürlerde yetişen kişilerden daha atılğan olmaktadırlar.

Ben Durumları ve Atılğanlık

Konuyla ilgili olarak literatürde yapılan taramalarda ben durumlarıyla atılğanlık arasında ilişkiyi doğrudan ve dolaylı olarak inceleyen bazı çalışmalar aşağıda verilmiştir.

Dusay ve Dusay (1979), saldırganlığını kendine yöneltmiş kişilerde Eleştirici Anababa ben durumunun kişinin diğer ben durumlarına baskın olduğunu ileri sürmüştür. Ayrıca, yalnızlığı seçen kişilerde Uymuş Çocuk ben durumunun diğer ben durumlarını dışladığını belirtmiştir.

Wood (1984)'un araştırmasında çevrelerine pasif bağımlılık ve yetersiz atılğanlık gösteren kadınların Yetişkin ben durumu puanları düşük bulunmuştur.

Diğer yandan Cooley (1987), atılğanlıkla içedönüklük arasında ters bir ilişki olduğunu bildirmiştir. Cooley'in araştırmasına göre dışadönüklük puanı yüksek olan alkoliklerin atılğanlık puanları da yüksek bulunmuştur.

Daha önce de açıklandığı gibi Anababa tutumları ve kararları çocuğun ben durumlarını oluşturmaktadır. Anababa tutumları ve kararları ise kültürel özelliklerin bir yansımasıdır (Tezcan, 1973). Buna bağlı olarak Furham (1979) ile Margalit ve Mauger (1984)'ın kültürel faktörlerin atılğanlığı etkilediğini ileri sürmeleri, ayrıca Margalit ve Mauger (1987)'ın anababa tutumlarının atılğanlığı et-

kilediğini vurgulamaları atılğanlıkla ben durumları arasında bir ilişkinin olabileceğini düşündürmektedir.

Ben Durumları ve Uyum

"Uyum"un sözlükteki tanımı, bir bütünün parçaları arasındaki uygunluk, ahenk olarak, "uyumsuzluk" ise, uyumlu olmayan, ahenksiz olarak verilmektedir (Türkçe Sözlük, 1969 : 759). Ruh sağlığı açısından uyum ve uyumsuzluğun tanımı ise oldukça farklılık göstermektedir. Ortaya konan davranışın uyumlu veya uyumsuz olarak nitelendirilmesi, benimsenen normal ve normaldişi kavramlarına göre değişmektedir (Geçtan, 1982). Neyin normal neyin normaldişi olduğuyula ilgili ölçütleri, benimsenen felsefi görüş belirlemektedir. Çok çeşitlilik göstermekle birlikte normal ve normaldişi kavramlarını tanımlayan belli başlı temel yaklaşımlar "Medikal yaklaşım", "Sosyokültürel ya da İstatistiksel Yaklaşım" ve "Psikolojik Yaklaşım" olmak üzere üç ana grupta toplanmaktadır. Psikolojik yaklaşım da kendi içinde, Psikoanalitik görüş, davranışçı görüş, insancı görüş ve Varoluşcu görüş gibi farklı görüşlere ayrılmaktadır (Coleman, 1972).

Medikal Yaklaşım, normal kavramını sağlıklılık, bir bütünün parçaları arasındaki işlevsel uygunluk olarak tanımlayarak, sağlıklı olmayı, fazla acısı ağrısı olmamayı ve sakatlığı olmamayı uyumluluk olarak kabul etmektedir. Sosyokültürel ya da Ortalama (İstatistiksel) yaklaşıma göre ise çoğunluğun yaptığı davranış normal, dolayısıyla uyumludur.

Psikolojik yaklaşımlardan birisi olarak Psikoanalitik görüşe göre, birey ortaya koyduğu davranıştan dolayı herhangi bir rahatsızlık (pişmanlık, suçluluk, kaygı v.b. gibi) hissetmiyorsa o davranış normal, dolayısıyla uyumludur (Fromm, 1979; Geçtan, 1981 ; 1982). Davranışçı görüşe göre, bir davranışın uyumsuzluk olarak ortaya çıkması bireyin o davranışı yanlış öğrenmesi ile ilgilidir. Bireye doğru çözüm yolları öğretilibilirse kişi uyumlu davranabilir (Coleman, 1972). Rogers'ın İnsancı Psikoloji'sine göre, organizmanın benlik yapısına uygun düşmeyen yaşantıların, bilince ulaşmasının engellendiği ya da saptırıldığı durumlar uyumsuzluk olarak tanımlanmaktadır (Geçtan, 1981). Varoluşçu görüşe göre, bireyin değerli ve önemli olduğunun farkında olmaması, varoluşuna bir anlam katamaması sonucu uyumsuzluk ortaya çıkmaktadır. Bireyin varoluşunun bilincinde olması yaşantılarının sorumluluğunu üstlenmesine ve evrenle bütünleşmesine neden olmaktadır. Varoluşunun bilincinde olmayan kişi otantik olamamakta, hem kendine hen de kendini kuşatan evrene yabancılaşılmaktadır. Bu yabancılaşıma uyumsuzluktan başka birşey değildir (Geçtan, 1981).

Normal ve normaldişi kavramlarının göreceli olduğunu ve yine değişebilen toplumsal değerler tarafından belirlendiğini ileri süren yazarlar da vardır. Szasz (1960), normal kavramının yanlış bir terim olduğunu belirterek uyumsuzluğun bir yaşam problemi olduğunu ileri sürmektedir. Szasz'a göre uyumsuzluk olarak damgaladığımız davranışlar bir uyum biçiminden başka birşey değildir. Dolayısıyla insanları nor-

mal, şizofrenik. nevrotik gibi sıfatlarla etiketlemek yanlışır. Geçtan (1981), Laing'in ruhsal bozuklukları bir varoluş biçimi olarak değerlendirdiğini ve konunun bu bağlam içinde ele alınması gerektiğini ileri sürdüğünü belirtmektedir.

Bu araştırmadaki uyum kavramı yukarıda belirtilen kuramsal tanımların dışında işlevsel olarak ele alınmış ve incelenmiştir. Bu araştırmadaki uyum kavramıyla ifade edilmek istenen ; "bireyin, iç dünyası ve çevresi ile dengeli, yapıcı, yaratıcı, verimli, sağlıklı, etkili ve olumlu ilişkiler kurabilme, geliştirebilme süreci"dir (Baş, 1985).

Yukarıdaki tanımdan da anlaşılabileceği gibi uyumun iki temel özelliği vardır. Bunlardan birisi bireyin kendi iç dünyasıyla barışık ve tutarlı olması, ikincisi ise çevresi ile barışık olmasıdır. Bireyin kendi benliği ile barışık ve tutarlı olması, bireyin kendi duygularının, yaşantılarının farkında olması ve sorumluluğunu üstlenmesi olarak değerlendirilebilir. Ayrıca, elem ve kederin, sevinç ve mutluluğun yaşamın bir parçası olduğu kabullenerek, ilgi ve yeteneklerini geliştirmesi, bağımsız olarak kararlar verip seçimler yapabilmesidir (Geçtan, 1981 ; Yörükoğlu, 1984).

Sosyal bir varlık olarak birey, çevresi ile sosyal ilişkiler kurmak ve sosyal yaşama etkin olarak katılmak zorundadır. Bunu başaramadığı zaman uyum problemleri ile karşılaşmaktadır. Birey çevresi ile ilişki kurarken, toplumsal normlar ve beklentilerle kendi benliği arasında dengeli ve olumlu ilişkiler kurabildiği oranda ruhsal bakımdan

sağlıklı ve üretken olabilmektedir (Çağlar, 1981).

Bireyin uyumunda kişilerarası ilişkilerin önemi, konu ile ilgili uzmanlar tarafından her fırsatta vurgulanan bir gerçektir. TA kuramı, kişilerarası ilişkiler üzerine temellendirilmekte ve temel kavramlarını bu çerçevede ele almaktadır. Kişilerarası ilişkilerde ben durumlarının yapısı, bireyin kendi içinde hem kişilik bütünlüğünü hem de bireyin çevresi ile ilişkilerinin sağlıklı veya bozuk olmasını belirleyen temel etkidir (Dusay ve Dusay, 1979; James ve Jongeward, 1984).

TA'da ben durumlarının kendi aralarındaki etkileşimi bireyin kişilik özelliğini belirlemektedir. Hangi ben durumu diğerlerini denetim altına almışsa, birey o ben durumunun özelliklerini daha belirgin olarak göstermektedir. Eleştirici Anababa ben durumu baskınsa birey otoriter, kuralcı, eleştirici, önyargılı, diğer kişileri yönlendirmek isteyen, kendi çıkarlarını herşeyin üstünde tutan kişilik özellikleri göstermektedir. Eleştirici Anababa ben durumunun içteki etkileri, Çocuk ben durumunu eleştirme, suçlama, baskı altına alma olarak ortaya çıkmaktadır. Bunun sonucu bireyin yaratıcılığı baskı altına alınmakta, birey yeteneklerini geliştirememektedir (Berne, 1986). Baldwin (1986)'e göre bu kişiler, diğer insanlar üzerinde egemenlik kurmayı gerektiren işleri tercih etmektedirler.

Uyumlu Çocuk ben durumu baskın olan kişilerin, çevreleriyle uyumlu görünmelerine karşın, gerçekte hem kendi içlerinde hem de çevreleriyle çatışmalı oldukları, çevre

leriyle olan çatışmalarını pasif başkaldırmalar şeklinde gösterdikleri belirtilmektedir (Clarkson ve Gilbert, 1988). Aynı şekilde Doğal Çocuk ben durumu baskın olan kişilerin, diğer kişileri kendi zevkleri doğrultusunda kullanmak istedikleri, ilkel dürtülerini kontrol etmekte güçlük çektikleri ileri sürülmektedir (James ve Jongeward, 1984).

TA kuramına göre bireyin uyumlu olması Yetişkin ben durumunun diğer ben durumlarını denetleyebilmesiyle mümkün olmaktadır. TA uzmanlarına göre birey, diğer kişilerle Yetişkin ben durumuyla ilişkiye girdiğinde Anababa ben durumlarından ve Çocuk ben durumlarından gelen tepkileri mantık süzgecinden geçirerek duruma uygun tepkilere dönüştürmektedir. Yetişkin ben durumu bu işleviyle Psikoanaliz Kuramındaki "ego"nun yerini tutmaktadır. Bu durum "Benliğin Bütünleşmesi" olarak adlandırılmakta ve psikoterapide de bu yapı amaçlanmaktadır. Yetişkin ben durumunun denetimi yitirmesi bireyin hem kendi içinde ruhsal sorunlara neden olmakta hem de çevresiyle ilişkilerinin bozulmasına neden olmaktadır (Dusay ve Dusay, 1979; Berne, 1986; Massey, 1986).

Uyumun tanımı ve bireyin uyumuyla ilgili özellikler, ben durumlarının özellikleriyle karşılaştırıldığında bireyin uyumu ile ben durumları arasında önemli bir ilişki olduğunu göstermektedir.

Ben Durumları ve Psikolojik Yardım ilişkileri

Dusay ve Dusay (1979), baskın ben durumlarının ne gibi kişilik özellikleri gösterdiğini ve TA'da psikoterapinin amaçları üzerinde durmuştur. Yazarlara göre normaldışı dav-

ranış gösteren kişilerin ben durumları birbirine bulaşmış (contamination) veya ben durumlarından biri diğerlerini dışlamıştır (exclusion). Dusay ve Dusay kendine zarar verme veya intihara eğilimli kişilerde Eleştirici Anababa durumu ve Uymuş Çocuk ben durumunun baskın olduğunu ileri sürmüştür. Ayrıca yalnızlığı tercih eden kişilerde Uymuş Çocuk ben durumunun diğer ben durumlarını dışlayarak baskın duruma geldiğini belirtmiştir.

Dusay ve Dusay (1979)'a göre, psikoterapi üç nokta üzerine yoğunlaşmalıdır. Bu noktalar, ben durumlarını dengelemek, oyunları sona erdirmek ve senaryoları yeniden düzenlemektir. Yazarlara göre sağlıklı bir kişide ben durumları homojen bir yapı gösterir. Dolayısıyla TA'da Psikoterapinin amacı ben durumları arasında bir denge kurmak olmalıdır. Zira, oyunların sona erdirilebilmesi ve yaşam senaryolarının yeniden düzenlenebilmesi ben durumları arasındaki dengenin kurulmasına bağlıdır.

Barker ve Phillips (1981)'in görüşleri, Dusay ve Dusay (1979)'ın görüşlerini destekler niteliktedir. Barker ve Phillips, kişinin ruh sağlığını korumada önleyici, düzenleyici ve geliştirici tedbir olarak "Kişilerarası ilişkileri Çözümleme Eğitimi-Transactional Analysis Training" önermişlerdir. Bu eğitimin amaçlarından birisi, kişinin diğer kişilerle ilişki kurarken hangi ben durumunu kullandığının bilincine varmasıdır.

Wood (1984), TA eğitiminin bazı kişilik özelliklerini olumlu yönde etkilediğini ileri sürmüştür. Wood, çalışma-

sında TA eğitiminin, kişilerin çevrelerine pasif bağımlılığını kaldırdığını ve atılğanlığı desteklediğini rapor etmiştir.

James ve Jongeward (1984), TA kuramında sağaltımın Frederick Perls'in "Gestalt Sağaltımı" üzerine temellendirildiğini vurgulayarak Gestalt sağaltımının amacının insanın bütün olmasına -küçük parçalara ayrılmış kişiliklerinin bilincine varmasına, kişiliklerinin bu küçük parçalarını kabul etmesine, toparlayıp bütünleştirmesine- yardım etmek olduğunu belirtmişlerdir. James ve Jongeward (1984)'da göre, TA'da tedavinin amacı; kişinin ben durumlarının bilincine varmasıdır. Kişinin tedavisiyle "... Yetişkin ben durumu üzerindeki bozulmuş ve lekeli tabakalar temizlenir. Kişi duymaya, görmeye,.... çalışmaya ve bağımsız bir biçimde değerlendirmeye başlar" diyerek, yeniden düzenlenen ve temizlenen yetişkin ben durumunun diğer ben durumları üzerinde denetimi sağlamasıyla kişilik bütünlüğün sağlandığını belirtmişlerdir. Harding (1986), klinik deneyimlerine dayanarak, bir iletişim oyunu olan "yüzleştirmenin" (confrontation) ben durumları ile ilişkisini gelişim boyutu içinde incelemiştir. Harding'e göre çocuk yeni doğduğunda yalnızca Çocuk ben durumuna sahiptir ve yüzleştirme yoktur. Yüzleştirme, çocukta düşünmenin başlamasıyla ortaya çıkmakta ve gelişim boyunca sürmektedir. Yazara göre, kişinin doğallığını, dürüstlüğünü ve farkında oluşunu bozan yüzleştirmenin sona erdirilebilmesi için ben durumları arasında dengeli, asimetrik bir yapının oluşması gerekir.

Harding (1986), bu düşüncesine dayanarak psikoterapinin amacının dengesiz bir şekilde varlık gösteren üç ben durumunun bütünleştirilmesi olduğunu ileri sürmektedir.

James (1986), TA tekniğiyle danışma yapan danışmanların dikkat etmeleri gereken önemli konular üzerinde durmuştur. James, Tedavinin temel amaçlarından birisinin de ben durumları arasındaki bütünlüğün sağlanması olduğunu vurguluyarak, dikkat edilmesi gereken önemli konulardan birisinin de danışanın ben durumlarının yapısının iyi belirlenmesi olduğunu ileri sürmüştür. Dolayısıyla James'e göre terapist, danışanda hangi ben durumunun baskın, hangisinin dışlanmış olduğu konusuna yoğunlaşarak, ben durumları arasında dengeli bir etkileşimin oluşmasına yardımcı olmalıdır. James'e göre terapist danışanın ben durumları arasında dengeli bir etkileşim kurduktan sonra, yaşam oyunlarının ve senaryoların çözümlemesine geçmelidir.

Meredith (1986), Berne (1961)'in sözünü ettiği üç temel psikolojik açlığın nasıl tedavi edileceği üzerinde çalışmıştır. Meredith, psikolojik açlık duygusunu ortaya çıkaran olumsuz durumların detaylı bir listesini hazırlıyarak, olumsuz durumların olumlu durumlarla değiştirilmesi ilkesine dayanan "Stroke-O-Graph:The Psychological Diet Chart" adı altında bir tedavi tekniği geliştirmiştir. Bu tekniğe göre, danışanın yedi günlük yaşamı ayrıntılı olarak planlanmaktadır. Danışana olumsuz duygular yaşatabilecek yaşantılar yerine olumlu duygular yaşayabileceği yaşantılar önerilmektedir. Örneğin, yalnız kalma, televizyon seyretme,

yakınlarıyla tartışma yerine sosyal toplantılara katılma, komşu ziyareti, spor yapma gibi davranışlar önerilmektedir.

Dauglas (1986), ergenlerin intihar girişimleri ile TA'daki oyunlar arasında ilişki olup olmadığını araştırmıştır. Araştırma sonuçlarına göre ergenlerin intihar girişimi, TA'nın üçüncü derecedeki oyunlarla (sonuna kadar oynanan, ameliyathane veya morgda sonlanan oyunlar. Bkz. James ve Jongeward, 1984) ilgili bulunmuştur. Ayrıca Ergenlerin intihar girişimleri ile ergenlerin çocukluk yıllarındaki aile-içi ilişkiler arasında önemli bir ilişki bulunmuştur. Araştırma bulgularına göre, bu ergenler çocukluk yıllarında genellikle Karpman'ın Drama Üçgenindeki "Kurban" rolünü oynayan gençlerdir (Karpman'ın Drama Üçgeni için bkz. James ve Jongeward, 1984).

Birnbaun (1987), aşırı duygusallığın (histrionic personality), yetişkinlerde gelişimsel kökenli bir kişilik bozukluğu olduğunu ileri sürmektedir. Aşırı duygusal kişiliğin ortaya çıkışını Eleştirici Anababa ben durumu ile Çocuk ben durumu arasındaki çatışma ve bu iki ben durumunun birbirine bulaşmasıyla izah etmektedir. Birnbaun'a göre aşırı duygusal kişiliğin gelişmesinde çocukluktaki olumsuz psikolojik okşamaların (kınama, yerme, aşağılama, eleştirme vb.) önemi büyüktür ve yetişkinin duygu ve davranışlarını etkilemektedir. Birnbaun olumsuz psikolojik okşamaların, kişilik üzerindeki olumsuz etkisinin, olumlu psikolojik okşamalarla değiştirilerek iki ben durumunun uzlaştırılabileceğini ileri sürmektedir. Birnbaun, bu düşüncesini (Rep-

lacement Therapy-Yerdeğiştirme Tedavisi) aşırı duygusallık gösteren yetişkinlere uygulamış ve olumlu sonuç almıştır.

Fettgather (1987), geri zekalı öğrencilerle çalışan öğretmenlerin, geri zekalı öğrencilerin yaşlarına uymayan davranışlarına karşı tepkisini ölçmüştür. Araştırmanın amacı; geri zekalı öğrencilerin yaşlarına uygun davranışları için öğretmenlerin, öğrencilerin davranışına uygun ben durumuyla tepki vermesine yardımcı olacak bir eğitim programı hazırlamaktır. Öğretmenlerin ben durumlarıyla ilgili ölçümlerde, öğrencilere emredici ve tahakküm edici öğretmenlerin Yetişkin ben durumu puanları çok düşük bulunmuştur.

Yukarıdaki çalışmaların vurguladıkları ortak nokta "Ben Durumları"nın gerek bireyin davranışları üzerindeki etkisi, gerekse Ben Durumlarının yapısının psikolojik yardım ilişkilerindeki önemidir. Yazarların hemen hemen tamamı sağlıklı bir kişilerarası ilişki için Yetişkin ben durumunun denetiminde "Bütünleşmiş Ben Durumu" düşüncesinde birleşmektedirler. Yazarlar arasındaki diğer bir ortak nokta ise, çocukluk yıllarındaki ilk yaşantıların ve ilk kararların bireyin daha sonraki yaşamındaki davranışlarını etkilemesidir. Sonuç olarak, ilk yıllardaki yaşantıların ve kararların bireyin kişiliğini oluşturduğunu, dolayısıyla bireyin uyumlu veya uyumsuz, atılgan veya çekingen olmasını etkilediği söylenebilir.

Atılganlık ve Psikolojik Yardım ilişkileri

Aşağıda atılganlıkla psikolojik yardım ilişkileri ve

atılğanlıkla ilgili kùltùrlerarası araştırmalara yer verilmiştir.

Wolpe (1970), danışanlarda atılğan davranışın, davranışcı tekniklerle nasıl geliştirileceğini belirlemek amacıyla iki òrnek ùzerinde çalışmıştır.

Birinci olayda danışan, babası ile ilişkiye girmekten korkmaktadır. Babasına karşı duygu ve dùřùncelerini hiçbir zaman açıklayamamıştır. Wolpe (1970), bu olayda danışanın çekingen davranışının "shaping-biçimlendirme" tekniğiyle düzeltilerileceğini göstermiştir. İkinci olayda, aşırı duyarlılığın bir sonucu olarak ortaya çıkan reddedilme duygusunun "Sistematik Duyarsızlaştırma" tekniğiyle tedavi edilip, bu duyguların yerine atılğan davranışın nasıl geliştirilerileceğini göstermiştir.

Hersen ve arkadaşları (1973), atılğan davranışın geliştirilmesinde kullanılabilecek etkili bir yöntem geliştirmek amacıyla klinik ve deneysel bir model ùzerinde çalışmışlardır. Denekler, diğer insanlara karşı olumlu ve olumsuz duygularını ifade edemeyen, haklarını isteyemeyen, dolayısıyla atılğan olamayan kişilerdir. Araştırma sonuçlarına göre; "modelden òęrenme-modelling" nin diğer òęrenme yöntemleriyle birleştirildiğinde, atılğan davranışın geliştirilmesinde daha kullanışlı olduğu görùlmüřtür.

Cooley (1987), Sturgis (1979)'in alkoliklerin atılğanlık düzeyleri ile ilgili çalışmasını ve alkoliklere atılğanlık eğitimi uygulamanın yararlı olup olmayacağını sınamak amacıyla yüksek atılğanlık puanına sahip alkolikler

üzerinde çalışmıştır.

Cooley (1987), alkoliklerde atılğanlık ile içedönüklük arasında negatif bir ilişki bulmuştur ($r = -0.51$). Bağımlı kişilik özellikleriyle atılğanlık arasındaki ilişkiyi $r = -0.28$ bulmuştur. Cooley, atılğanlıkla depresyon arasındaki ilişkiyi ise $r = -0.16$ bulmuştur. Ayrıca atılğanlıkla saldırganlık ve depresyona eğilimli olma arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Bu sonuçlar, Sturgis (1979)'ın bulgularını iki şekilde desteklemiştir.

1 / Atılğanlıkla, içedönüklük, bağımlı kişilik ve anksiyete arasındaki ilişki alkoliklerde ılımlıdır.

2 / Alkoliklerin uyum problemleriyle ilgili olarak; düşük atılğanlık düzeyine sahip alkolikler, yüksek atılğanlık puanına sahip alkoliklerden daha uyumlu bulunmuştur. Bu sonuca göre alkoliklere atılğanlık eğitimi uygulamanın gereksiz olduğu görülmüştür.

Kraft ve arkadaşları (1987), ölüm anksiyetesinin dini inançlarla ve atılğanlıkla ilişkisi olup olmadığını araştırmışlardır. Araştırma sonuçlarına göre; ölüm anksiyetesinin, din gibi bir dışsal değişkene bağlı olmaktan çok, içsel kaynaklı olduğu görülmüştür. Özellikle, atılğan kişilerde atılğanlıkla ölüm anksiyetesi arasında ters yönde bir ilişki bulunmuştur ($r = -0.25$).

Lobel ve arkadaşları (1987), Sosyal onayın bir boyutu olan "yakınlaşma" ve bir kişilik özelliği olan "negativizm" ile atılğanlık arasındaki ilişkiyi üç farklı grup üzerinde araştırmışlardır. Araştırma sonuçlarına göre; yüksek nega-

tivizm ve yüksek yakınlaşma gösteren kişiler, yüksek statüdeki ve düşük statüdeki kişilere karşı fazla atılğan davranmışlardır. Düşük statüdeki kişilere karşı ise düşük atılğanlık göstermişlerdir. Sonuçta atılğanlıkla ilgili olarak, muhatap kişinin statüsüyle, onaylanma ve negativizm arasında anlamlı bir farklılaşma bulunmuştur.

Holleran ve arkadaşları (1988), aşırı yeme davranışı ile kişilik özellikleri arasında bir ilişki olup olmadığını araştırmışlardır. Araştırma sonuçlarına göre hem kadınlarda hem erkeklerde aşırı yeme davranışı ile atılğanlık arasında olumsuz ilişki bulunmuştur.

Kültürel Faktörler ve Atılğanlık: Furnham (1979), atılğanlığın kültürel faktörlerle ilişkisini araştırmıştır. Yaş, cinsiyet, meslek, eğitim ve lisan değişkenleri bakımından eşlenmiş (benzeşik) Güney Afrikalı, Avrupalı ve Hindistanlı grupların atılğanlık puanları arasında anlamlı farklılıklar bulunmuştur. Avrupalıların, diğer iki gruptan daha atılğan olduğu görülmüştür. Hindistanlı grubun atılğanlık puanları, diğer iki gruba göre çok düşük bulunmuştur.

Furnham, bu sonucu şöyle açıklamıştır;

"...Avrupa kültürü bireyciliği ve yarışmacılığı teşvik eder. Bu durum da atılğan olmayı gerektirir. Oysa Hint kültürü, Avrupa kültürüyle zıt bir durum gösterir. Çünkü Hint kültürüne göre kadınlar tam bir itaat ve boyun eğme göstermek zorundadırlar" (1979: 525).

Margalit ve Mauger (1984), Amerikalı Üniversite öğrencilerinin atılğanlık puanlarıyla, İsrailli Üniversite öğrencilerinin atılğanlık puanları arasında anlamlı bir fark

bulamamışlardır. Diğer yandan, İsraili öğrencilerin saldırganlık puanları, Amerikalı öğrencilerinkinden daha yüksek çıkmıştır. İsraili öğrencilerin kızgınlıklarını açık ve doğrudan ifade ettikleri görülmüştür.

Mondeca-MacInytyre (1985), Amerikalı ve Portekizli öğrencilerin, atılганlık düzeyleri ve atılганlıklarını etkileyebilecek faktörler üzerinde çalışmıştır. Araştırma sonuçlarına göre; Portekizli öğrencilerin atılганlık puanlarının çok düşük olduğu görülmüştür. Bunun yanısıra Portekizli öğrencilerde şu özellikler görülmüştür.

1/ Çevrelerini değıştirme isteksizliğı ve diğer insanlara karşı haklarını korumada çaresizlik duyguları,

2/ Bağımsız davranma yerine uymayı onaylayan ve pekiştiren aile tutumları,

3 / Sosyal yapıyı koruduğına inanılan geleneklerin, kişinin haklarını tanımasından daha önemli görülmesi.

Richins ve Verhage (1987), Amerikalıların ve Almanların alış-veriş yerlerinde haklarını savunurken nasıl bir tutum gösterdiklerini araştırmışlardır. Araştırma sonuçlarına göre; Almanlar, alış-verişte haklarını savunurken Amerikalılara göre daha fazla saldırgan davranış göstermişlerdir. Amerikalılara göre; alış-verişte hakkını savunma "sosyal kabul ediliş" olarak algılanmaktaydı ve sosyal kabul edilirlikle atılганlık arasında yüksek bir ilişki bulunmuştur.

Yukarıdaki bilgilere dayanarak, kültürel özelliklerin bireyin atılганlığını önemli ölçüde etkilediğı söylenebilir.

Bireyselliği ve yarışmayı destekleyen ve kişinin haklarına önem veren kültürlerde yetişen kişiler, toplumun geleneklerini bireyin çıkarlarının üstünde tutan ve uymayı onaylayan kültürlerde yetişen kişilerden daha atılgan davranmaktadırlar. Araştırmacıların vurguladıkları diğer önemli bir nokta ise, atılganlığın önemli bir kişilik özelliği olduğu ve bazı Davranışçı Teknikler'le bireye kazandırılabilceğidir. Sonuçta atılgan davranışın bir kişilik özelliği olarak, bazı kültürlerde onaylandığı, sosyal bir beceri olarak kabul edildiği, bazı kültürlerde ise onaylanmadığı, hatta uyumsuzluk olarak kabul edilebileceği söylenebilir.

Türkiye'de Yapılan Araştırmalar

Bu kısımda Transactional Analysis, atılganlık ve uyum konusunda Türkiye'de yapılan araştırmalara yer verilmiştir. Önce Transactional Analysis, sonra atılganlık, daha sonra da uyum konusunda yapılan çalışmalar ele alınmıştır.

Türkiye'de Transactional Analysis kuramı ve ben durumları ile ilgili az sayıda çalışmaya rastlanmamıştır. Örneğin Dökmen (1983), bir grup tiyatro eserinde ortaya çıkan sosyometrik örüntüye dayanarak kişilerarasındaki iletişimi incelemiştir. Dökmen, altısı komedi, üçü trajedi dokuz oyun (beşi yabancı, dördü yerli) üzerinde çalışmıştır. Araştırmada, oyundaki karakterlerin birbirini çekme ve itme tutumları, savunucu iletişim ve açık iletişim ortamlarına göre sosyometrik bir yöntemle belirlenmiştir. Araştırma sonuçlarına göre, olumlu (açık) iletişim tutumu ile diğer kişiler tarafından çekilme arasında $r = 0.86$ korelasyon bu-

lunmuştur. Aynı şekilde savunucu iletişim tutumu izleyen karakterlerin diğerleri tarafından itildikleri gözlenmiştir.

Dökmen (1985), aile-içi iletişim çatışmalarını Transactional Analiz ve Graph Analiz yöntemleri ile incelemiştir. Bu amaçla 100 deneğin "Boş Sandalye Tekniği" ile aile üleriyle iletişimde bulunmaları sağlanmıştır. Ortaya çıkan etkileşim Transactional ve Graph Analiz ile incelenmiştir. Transactional Analiz açısından değerlendirildiğinde ana-baba /genç etkileşimlerinin % 34.6 sı bütünüleyici etkileşim, % 59.4 ü çapraz ve % 6 sının örtük (gizli) etkileşim olduğu görülmüştür. Hem Transactional Analizle ilgili değerlendirmelerde hem de Graph Analizle ilgili değerlendirmelerde ana-babaların gençlere göre daha önyargılı davrandıkları ve karşıt iletişimde bulundukları belirlenmiştir.

Atılganlıkla ilgili çalışmalar ise, atılganlık ölçeğinin geçerlik-güvenirlik çalışması ve atılganlık eğitimi ile ilgili olup bu çalışmalar aşağıda verilmiştir.

Voltan (1980, a), "Rathus Assertiveness Schedule" yi "Rathus Atılganlık Envanteri" adı altında Türkçe'ye uyarlıyarak, envanterle ilgili geçerlik-güvenirlik çalışması yapmıştır. Elde edilen bulgulara göre, geçerlik katsayısı $r = .70$ bulunmuştur.

Envanterin güvenirlik katsayısı testin aralıklı tekrarı yöntemiyle $r = 0.78$ bulunmuştur. Testin yarılanması yöntemiyle $r = 0.77$ güvenirlik katsayısı bulunmuştur.

Voltan (1980, b), "Grupla Atılganlık Eğitiminin Bireyin Atılganlık Düzeyine Etkisi"ni deneysel bir model üzerinde

incelemiştir. Voltan, sağlık koleji yatılı kız öğrencilerini kapsayan 60 kişilik (30 öğrenci kontrol grubu, 30 öğrenci deney grubu) bir örneklem üzerinde çalışmıştır. Araştırmada öntest-sontest modeli kullanılmış ve deney grubuna dokuz haftalık atılğanlık eğitimi programı uygulanmıştır. Eğitim programı sonunda her bir grubun ilk ve son testlerinden elde edilen atılğanlık puanları arasındaki farkın önem kontrolü t testi ile yapılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre; kontrol grubunun öntest-sontest puanları arasında önemli bir fark bulunamamıştır. Deney grubunun öntest puanları ile sontest puanları arasındaki fark .05 düzeyinde anlamlı bulunmuştur.

Oral (1986), atılğanlık düzeyi ile depresyon ve cinsiyet arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığını incelemiştir. Oral, araştırmasını 20 (10 K, 10 E) nevrotik depresyonlu, 20 (10 K, 10 E) nevrozlu, 20 (10 K, 10 E) psikiyatrik olmayan hasta ve 20 (10 K, 10 E) normal olmak üzere toplam 80 kişi üzerinde yapmıştır. Araştırma sonuçlarına göre; depresif grubun depresyon düzeyi çok yüksek, atılğanlık düzeyi ise çok düşük bulunmuştur. Depresif grubun atılğanlık düzeyi ortalaması, diğer üç grubun atılğanlık düzeyi ortalamalarından anlamlı şekilde düşük bulunmuştur. Ayrıca, atılğanlıkla depresyon arasında ters yönde bir korelasyon bulunmuştur. Diğer yandan kadınların atılğanlık düzeyleri erkeklerden anlamlı düzeyde düşük çıkmıştır.

Çulha ve Dereli (1987), Voltan (1980, a)'ın çalışmasına benzer bir çalışmayı Robert Lisesi ortaokul sonsınıf öğrencileri üzerinde yapmışlardır.

Çulha ve Dereli (1987), 12 şer öğrenciden oluşan deney ve kontrol gruplarına çalışmadan önce RAE vermişlerdir. Deney grubuna "Uyum Modeli" çerçevesinde yedi haftalık atılganlık eğitimi programı uygulamışlardır. Eğitim programı sonunda her iki gruba tekrar RAE verilmiş, ilk ölçümlerle son ölçümler karşılaştırılmıştır. Rapor edildiğine göre; deney grubundaki öğrencilerin % 67'sinin atılganlık eğitimi programından yararlanmışlardır.

İnceoğlu ve Ayatar (1987), lise ve üniversite öğrencilerinin atılganlık düzeylerini çeşitli değişkenlere göre karşılaştırmışlardır. Araştırmada lise öğrencileri üniversite öğrencilerinden daha atılgan bulunmuştur. Diğer değişkenler açısından; liseli kız-erkek / üniversiteli kız-erkek ve liseli kız-liseli erkek / üniversiteli kız-Üniversiteli erkek öğrencilerin atılganlık puanları arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır.

Üniversite öğrencilerinin uyumları ile ilgili bazı araştırmalar aşağıda verilmiştir.

Gökay ve Işık (1974), Üniversite öğrencilerinin geldikleri yerleşim birimlerine göre uyum düzeylerini "Eysenck Kişilik Testi" ve "Cornell İndeks" le belirlemişlerdir. Elde edilen bulgular karşılaştırıldığında şu sonuçlar bulunmuştur.

1 / İstanbullu kız öğrenciler İstanbullu erkek öğrencilere göre daha uyumsuz bulunmuştur.

2 / Anadoludan gelen kız öğrenciler, İstanbullu kız öğrencilere göre daha uyumsuz bulunmuştur.

3 / İstanbul ve Anadolu'dan gelen öğrenciler arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır.

Baş (1984), grupla psikolojik danışmanın bireylerin kaygı ve uyum düzeylerine etkisini deneysel bir model üzerinde araştırmıştır. Baş, grup üyelerinin uyum düzeylerini belirlemede "Hacettepe Kişilik Envanteri"ni (HKE) kullanmıştır. Grupla psikolojik danışma programından önce grup üyelerine HKE verilmiş ve grupla on haftalık psikolojik danışma programı uygulanmıştır. Program sonunda, grup üyelerine tekrar HKE uygulanmış, ön-test puanları ile son-test puanları arasındaki fark anlamlı bulunmuştur.

Kızıltan (1984), üniversite öğrencilerinin, kişisel ve sosyal uyum düzeylerini etkileyen faktörleri araştırmıştır. Kızıltan, üniversite öğrencilerinin demografik niteliklerinin, akademik niteliklerinin, ailevi özelliklerinin, sosyo-ekonomik düzeylerinin, bireysel ve davranışsal niteliklerinin öğrencilerin kişisel ve sosyal uyum düzeylerine etkisini araştırmıştır. Kızıltan, adı geçen beş nitelik ile ilgili alt özellikler belirlemiş ve bu alt özelliklere göre öğrencilerin uyum düzeyi puanları arasında manidar bir fark olup olmadığını test etmiştir. Bu alt özelliklerle ilgili sonuçların bazıları şöyle özetlenebilir.

Demografik özellik ile ilgili olarak, kız öğrencilerin uyum düzeyleri puanları ile erkek öğrencilerininki arasında manidar bir fark bulunmamıştır. Akademik başarısı yüksek öğrencilerin uyum düzeyleri puanları ile akademik başarısı düşük öğrencilerininki arasında manidar bir fark bulunmuştur.

Aile nitelikleri ile ilgili olarak, ana-babası demokratik tutum gösteren öğrencilerin uyum düzeyleri puanları, anababası otoriter tutum gösteren öğrencilerin uyum düzeyleri puanlarında yüksek ve iki grubun uyum düzeyleri arasındaki fark anlamlı bulunmuştur.

Selçuk (1989), üniversite öğrencilerinin kendini açma düzeyleriyle uyum düzeyleri arasında doğrusal bir ilişki bulmuştur. Yani öğrencilerin kendini açma düzeyi artıkça uyum düzeyinin de yükseldiği görülmüştür.

Yukarıdaki çalışmaların birleştikleri ortak noktalar şöyle özetlenebilir. Bireylerin ben durumları davranışlarını etkilemektedir. Bireyin uyumlu ya da uyumsuz davranması, atılgan veya çekingen olması önemli ölçüde bireyin çocukluk yıllarında alınan ilk kararlara ve hangi ben durumunu baskın olarak kullanması ile ilgilidir. Ayrıca psikoterapide bireyi anlamada ve uyumsuz davranışın düzeltilmesinde ben durumlarının yapısına büyük önem verilmektedir, çünkü konu ile ilgili yazarlara göre bireyin kişilerarası ilişkilerde ortaya koyduğu davranış biçimi veya iletişim biçimi bireyin çocukluk yıllarında aldığı ilk kararlar ve bu kararlara bağlı olarak geliştirdiği oyunlardan ve yaşam senaryolarından kaynaklanmaktadır.

Araştırmacıların birleştikleri diğer önemli bir konu ise bireyin atılgan olması ya da olmamasının önemli ölçüde kültürel faktörlerle ilgili olmasıdır. Transactional Analysis'deki Eleştirici Anababa ben durumu ve Koruyucu Anababa ben

durumunun önceki kuşakların kültürel özelliklerini diğer kuşaklara aktarma özelliği taşımaları ben durumları ile atılğanlık arasında önemli bir ilişki olabileceğini düşünmektedir.

Yukarıdaki çalışmalar ışığında cinsiyet, baskın ben durumları gibi değişkenlerin bireyin ben durumları, atılğanlıkları ve uyumları üzerinde etkili olduğu düşünülebilir.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın evreni ve örnekleme, veri toplama araçları ile toplanan verilerin değerlendirilmesinde kullanılan istatistiksel yöntemler üzerinde durulmuştur.

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evreni, Selçuk Üniversitesi Eğitim Fakültesine bağlı Fen Bilimleri Eğitimi Bölümü, Yabancı Diller Eğitimi Bölümü, Sosyal Bilgiler Eğitimi Bölümü ve Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Bölümü öğrencilerinden oluşmaktadır.

Fen Bilimleri Eğitimi Bölümüne Kimya Eğitimi, Fizik Eğitimi, Biyoloji Eğitimi ve Matematik Eğitimi anabilim dalları bağlıdır. Yabancı Diller Eğitimi bölümüne ise, İngilizce Eğitimi ve Almanca Eğitimi Anabilim dalları, Sosyal Bilgiler Eğitimi Bölümüne de, Coğrafya Eğitimi ve Tarih Eğitimi Anabilim dalları, Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Bölümü ise Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim dalından oluşmaktadır. Örneklem oluşturacak kümeler belirlenirken, Fen Bilimleri Eğitimi Bölümünden iki, Sosyal Bilgiler Eğitimi Bölümünden bir anabilim dalı, Yabancı Diller Eğitimi Bölümünün her iki anabilim dalından birer şube tesadüfi yöntemle seçilmiştir. Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Bölümünde bir anabilim dalı bulunduğu için ilgili anabilim dalı zorunlu olarak örnekleme alınmıştır. Yukarıdaki anabilim dallarının 1. ve 4. sınıf öğrencileri araştırma örneklemini oluşturmuştur.

Kimya Eğitimi Anabilimdalı 1. sınıftan 34, 4. sınıftan 32 öğrenci, Fizik Eğitimi Anabilimdalı 1. sınıftan 46, 4. sınıftan 28 öğrenci olmak üzere Fen Bilimleri Eğitimi Bölümünden toplam 140 öğrenci; İngilizce Eğitimi Anabilimdalı 1. sınıftan 31, 4. sınıftan 34 öğrenci, Almanca Eğitimi Anabilimdalı 1. sınıftan 35 , 4. sınıftan 37 öğrenci olmak üzere Yabancı Diller Eğitimi Bölümünden toplam 137 öğrenci; Coğrafya Eğitimi Anabilimdalı birinci sınıftan 38, 4. sınıftan 30 öğrenci olmak üzere Sosyal Bilgiler Eğitimi Bölümünden toplam 68 öğrenci, Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Anabilimdalı 1. sınıftan 48, 4. sınıftan 33 öğrenci olmak üzere Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Bölümünden toplam 81 öğrenci alınmış ve örneklem toplam 426 öğrenciden oluşmuştur.

Örnekleme alınan toplam öğrenci sayısı, Fen Bilimleri Eğitimi Bölümünden 140, Yabancı Diller Eğitimi Bölümünden 137, Sosyal Bilgiler Eğitimi Bölümünden 68 ve Türk Dili ve Edebiyatı Eğitiminden 81 olmak üzere 426 dır. Ancak, Hacettepe Kişilik Envanteri'nden (HKE) düşük geçerlik puanı alan ve eksik dolduran, Rathus Atılganlık Envanteri (RAE) ve Ben Durumları Ölçeği'ni (BDÖ) eksik ve yanlış dolduran 29 öğrenci örneklemden çıkarılmıştır. Araştırma örneklemini oluşturan 397 öğrencinin cinsiyet, bölüm ve sınıflara göre dağılımı Tablo 1'de verilmiştir

Tablo 1.0
 Araştırma Kapsamına Alınan ve Hakkında Bilgi Toplanan Öğrencilerin
 Cinsiyet, Bölüm ve Sınıf Değişkenlerine Göre Dağılımı

Sınıf	Bölüm A.bilim Dalı	Fen Biliml. Bölümü		Yabancı Dill. Bölümü		Sos.Bil. Bölümü	Türk Dil -Ed.Bölü.	TOPLAM
		Fizik	Kimya	İngil.	Alman.	Coğrafya	T.Dil-Ed.	
1. Sınıf	Kız	17	17	13	16	12	31	106
	Erkek	26	15	16	15	22	15	109
2. Sınıf	Kız	11	10	24	23	11	20	99
	Erkek	14	20	10	12	17	10	83
T O P L A M		130		129		62	76	397

Veri Toplama Araçları

Bu araştırmada gerekli bilgileri toplamak için aşağıda belirtilen üç araç kullanılmıştır:

A / Hacettepe Kişilik Envanteri

B / Rathus Atılganlık Envanteri

C / Ben Durumları Ölçeği

A / Hacettepe Kişilik Envanteri (HKE)

HKE, Özgüven (1976) tarafından bireylerin kişisel ve sosyal uyum düzeylerini ölçmek amacıyla geliştirilmiştir (EK 1) Ön deneme formundan sonra envanterin 1981 ve 1982 yıllarında iki revizyonu yapılmıştır.

I. Revizyon: 1981 yılında, uygulamadan elde edilen sonuçlara göre ve Türkçe'de olan değişmelere paralel olarak dil yönünden uyarlama yapılmıştır.

II. Revizyon: 1976-1982 yılları arasında envanter üzerinde yapılan madde analizleri, geçerlik, güvenirlik, yanıltma hataları (faking), cinsiyet, sosyo-ekonomik faktörlerin etkisi, envanterin klinik ve normal grupları ayırtetme derecesi gibi konularda yapılan 20 kadar araştırma ve analiz sonuçlarına göre yapılmıştır.

1982 yılındaki II. revizyonda yapılan değişiklikler şöyle özetlenebilir.

1 / Klinik ve sosyal yönden uyumsuz sayılan (psikiyatrik vakalar ve cezaevindeki tutuklular) dış ölçüt-lere göre normal kabul edilen bireyleri ayırtedici olmayan maddeler envanterden çıkarılmıştır.

2 / Envanterin deneme formundaki 12 alt ölçek, ihtiyaca, araştırmalara ve gelişmelere göre bir seçime tabi tutularak sekize indirilmiş ve ayırtedici maddelerle tamamlanmıştır.

3 / 15 maddeden oluşan alt ölçeklerin bazı maddeleri çıkarılmış ve ayırtedici gücü yüksek yeni maddeler eklenerek alt ölçeklerdeki madde sayısı 20 ye çıkarılmıştır.

4 / Yeni alt ölçekler olarak, "Kendini Gerçekleştirme" ve " Duygusal Kararlılık" ölçekleri ilave edilmiştir.

5 / Toplam madde sayısı 188 den 168 e indirilmiştir.

Envanter "Kişisel Uyum" ve "Sosyal Uyum" adı altında iki bölümden oluşmaktadır. Bu iki anabölüme bağlı sekiz alt ölçek vardır. Ayrıca deneğin test alma davranışına ilişkin bir geçerlik ölçeği vardır. HKE'nin alt ölçekleri aşağıda verilmiştir.

1 / Kendini Gerçekleştirme (KG)

2 / Duygusal Kararlılık (DK)

3 / Nevrotik Eğilimler (NE)

4 / Psikotik Belirtiler (PB)

5 / Aile ilişkileri (Aİ)

6 / Sosyal ilişkiler (Sİ)

7 / Sosyal Normlar (SN)

8 / Antisosyal Eğilimler (AE)

İlk dört alt ölçeğin puanlarının toplamı "Kişisel Uyum", son dört alt ölçeğin puanları toplamı "Sosyal Uyum" puanını vermektedir.

HKE'nin Puanlanması: Ölçek zorunlu seçme tekniğine göre

hazırlanmıştır. Her madde için "evet" ve "hayır" olmak üzere iki cevap seçeneği vardır. Anahtarda belirtilen her cevap için bir puan verilmektedir. Toplam puanın yüksek olması kişinin uyum puanının yüksek olduğunu göstermektedir.

Deneğin geçerlik (G) toplam puanı beş veya daha az ise doldurulan cevap kağıdı geçersiz sayılmaktadır.

HKE'nin Güvenirliği: Özgüven, envanterin güvenirliliğini sınamak amacıyla 1982 ve 1983 yıllarında farklı alt gruplar üzerinde çalışmıştır. Envanterin aralıklı tekrarı tekniği ile yaptığı güvenirlilik çalışmalarında, alt ölçeklere ilişkin güvenirlilik katsayıları .58 ile .92 arasında değişmekle birlikte ortalama .82 civarında bulunmuştur.

HKE'nin Geçerliği: geçerliği normal ve uyumsuz olduğu bilinen zıt gruplar üzerinde yapılmıştır. Yapılan araştırmada envanterin alt ölçeklerinin ayırdedici olduğu görülmüştür.

Deneğin maksatlı cevaplama davranışı üzerinde yapılan yanıltma (faking) ile ilgili çalışma sonuçları da kişinin normal cevaplandırmadan farklı olarak kendisini önemli düzeyde uyumlu ya da uyumsuz göstermede başarılı olamadığını göstermiştir.

Hacettepe Kişilik Envanteri'nin uygulandığı 62 kişilik bir öğrenci grubuna, ayrıca bir de Spielberger ve arkadaşlarının geliştirdiği, Le Comte ve Öner'in (1977) Türk toplumuna uyarladığı "Durumluk-Sürekli Kaygı Envanteri" uygulanmıştır. Bu Uygulama sonunda elde edilen sürekli ve durumluk-kaygı puanları arasındaki korelasyonlar Tablo 2'de

gösterilmiştir.

Tablo 2.0

Hacettepe Kişilik Envanteri'nin Kaygı Envanteri'nin Durumluk Kaygı ve Sürekli kaygı Puanı ile Olan Benzer Ölçekler Geçerliği

HKE Puanları		Kaygı Env. Durumluk Kaygı Puanı ile Kor.	Kaygı Env. Sürekli Kaygı Puanı ile Kor.
GENEL UYUM	(GU)	- 0.51	- 0.56
KİŞİSEL UYUM	(KU)	- 0.54	- 0.58
Kendini Gerçekleştirme	(KG)	- 0.50	- 0.48
Duygusal Kararlılık	(DK)	- 0.51	- 0.55
Nevrotik Eğilimler	(NE)	- 0.45	- 0.55
Psikotik Belirtiler	(PB)	- 0.46	- 0.50
SOSYAL UYUM	(SU)	- 0.43	- 0.47
Aile ilişkileri	(Aİ)	- 0.46	- 0.42
Sosyal İlikiler	(Sİ)	- 0.39	- 0.43
Sosyal Normlar	(SN)	- 0.12	- 0.19
Antisosyal Eğilimler	(AE)	- 0.28	- 0.37

Beklendiği gibi deneklerin kaygı düzeyleri yükselmesi uyum puanlarını düşürdüğünden korelasyonlar eksi çıkmıştır. Sürekli kaygı ölçüt olarak alındığında genel uyumla olan korelasyonu - 0.56, kişisel uyumla olan korelasyonu - 0.58 ve sosyal uyumla olan korelasyonu - 0.50 bulunmuştur. Elde edilen korelasyonların yönü ve miktarı Hacettepe Kişilik Envanteri'nin geçerliği için oldukça yeterli kanıt sayılabilir.

B-Rathus Atılganlık Envanteri

Atılganlığın Ölçülmesi: Kişilerarası ilişkilerde atılganlığın ölçülmesi amacıyla çeşitli ölçekler geliştirilmiştir. Bu ölçeklerden, Wolpe-Lazarus Assertiveness Inventory (Wolpe ve Lazarus, 1966), Rathus Assertiveness Schedule (Rathus, 1973), The College Self-Expression Scale (Galassi, Delpe ve Bestain, 1974) ve The Interpersonal Behavior Survey

(Mauger ve Atkinson, 1980) yaygın olarak kullanılmaktadır. Ancak, "Rathus Assertiveness Schedule" diğer ölçeklere nazaran atılganlığın ölçülmesinde farklı kültürlere uyarlanabilmesi, kısa oluşu ve değerlendirilmesinin kolaylığı gibi avantajlar taşımaktadır (Furham ve Henderson, 1983). ayrıca, Rathus Assertiveness Schedule'nin "Rathus Atılganlık Envanteri" adı altında Türkçe'ye uyarlanmış olması (Voltan, 1980 a) envanterin bu araştırmada kullanılmasına neden olmuştur (Rathus Atılganlık Envanteri EK 2'de verilmiştir).

Rathus Atılganlık Envanteri (RAE)'nin Puanlanması: RAE 30 maddeden oluşan bir ölçektir. Her madde ölçeğin yönergesinde belirtildiği şekilde + 1 ile + 6 arasında puanlanmakta olup, sıfır puan bulunmamaktadır. Kişinin atılganlık puanı hesaplanırken 17 madde için (1., 2., 4., 5., 9., 11., 12., 13., 14., 15., 16., 17., 19., 23., 24., 26. ve 30. maddeler) verilen puanların tersi alınarak işlem yapılmaktadır (veya her maddeye verilen puan 7 den çıkarılarak elde edilen puan o madde için atılganlık puanı olarak işleme sokulmaktadır). Diğer 13 maddeye (3., 6., 7., 8., 10., 18., 20., 21., 22., 25., 27., 28. ve 29. maddeler) verilen puanlar, tersi alınan puanlarla toplanarak deneğin atılganlık puanı elde edilmektedir. Çekingenliğe doğru uzanan uç + 30 a, atılganlığa doğru uzanan uç + 180 e ulaşmaktadır. Dolayısıyla bir deneğin, RAE'nden alabileceği atılganlık puanı 30 ile 180 puan arasında değişmektedir.

RAE'nin Güvenirliği: Rathus (1973), envanterin güvenilirlik katsayısı, envanterin aralıklı tekrarı yöntemiyle

$r = .76$, envanterin iki yarıya bölünmesi yöntemiyle $r = .77$ olarak bulunmuştur. Wool ve arkadaşları RAE'nin güvenilirliği ile ilgili olarak ergenler üzerinde çalışmışlardır. Bu araştırmanın sonuçlarına göre RAE'nin güvenirlik katsayısı testin aralıklı tekrarı yöntemiyle $r = .76$, testin iki yarıya bölünmesi yöntemiyle $r = .77$ bulunmuştur.

Voltan (1980 a), Rathus Atılğanlık Envanteri'nin Türkçe'ye uyarlama çalışmasında envanterin güvenirlik katsayısını, envanterin aralıklı tekrarı yöntemiyle $r = .92$, envanterin iki yarıya bölünmesi yöntemiyle $r = .60$ ve $r = .77$ olarak bulmuştur.

RAE'nin Geçerliği: Rathus ve Nevit (1977), envanterin geçerliği ile ilgili olarak uzman görüşüne başvurmuşlardır. Envanterin geçerlik çalışması, psikiyatrik hastalar üzerinde yapılmış, nörotikler için $r = .84$, şizofrenikler için $r = .73$, kişilik bozuklukları için $r = .91$ ve genel popülasyon için $r = .80$ geçerlik katsayıları elde edilmiştir.

Voltan (1980 a), RAE'yi Türkçe'ye uyarlama çalışmalarında envanterin 19 maddesini 26 üniversite öğrencisine vererek kendilerini değerlendirmelerini istemiştir. Daha sonra aynı öğrenciler, akademik danışmanları tarafından ölçek üzerinde değerlendirilmiştir. İki değerlendirme puanları arasındaki korelasyon $r = .70$ bulunmuştur. Böylece, Rathus Atılğanlık Envanteri'nin halihazır geçerlik katsayısı $r = .70$ olarak belirlenmiştir.

C / Ben Durumları Ölçeği

Ben Durumlarının Ölçülmesi: Berne (1964), her bireyin

TC YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

ayrı ve değişik davranış kaynakları olan üç ben durumu olduğunu ileri sürmüştür. Berne'nin bu düşüncesi temel alınarak bireylerin ben durumlarını belirlemek amacıyla çeşitli "Ben Durumları Ölçeği" geliştirilmiştir (Dusay, 1972; 1977; Daley, 1973; Williams ve Williams, 1980). Bu araştırmada yukarıdaki ölçeklerle yapılan ön çalışmalarda kültürlerarası sorunlarla karşılaşmış ve sözkonusu ölçekler kullanışlı bulunmamıştır.

Williams ve Williams (1980)'ın Adjective Checklist (Gough ve Heilbrun, 1965)'den geliştirdikleri "The Assessment of Transactional Analysis Ego States via The Adjective Checklist" adlı ölçek diğerlerine nazaran daha kullanışlı bulunmuşsa da kültürel güçlükler aşılammıştır.

Bu araştırmada, yukarıdaki ölçeklerin hiç birisi kullanılmamış "Ben Durumları Ölçeği-BDÖ" adı altında araştırmacı tarafından yeni bir ölçek geliştirilmiş ve kullanılmıştır. BDÖ geliştirilirken kısmen Williams ve Williams (1980)'ın izlediği prosedür izlenmiştir.

Kathryn Williams (1978), doktora tezi çalışmasında sıfatlar kullanarak Transactional Analysis Kuramı'na göre bireylerin egogramlarını belirlemeye çalışmıştır. Belirlediği her sıfat için, uzmanlar grubundan da yararlanarak her ben durumu için bir değer belirlemiştir. Böylece, istatistiksel veriler kullanarak bireylerin egogramlarını belirlemeye çalışmıştır. Daha sonra, Williams ve Williams (1980), bu yöntemi geliştirerek ego durumlarını belirlemede Gough ve Heilbrun (1965)'nin geliştirdiği Adjective Checklist (ACL)'i

kullanmışlardır.

Williams ve Williams (1980), Uluslararası Transactional Analiz Birliği (I. T. A. A)' den sertifikalı 15 TA uzmanından ACL'deki her sıfatı beş ego durumuna göre beşli bir Likert ölçeği üzerinde (0, 1, 2, 3, 4) değerlendirmelerini istemişlerdir. Her sıfat için elde edilen toplam puan hakem sayısına bölünerek ilgili ego durumu için ortalama bir puan bulunmuştur. Böylece herbir sıfat için beş ayrı (EAb, KAb, Y, DÇ, UÇ ben durumları için) ortalama puan elde edilmiştir. Bireylerin ben durumlarının belirlenmesinde ise, bireyin işaretlemiş olduğu sıfatlar için her ben durumunun puanları toplanarak her ben durumu için ayrı ayrı toplam puanlar elde edilmektedir. Daha sonra her toplam puan ilgili ben durumundan alınabilecek en yüksek puana bölünmektedir. Elde edilen beş ben durumu puanı toplanmakta ve her ben durumundan alınan toplam puan genel toplama bölünerek ben durumlarının bir bütün içindeki oranları bulunmaktadır. Elde edilen oranlar bireyin ego durumlarını göstermektedir.

Bu çalışmada Williams ve Williams (1980)'ın geliştirdiği ölçek kültürel nedenlerle kullanılamamış, yeni bir "Ben Durumları Ölçeği" geliştirilmiştir. Ben Durumları Ölçeği'nin geliştirilmesinde aşağıdaki prosedür izlenmiştir.

I. Aşama: Türkçe'de "İnsanı niteleyen sıfatlar"ı belirlemek amacıyla Türkçe sözlükler taranarak insanı niteleyen 228 sıfat belirlenmiştir. Daha sonra bu sıfatlar Türk Dili , Psikolojik Danışma, Sosyal Hizmetler ve Halkla İlişkiler konusunda uzman on hakeme verilerek günlük dilde

kullanılan insanı niteleyen sıfatları işaretlemeleri, eklemeyi düşündükleri sıfat varsa eklemeleri istenmiştir. Sonuçta hakemlerden sekiz ve üstünde kredi alan 141 sıfattan yeni bir sıfat listesi oluşturulmuştur.

II.Aşama: Transactional Analysis Kuramıyla ilgili doktora düzeyinde ders vermiş veya çalışma yapmış altı hakemden, I. aşamada elde edilen 141 sıfatı TA'daki beş ben durumu için, beşli bir Likert ölçeği üzerinde değerlendirmeleri istenmiştir. Bu değerlendirmeyi hakemler tamamen birbirlerinden bağımsız olarak yapmışlardır. Altı hakemin bir ben durumu için belirli bir sığata verdiğı puanlar toplanıp hakem sayısına bölünerek o sıfatın ilgili ben durumunu temsil edebileceğı ortalama puan bulunmuştur. O sıfatın diğér dört ben durumunu temsil edebileceğı ortalama puanlar aynı yöntemle bulunmuştur.

Hakemlerin değérlendirmesi sonucu, her hangi bir ben durumundan 3.6 ve üstünde ortalama puan alan 95 sıfatlık listenin oluşturulmasıyla bu çalışmada kullanılan Ben Durumları Ölçeğı (BDÖ) elde edilmiştir (EK 3)

BDÖ'nin Güvenirliğı: Ölçeğın güvenirlık çalışması, uzman değérlendirmeleri arasındaki tutarlılık ve testin aralıklı tekrarı tekniğıyle olmak üzere farklı iki yöntemle yapılmıştır.

BDÖ'ni geliştirme çalışmalarının II. aşamasında hakemlerin her ben durumu için verdikleri puanlar arasındaki korelasyon "sınıflar-içi korelasyon (intra-class correlations)" tekniğı ile hesaplanmıştır (Guilford, 1954, s.395).

Bu hesaplamalar sonucu, hakem değerlendirmeleri arasında Eleştirici Ananbaba ben durumu (EAb) için $r=.95$; Koruyucu Ananbaba ben durumu (KAb) için $r= .93$; Yetişkin ben durumu (Y) için $r= .96$; Doğal Çocuk ben durumu (DÇ) için $r= .89$ ve Uymuş Çocuk ben durumu için $r= .91$ tutarlılık katsayıları elde edilmiştir. Williams ve Williams (1980), aynı yöntemle EAb için $r= .93$; KAb için $r= .93$; Y için $r= .95$; DÇ için $r= .94$ ve UÇ için $r= .89$ tutarlılık katsayıları rapor etmişlerdir.

Uzman değerlendirmeleri arasındaki korelasyonun yüksek oluşu, ayrıca sonuçların Williams ve Williams (1980)'ın elde ettiği sonuçlara çok yakın olması BDÖ'nin güvenilirliği için önemli bir kanıt olarak kabul edilmiştir.

BDÖ'nin güvenilirliği ile ilgili ikinci çalışma testin aralıklı tekrarı yöntemiyle yapılmıştır. BDÖ, Yükseköğretim Kurumu tarafından düzenlenen yabancı dil kursuna katılan 32 öğretim elamanına (20 erkek, 12 kadın) 34 gün ara ile iki kez verilmiştir. İki uygulamadan elde edilen ben durumu puanları arasında EAB için $r= .78$; KAb için $r= .83$; Y için $r= .81$; DÇ için $r= .77$ ve UÇ için $r= .74$ tutarlılık katsayıları elde edilmiştir.

BDÖ'nin güvenilirlik katsayısının testin tekrarı tekniği ile hesaplanmasında dikkati çeken önemli nokta, deneklerin iki uygulamada eşit sayıda sıfat işaretleseler bile bu sıfatların farklı sıfatlar olabileceği gerçeği olmuştur. Bu durumda her iki uygulamada ortak işaretlenen sıfatlardan hareket edilerek tutarlılığın belirlenmesine çalışılmıştır.

Her bireyin iki uygulamada işaretlediği ortak sıfat sayısı iki uygulamada işaretlediği toplam sıfat sayısına bölünerek tutarlılık katsayısı bulunmuştur. İki uygulama arasındaki tutarlılığın ortak varyans (common variance) olduğu ve bunun da iki uygulama arasındaki korelasyonun karesine (r^2) eşit olduğu (Kerlinger, 1973, S.88-90; Anastasi, 1982, S.119) göz önüne alınarak tutarlılık katsayısının kare kökü alınarak tahmini bir güvenirlik katsayısı bulunmuştur. Bu yöntemle iki uygulama arasında $r=.87$ lik tahmini güvenirlik katsayısı elde edilmiştir.

BDÖ'nün Geçerliliği; Bu araştırmada kullanılmak amacıyla geliştirilen Ben Durumları Ölçeği'nin geçerlik çalışmasında mantıksal ve istatistiksel bir yaklaşım izlenmiştir. Mantıksal geçerlilik ile ilgili çalışmada uzman kanısına başvurulmuştur. Transactional Analysis konusunda doktora düzeyinde ders vermiş veya çalışma yapmış 8 uzman ölçeği oluşturacak sıfatların seçiminde görüş ve kapsam geçerliği bakımından yardımcı olmuşlardır. Ayrıca ölçeği oluşturan sıfatların puanlanmasında yararlanılan 6 hekimin değerlendirmeleri arasındaki yüksek tutarlılık, BDÖ'nün mantıksal geçerliği için önemli bir kanıt sayılmıştır. Bunlara ek olarak BDÖ'nün kapsam geçerliğiyle ilgili olarak Williams ve Williams (1980), James ve Jongeward (1984)'in çalışmalarından da yararlanılmıştır.

BDÖ'nün yapı geçerliğini kontrol etmek amacıyla ölçeğin beş ben durumu arasındaki ilişki, TA'daki beş ben durumunun teorik tanımlarıyla karşılaştırılmıştır. BDÖ'nün alt ölçek-

leri arasındaki ilişkinin TA'daki ben durumlarının teorik tanımlarına uygun olduğu gözlenmiştir. Tablo 3'de BDÖ'nün alt ölçeklerinin birbiriyle ilişkisi verilmiştir.

Tablo 3.0
Ben Durumlarının Birbiriyle İlişkilerini Gösteren
Korelasyon Katsayıları

Ben Durumları	EAb	KAb	Y	DÇ	UÇ
KAb	- .66	1.00			
Y	- .15	.41	1.00		
DÇ	- .08 *	.24	- .14	1.00	
UÇ	- .25	.002*	- .30	-.48	1.00

* : 0.05 düzeyinde anlamlı değil

Tablo 3'deki değerler kısaca açıklanırsa; Eleştirici Anababa (EAb) ben durumunun özellikleri ile Koruyucu Anababa (KAb) ben durumunun özellikleri teorik olarak birbirinin zıttıdır. Örneğin EAb ben durumu eleştirici, buyurucu, cezalandırıcı, tahakküm edici gibi sıfatlarla tanımlanırken, KAb ben durumu kollayıcı, koruyucu, şefkatli, yardımsever, besleyici, affedici gibi sıfatlarla tanımlanmaktadır. Diğer yandan her iki ben durumunun gelenekçi, saygı bekleyen ve denetleyen gibi ortak özellikleri de vardır. Söz konusu bu iki ben durumu arasında $r = - 0.66$ korelasyon bulunmasının oldukça tutarlı olduğu düşünülebilir. Aynı şekilde diğer ben durumlarının da teorik tanımları dikkate alınarak aralarındaki korelasyonun miktarı ve yönü incelendiğinde elde edilen sonuçların oldukça tutarlı olduğu görülmektedir.

BDÖ'nün benzer ölçekler geçerliliği, Akkoyun ve Bacanlı(1988), tarafından Türkçe'ye uyarlanan "Gough ve Heilbroun Sıfat Tarama Listelerinin Uyarlama ve Geçerlik Çalış-

malsı" nın bir bölümünü oluşturan "The Assesment of Transactional Analysis Ego State via the Adjective check list" (TA Ben Durumlarının Sıfat Tarama Listesinden Değerlendirmesi) adlı ölçek ile yapılmıştır. Almanca III. sınıf öğrencilerine "Ben Durumları Ölçeği" ve " TA Ben Durumlarının Sıfat Tarama Listesinden Değerlendirmesi" Ölçeği verilmiştir. Her iki ölçeğin benzer alt ölçekleri arasında EAB için $r=.87$; $r=.91$; Y için, $.93$; DÇ için, $r=.76$ ve UÇ için, $r=.70$ 'lik korelasyon katsayıları bulunmuştur.

Ben Durumları Ölçeği'nin Puanlanması:

BDÖ, insanı niteleyen 95 sıfattan oluşan bir sıfat listesidir. Denekten serbest seçme tekniğiyle "kendisini tanımlayan-kendisinin bir özelliği olarak gördüğü" sıfatları işaretlemesi istenmektedir. İşaretlenmesi gereken en az ve en fazla sıfat sayısı ile ilgili bir sınırlama olmamakla birlikte, yapılan çalışmalarda işaretlenen sıfat sayısının 11 ile 63 arasında değiştiği gözlenmiştir.

Daha önce de belirtildiği gibi Ben Durumları Ölçeğindeki her sıfatın her ben durumu için 0 ile 4 puan arasında değişebilen standart beş ayrı değeri vardır. Bu değerler daha önce de sözü edildiği gibi 6 kişilik bir hakem grubunun bir sifata her ben durumu için verdikleri puanların ortalamalarıdır. Deneğin işaretlediği her sıfat, beş ben durumu için hakemlerden elde edilen sıfat listesindeki (EK 4) puanlara bakılarak puanlanır punlama işleminden sonra her ben durumundaki puanlar toplanarak beş ayrı toplam puan elde edilir. Sonra bu puanlar o ben durumu için ölçekten alınabi-

lecek en yüksek puana bölünür. Bu işlem diğer dört ben durumu için de tekrarlanır. Bu işlemde elde edilen beş ben durumu puanı toplanır ve her puanın bu toplam puana bölünmesiyle her ben durumunun bir bütün içindeki oranlarını gösteren deneğin ben durumlarının puanları elde edilir. Yukarıdaki işlemler aşağıdaki gibi formülleştirilebilir.

1.0

$$1.1 \quad \frac{XEAb}{[\ddot{O}_A \times EAb]} = K_1$$

$$1.2 \quad \frac{XKAb}{[\ddot{O}_A \times KAb]} = K_2$$

$$1.3 \quad \frac{XY}{[\ddot{O}_A \times XY]} = K_3$$

$$1.4 \quad \frac{\dot{G} \times D\dot{C}}{[\ddot{O}_A \times D\dot{C}]} = K_4$$

$$1.5 \quad \frac{\dot{G} \times U\dot{C}}{[\ddot{O}_A \times U\dot{C}]} = K_5$$

$$2.0 \quad K_1 + K_2 + K_3 + K_4 + K_5 = M$$

3.0

$$3.1 \quad \frac{K_1}{M} = EAb \ P$$

$$3.2 \quad \frac{K_2}{M} = KAb \ P$$

$$3.3 \quad \frac{K_3}{M} = Y \ P$$

$$3.4 \quad \frac{K_4}{M} = D\dot{C} \ P$$

$$3.5 \quad \frac{K_5}{M} = U\dot{C} \ P$$

Formüllerde adı geçen simgelerin anlamları

EAb = deneğin işaretlediği sıfatların EAb için toplam puanı

$[\ddot{O}_A \ EAb]$ = Ölçeğin EAb ben durumundan alınabilecek en yüksek puan (= 177).

EAb P = Deneğin BDÖ'nden aldığı Eleştirici Anababa ben durumu Puanı

KAb = deneğin işaretlediği sıfatların KAb için

Toplam Puanı

$[Ö_A KAb]$ = Ölçeğin KAb ben durumundan alınabilecek en yüksek puan (=215.8).

KAb P = Deneğin BDÖ 'nden aldığı Koruyucu Anababa ben durumu puanı

Y = Deneğin işaretlediği sıfatların Y için toplam puanı

$[Ö_A Y]$ = Ölçeğin Y ben durumundan alınabilecek en yüksek puan (= 222.6).

Y p= Deneğin BDÖ'nden aldığı Y ben durumu puanı

DÇ = Deneğin işaretlediği sıfatların DÇ için toplam puanı

$[Ö_A DÇ]$ = Ölçeğin DÇ ben durumundan alınabilecek en yüksek puan (= 180.2).

DÇ P = Deneğin BDÖ'nden aldığı DÇ puanı

UÇ = Deneğin işaretlediği sıfatların UÇ için toplam puanı

$[Ö_A UÇ]$ = Ölçeğin UÇ ben durumundan alınabilecek en yüksek puan (= 187.4).

UÇ P = Deneğin BDÖ'nden aldığı UÇ ben durumu puanı

BDÖ bilgisayarla da puanlanabilmektedir. Bilgisayarla puanlamada işaretlenen sıfatların numaralarını vermek yeterli olmaktadır. BDÖ'nin bilgisayarla puanlanması zaman ve emek açısından büyük kolaylıklar sağlamaktadır. BDÖ'nün puanlanmasıyla ilgili bilgisayar programı Ek 5'de verilmiştir.

D- Bilgi Formu

Öğrencilerin özlük nitelikleriyle ilgili bilgileri elde

etmek için ayrıca bir bilgi formu kullanılmamış, gerekli bilgiler ölçekler üzerinde belirtilen sorularla toplanmıştır.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Verilerin Toplanması

Verileri toplamada kullanılan ölçeklerin uygulamasından önce araştırmmanın içeriğini özetleyen bir rapor hazırlanarak S.Ü.Eğitim Fakültesi Dekanlığı'ndan resmi izin alınmıştır. Dekan tarafından hazırlanan yazılı izin belgeleri bölüm başkanlarına iletilmiş, daha önce tesadüfi olarak belirlenen anabilim dallarındaki ilgili sınıflara ölçeklerin verileceği saatler belirlenmiştir. Kararlaştırılan saatlerde Hacettepe Kişilik Envanteri, Rathus Atılganlık Envanteri ve Ben Durumları Ölçeği birlikte uygulanmıştır. Uygulamadan önce ölçekle verilen yönergeler ayrıca okunmuş ve uygulamayla ilgili kısa bir bilgi verilmiştir. Uygulama yaklaşık 75-90 dakika sürmüştür. Uygulama sonunda ölçekler ve cevap kağıtları sınıflara göre toplanmıştır. Uygulamada herhangi bir sorunla karşılaşılmamıştır.

Verilerin Analizi

İlk aşamada HKE cevap kağıtları ayrı ayrı değerlendirilmiş, envanterden düşük geçerlik puanı (Bkz. HKE'nin puanlanması s. 85) alan öğrencilerle, envanteri eksik ya da yanlış dolduran öğrenciler örneklemden çıkarılmıştır. Daha sonra HKE'den elde edilen kişisel uyum, sosyal uyum ve genel uyum puanları cinsiyet, bölüm ve sınıf değiş-

kenlerine göre sınıflandırılmıştır.

İkinci aşamada RAE'nin değerlendirmesi yapılmıştır. Envanteri yanlış ve eksik dolduran öğrenciler örneklemden çıkarılmıştır. Daha sonra RAE'nin değerlendirilmesine geçilerek öğrencilerin atılgañlık puanları hesaplanmış ve bu puanlar da cinsiyet, bölüm ve sınıf değişkenlerine göre sınıflandırılmıştır.

Üçüncü aşamada BDÖ'nin değerlendirilmesine geçilmiştir. BDÖ değerlendirilmeden önce ben durumlarını değerlendirebilecek bir bilgisayar programı geliştirilmiştir. Öğrencilerin ben durumları bilgisayarda değerlendirildikten sonra cinsiyet, bölüm ve sınıf değişkenlerine göre sınıflandırılmıştır.

Dördüncü olarak, öğrencilerin genel uyum puanları ve atılgañlık puanları, baskın ben durumlarına göre ayrı ayrı tekrar düzenlenmiştir.

Bu araştırmanın bağımsız değişkenleri cinsiyet, bölüm, sınıf ve baskın ben durumlarıdır. Bağımlı değişkenler ise uyum, atılgañlık ve ben durumlarıdır. Verilerin istatistiksel analizi bağımsız değişkenlerin bağımlı değişkenler üzerindeki etkilerini ortaya koyacak bir desen içinde ele alınmıştır. Her üç ölçekten elde edilen puan dağılımları bilgisayar kodlama cetvellerine cinsiyet, bölüm, sınıf ve baskın ben durumları değişkenlerine göre kodlanarak geçirilmiştir. Kodlama cetvellerine önce öğrencilerin ben durumu puanları, sonra atılgañlık puanları, daha sonra kişisel uyum, sosyal uyum ve genel uyum puanları yerleştirilmiştir.

Kodlama işleminden sonra veriler, S.Ü. Eğitim Fakültesi Bilgi İşlem Merkezi'nde Microsta (Microstastic) paket programı ile değerlendirilmiştir.

Ben durumları, atılğanlık ve uyum ile cinsiyet ve sınıf arasındaki ilişkinin belirlenmesinde ortalamalar arasındaki farkın önem kontrolü t testi ile yapılmıştır. Ben durumları, atılğanlık ve uyum puanlarının bölümlere ve atılğanlık ve uyum puanlarının baskın ben durumlarına göre farklılaşıp farklılaşmadığı F testi ile yapılmıştır. Farklılaşmanın gözlemlendiği durumlarda, farklılaşmanın kaynağını bulmak için değişkenlerin ortalamaları arasındaki farkın önem kontrolü t testi ile yapılmıştır.

Verilerin analizinde önem düzeyi 0.05 olarak benimsenmiştir.

BÖLÜM IV

BULGULAR

Bu bölümde denencelerle ilgili bulgulara yer verilmiştir. Önce cinsiyet, bölüm ve sınıf değişkenlerine göre öğrencilerin ben durumları puanları, atılğanlık puanları ve genel uyum puanları incelenmiş, daha sonra öğrencilerin ben durumları, atılğanlık ve uyumları arasında ilişki olup olmadığı test edilmiştir. Ayrıca öğrencilerin atılğanlık ve uyumlarının baskın ben durumlarına göre farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin sonuçlara yer verilmiştir.

1.0 Öğrencilerin Özlük niteliklerinin Ben Durumlarına

Etkisi

Bu kısımda ben durumlarının cinsiyet, bölüm ve sınıf değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin üç temel, onbeş alt denence ele alınmıştır.

1.1 / Kız ve erkek öğrencilerin ben durumları puan ortalamaları arasında önemli düzeyde bir fark vardır."

Bu denence, beş ben durumunun (EAb, KAb, Y, DÇ ve UÇ) cinsiyete göre farklılaşıp farklılaşmadığı yargısına yönelik olup, her ben durumu beş alt denence halinde ayrı ayrı test edilmiştir.

Denence 1.1.1:

"Erkek öğrencilerin EAb ben durumu puan ortalamaları, kız öğrencilerinkinden önemli düzeyde yüksektir."

Bu denenceyi test etmek amacıyla kızların EAb ben du-

rumu puan ortalamaları ve erkeklerin EAb ben durumu puan ortalamaları test edilmiştir. Uygulanan t testi sonuçları Tablo 4.0'da verilmiştir.

Tablo 4.0
Kız ve Erkek Öğrencilerin
EAb Ben Durumu Puanı $\bar{X}$, S, n ve t Değerleri

Cinsiyet	n	$\bar{X}$	S	t	Önemlilik Düzeyi
Kız	205	16.31	3.34	0.244	Önemsiz
Erkek	192	16.54	2.89		

$$t_p = 1.96$$

$$sd = 395$$

Tablo 4'te kız öğrencilerin EAb ben durumu puan ortalamalarının 16.3, erkek öğrencilerinkinin ise 16.54 olduğu görülmektedir. t test sonuçlarına göre; erkek öğrencilerin EAb ben durumu puan ortalamalarının kız öğrencilerinkinden önemli düzeyde yüksek olmadığı gözlenmiştir ($p > 0.05$).

Bu sonuca göre; "erkek öğrencilerin EAb ben durumları puan ortalamaları, kız öğrencilerinkinden önemli düzeyde yüksektir" denencesi reddedilmiştir.

Denence 1.1.2:

"Kız öğrencilerin KAb ben durumu puan ortalamaları, erkeklerinkinden önemli düzeyde yüksektir."

Kız ve erkek öğrencilerin KAb ben durumu puan ortalaması arasındaki farkın önem kontrolü t testi ile yapılmış, ilgili istatistiksel değerler Tablo 4.1'de verilmiştir.

Tablo 4.1
Kız ve Erkek Öğrencilerin
KAb Ben Durumu Puanı $\bar{X}$, S, n ve t Değerleri

Cinsiyet	n	$\bar{X}$	S	t	Önemlilik Düzeyi
Kız	205	23.68	2.23	2.14	Önemli $p < 0.05$
Erkek	192	23.23	2.01		

$$t_T = 1.96 \quad sd = 395$$

Tablo 4.1 incelendiğinde kız öğrencilerin KAb puan ortalamalarının 23.68, erkek öğrencilerin KAb puan ortalamalarının 23.23 olduğu görülmektedir. İki ortalama arasındaki farkın test edilmesi sonucu elde edilen t değeri 0.05 düzeyinde önemli bulunmuştur. Bu sonuca göre bulgular denence 1.1.2'yi desteklemektedir.

Denence 1.1.3

"Erkek öğrencilerin Y ben durumu puan ortalamaları kızlarınkinden önemli düzeyde yüksektir."

Kız ve erkek öğrencilerin Y ben durumu puan ortalamaları arasındaki farkın önem kontrolü t testi ile yapılmıştır. t testi ile ilgili istatistiksel değerler Tablo 4.2'de gösterilmiştir.

Tablo 4.2'ye bakıldığında kız öğrencilerin Y ben durumu puan ortalamaları 22.15, erkek öğrencilerinininki ise 22.85 olduğu görülmektedir. Yapılan t testi karşılaştırması sonucu erkek öğrencilerin Y puan ortalamaları ile kız

Öğrencilerin Y puan ortalamaları arasındaki fark 0.01

Tablo 4.2
Kız ve Erkek Öğrencilerin
Y ben Durumu Puanı $\bar{X}$, S, n ve t Değerleri

Cinsiyet	n	$\bar{X}$	S	t	Önemlilik Düzeyi
Kız	205	22.15	2.04	3.51	Önemli $p < 0.01$
Erkek	192	22.85	1.94		

$t_T = 2.57$

sd= 395

düzeyinde önemli bulunmuştur. Bu sonuca göre; erkek öğrenciler tutum ve davranışlarında kızlara göre daha fazla yetişkin ben durumunun özelliklerini göstermektedirler. Böylece denence 1.1.3 desteklenmektedir.

Denence 1.1.4.

"Erkek öğrencilerin DÇ ben durumu puan ortalamaları kızlarınkinden önemli düzeyde yüksektir."

Denenceyi test etmek amacıyla, erkek öğrencilerin DÇ ben durumu puan ortalamaları ve kız öğrencilerin DÇ ben durumu puan ortalamaları iki aritmetik ortalama arasındaki farkın önem kontrolü ile test edilmiştir. Uygulanan t testi değerleri Tablo 4.3'de verilmiştir.

Tablo 4.3 incelendiğinde erkeklerin DÇ ben durumu puan ortalamaları 18.71, kızlarınkı 18.36 olduğu görülmektedir. Bu iki aritmetik ortalama arasındaki fark 0.05 düzeyinde ö-

nemli bulunmamıştır. Bu sonuca göre öğrencilerin DÇ ben du-

Talo 4.3
Kız ve Erkek Öğrencilerin
DÇ ben Durumu Puanı $\bar{X}$, S, n ve t Değerleri

Cinsiyet	n	$\bar{X}$	S	t	Önemlilik Düzeyi
Kız	205	18.36	3.72	0.956	Önemsiz
Erkek	192	18.71	3.62		

$$t_T = 1.96 \quad sd = 395$$

rumuyla ilgili özellikleri arasında anlamlı bir farklılaşma yoktur. t testi sonucuna göre denence 1.1.4 reddedilmiştir.

Denence 1.1.5:

"Kız öğrencilerin UÇ ben durumu puan ortalamaları, erkeklerinkinden önemli düzeyde yüksektir."

Tablo 4.4
Kız ve Erkek Öğrencilerin
UÇ Ben Durumu Puanı $\bar{X}$, S, n ve t Değerleri

Cinsiyet	n	$\bar{X}$	S	t	Önemlilik Düzeyi
Kız	205	19.49	2.68	3.60	Önemli $p < 0.01$
Erkek	192	18.55	2.48		

$$t_T = 1.96 \quad sd = 395$$

Kız ve erkek öğrencilerin UÇ ben durumu puan ortala-

maları arasındaki farkın önem kontrolü t testi ile yapılmış, ilgili istatistiksel değerler Tablo 4.4'te verilmiştir.

Tablo 4.4'de görüldüğü gibi kız öğrencilerin UÇ ben durumu puan ortalamaları (19.49), erkek öğrencilerin UÇ ben durumu puan ortalamalarından (18.55) önemli düzeyde yüksek olduğu görülmüştür ($p < 0.01$). Bu sonuca göre kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre daha fazla uymuş (uyarlanmış) çocuk özellikleri gösterdikleri bulgusu ortaya çıkmıştır.

1.2 / "Bölgümlere göre öğrencilerin ben durumları puan ortalamaları arasında önemli düzeyde fark vardır."

Öğrencilerin EAb, KAb, Y, DÇ, UÇ ben durumu puanları arasında bölümlere göre fark olup olmadığı beş alt denence halinde F testi ile sınanmıştır. F testi sonuçlarına göre, öğrencilerin ben durumları arasında bölümlere göre farklılaşmamaktadır. F testi sonuçları denence 1.2'yi desteklememektedir. Dolayısıyla denence 1.2 ve alt denenceleri reddedilmiştir. Denence 1.2'nin alt denenceleri ile ilgili F değerleri Tablo 5.1'de verilmiştir.

Tablo 5.1'te de görülebileceği gibi, yapılan F testi sınaması sonucu öğrencilerin ben durumu puanlarının bölümlere göre farklılaşmadığı görülmüştür. Dolayısıyla Denence 2.1 ve alt denenceleri desteklenmemiştir.

Fen Bilimleri Eğitimi, Yabancı Diller Eğitimi , Sosyal Bilgiler Eğitimi ve Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Böl. öğrencilerinin EAb, KAb, Y, DÇ ve UÇ ben durumları puanlarına ilişkin değerler Tablo 5.0'da gösterilmiştir.

Tablo 5.0
Fen Bilimleri, Yabancı Diller , Sosyal Bilgiler
ve Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Öğrencilerinin Eab, Kab, Y,
Dç ve Uç ben Durumları Puanlarına İlişkin $\bar{x}$ ve S Değerleri

Ben Durumları	Eab Ben Durumu		Kab Ben Durumu		Y Ben Durumu		Dç Ben Durumu		Uç Ben Durumu	
Bölümler	$\bar{x}$	S	$\bar{x}$	S	$\bar{x}$	S	$\bar{x}$	S	$\bar{x}$	S
Fen Bil. Bl.	16.43	2.65	23.32	2.02	22.70	1.84	18.67	4.08	18.86	2.80
Yab.Dil. Bl.	16.36	3.36	23.49	2.10	22.41	1.98	18.88	3.21	18.79	2.14
Sos.Bil. Bl.	16.20	2.82	23.93	1.71	22.70	2.13	17.82	3.64	19.32	2.83
T.D.ve Ed.Bl	16.77	3.66	23.59	2.43	22.03	1.19	18.21	3.65	19.43	2.78

Tablo 5.1
Fen Bilimleri, Yabancı Diller ve Sosyal Bilgiler
Eğitimi Bölümü öğrencilerinin EAb, KAb, Y, DÇ ve UÇ
Ben Durumu Puanlarına ilişkin KT, sd, KO ve F Değerleri

Kaynak	KT	sd	KO	F	P
EAb ben durumu için					
Gruplararası	12.620	3	4.207	0.429	P>0.05
Gruplariçi	3851.355	393	9.800		
Toplam	3863.975	396			
KAb ben durumu için					
Gruplararası	16.196	3	5.399	1.234	P>0.05
Gruplariçi	1718.776	393	4.373		
Toplam	1734.972	396			
Y ben durumu için					
Gruplararası	25.371	3	8.475	2.101	P>0.05
Gruplariçi	1581.773	393	4.025		
Toplam	1607.144	393			
DÇ ben durumu için					
Gruplararası	57.701	3	1.2341	1.429	P>0.05
Gruplariçi	5289.367	393	13.549		
Toplam	5347.068	396			
UÇ ben durumu için					
Gruplararası	28.309	3	9.436	1.388	P>0.05
Gruplariçi	2672.487	393	6.868		
Toplam	2700.796	396			

1.3 / "1.sınıf ve 4.sınıf öğrencilerinin ben durumları puan ortalamaları arasında önemli düzeyde bir fark vardır."

Öğrencilerin ben durumlarının sınıf değişkeninden etkilenip etkilenmediğini sınamak amacıyla bir temel denenceye bağlı beş alt denence incelenmiştir.

Yukarıdaki denence EAb, KAb, Y, DÇ ve UÇ ben durumunun sınıf değişkenine göre farklılaşmadığı yargısına yönelik olup, adı geçen beş ben durumu beş alt denence halinde ayrı ayrı t testi ile sınanmıştır.

Denence 1.3.1:

"1.sınıf öğrencilerinin EAb ben durumu puan ortalamaları 4. sınıf öğrencilerinkinden önemli düzeyde yüksektir."

Öğrencilerin EAb ben durumlarının 1. ve 4. sınıflara

Tablo 6.0
1. ve 4. Sınıf Öğrencilerinin
EAb Ben Durumu Puan $\bar{X}$, S, n ve t Değerler

Sınıf	n	$\bar{X}$	s	t	Önemlilik Düzeyi
1. sınıf	215	16.59	3.05	1.02	Önemsiz
4. sınıf	182	16.27	3.19		

$$t_T = 1.96$$

$$sd = 395$$

göre farklılaşıp farklılaşmadığını sınamak amacıyla, 1. ve 4. sınıf öğrencilerinin EAb ben durumu puan ortalamaları

arasındaki farkın önem kontrolü t testi ile yapılmıştır. Uygulanan t testi ile ilgili değerler Tablo 6.0' da verilmiştir. Yukarıdaki tablo değerlerinden de görüleceği gibi, 1. ve 4.sınıf öğrencilerinin EAb ben durumu puan ortalamaları arasında önemli düzeyde bir farklılaşma yoktur. Bu bulgu, 1. sınıf öğrencilerinin EAb ben durumu puan ortalamalarının 4. sınıf öğrencilerinkinden yüksektir yargısını reddetmektedir.

Denence 1.3.2:

" 4. sınıf öğrencilerinin KAb ben durumu puan ortalamaları 1. sınıf öğrencilerinkinden önemli düzeyde yüksektir."

1. sınıf ve 4. sınıf öğrencilerinin KAb ben durumu puan ortalamaları arasındaki farkın önem kontrolü t testi ile yapılmıştır. Uygulanan t testine ilişkin sayısal değerler Tablo 6.1'de gösterilmiştir.

Tablo 6.1
1. ve 4.sınıf Öğrencilerinin
KAb Ben Durumu Puan $\bar{X}$, S, n ve t Değerleri

Sınıf	n	$\bar{X}$	S	t	Önemlilik Düzeyi
Kız	215	23.45	2.13	0.387	Önemsiz
Erkek	182	23.53	2.11		

$$t_T = 1.96$$

$$sd = 395$$

Tabloda da görüldüğü gibi 1. sınıf öğrencilerinin KAb

ben durumu puan ortalaması 23.45, 4. sınıflarınki 23.53'tür. İki ortalama arasındaki fark, 0.05 düzeyinde anlamsızdır. Bu sonuca göre öğrencilerin KAB ben durumunun sınıflara göre farklılaşmadığı bulgusu elde edilmiş ve denence 1.3.2 reddedilmiştir.

Denence 1.3.3:

" 4. sınıf öğrencilerinin Y ben durumu puan ortalamaları 1. sınıf öğrencilerin Y ben durumu puan ortalamalarından önemli düzeyde yüksektir."

4 .sınıf ve 1. sınıf öğrencilerinin Y ben durumu puan ortalamaları arasında bu farkın önem düzeyini kontrol etmek amacıyla t sınaması yapılmıştır. Uygulanan t testi ile ilgili sayısal değerler Tablo 6.2'de verilmiştir.

Tablo 6.2
1. ve 4.sınıf Öğrencilerinin
Y Ben Durumu Puan $\bar{X}$, S, n ve t Değerleri

Sınıf	n	$\bar{X}$	S	t	Önemlilik Düzeyi
1. sınıf	215	22.46	2.004	0.65	Önemsiz
4. sınıf	182	22.45	2.07		

$$t_T = 1.96$$

$$sd = 395$$

Tablo 6.2'de de görüldüğü gibi 1. sınıf ve 4. sınıf öğrencilerinin Y ben durumu puan ortalamaları birbirine çok yakındır (1. sınıf. 22.46, 4. sınıf. 22.45). Yapılan t testi sınamasına göre, 1. sınıf ve 4.sınıf öğrencilerinin Y ben

durumu puan ortalamaları arasında önemli bir fark yoktur. Bu sonuç Denence 1.3.3'ü reddetmektedir.

Denence 1.3.4

"1. sınıf öğrencilerinin DÇ ben durumu puan ortalamaları 4. sınıf öğrencilerinkinden önemli düzeyde yüksektir."

Yukarıdaki denencede sınıf değişkeninin öğrencilerin DÇ ben durumunun farklılaşmasında önemli bir etken olup olmadığı test edilmiştir. Tablo 6.3'te 1. ve 4.sınıf öğrencilerin DÇ ben durumu ile ilgili değerler gösterilmiştir.

Tablo 6.3'den de anlaşılabileceği gibi 1. sınıfların DÇ ben durumu puan ortalamaları 18,43, 4. sınıflarınki ise 18.67'dir. Görüldüğü gibi 1. ve 4.sınıf öğrencilerinin orta-

Tablo 6.3
1.ve 4.Sınıf Öğrencilerinin
DÇ Puan $\bar{X}$, S, n ve t Değerleri

Sınıf	n	$\bar{X}$	S	t	Önemlilik Düzeyi
1. sınıf	215	18.43	3.91	0.65	Önemsiz
4. sınıf	182	18.67	3.35		

$$t_T = 1.96 \quad sd = 395$$

lamaları birbirine çok yakındır. İki ortalama arasındaki fark 0.05 düzeyinde önemsizdir. Bu bulgular denence 1.3.4'ü reddetmektedir.

Denence 1.3.5

" 4.sınıf öğrencilerinin UÇ ben durumu puan ortala-

maları 1. sınıf öğrencilerinkinden önemli düzeyde yüksektir."

1. ve 4. sınıf öğrencilerinin UÇ ben durumu puan ortalamaları arasındaki farkın önem kontrolü t testi ile yapılmıştır. 1. ve 4. sınıf öğrencilerinin UÇ ben durumuna ilişkin t testi ile ilgili istatistiksel değerler Tablo 6.4'de belirtilmiştir.

Denence 1.3.5'in tablo değerleri incelendiğinde 1. ve 4. sınıf öğrencilerinin UÇ ben durumu puan ortalamaları arasındaki farkın önemsiz olduğu görülmektedir. Tablo 6.4'te de görülebileceği gibi 1. sınıfların Uymuş Çocuk Ben Durumu puan ortalamaları 19.03, 4. sınıflarınki ise 19.00 dir. Bu ortalamalar t testi ile sınıldığında sınıflar arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Bu bulgulara göre denence 1.3.5 reddedilmektedir.

Tablo 6.4
1. ve 4. Sınıf Öğrencilerinin
UÇ Ben Durumu Puan $\bar{X}$, S, n ve t Değerleri

Sınıf	n	$\bar{X}$	S	t	Önemlilik Düzeyi
1. sınıf	215	19.03	2.90	0.12	Önemsiz
4. sınıf	182	19.00	2.36		

$$t_T = 1.96$$

$$sd = 395$$

1. ve 4.sınıf öğrencilerinin "Ben Durumları" ile ilgili $\bar{X}$, n ve s değerleri Tablo 6.5'de verilmiştir.

Tablo 6.5
1. ve 4. Sınıf Öğrencilerinin
Ben Durumları Puan $\bar{x}$ ve s Değerleri

Ben Durumları Sınıf	n	EAb Ben Durumu		KAb Ben Durumu		Y Ben Durumu		Dç Ben Durumu		Uç Ben Durumu	
		$\bar{x}$	s	$\bar{x}$	s	$\bar{x}$	s	$\bar{x}$	s	$\bar{x}$	s
1. Sınıf	215	16.59	3.05	23.45	2.13	22.46	2.00	18.43	3.91	19.03	2.90
4. Sınıf	182	16.27	3.19	23.53	2.11	22.45	2.07	18.67	3.35	19.00	2.36

2.0 Öğrencilerin Özlük Niteliklerinin Atılğanlığa Etkisi

Bu kısımda atılğanlığın cinsiyet, bölüm ve sınıfa göre farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin üç temel ve bu temel denencelere dayalı iki alt denence incelenmiştir.

2.1 / "Kız ve erkek öğrencilerin atılğanlık puan ortalamaları arasında önemli düzeyde bir fark vardır."

Cinsiyetin atılğanlığa etkisini test etmek için bir temel ve bu temel denenceye dayalı bir alt denence ele alınmıştır.

Denence 2.1.1:

"Erkek öğrencilerin atılğanlık puan ortalamaları, kız öğrencilerinkinden önemli düzeyde yüksektir."

Kız ve erkek öğrencilerin atılğanlık puan ortalamaları arasındaki farkın önem kontrolü t testi ile sınanmıştır. Uygulanan t testi ile ilgili değerler Tablo 7.0'da verilmiştir.

Tablo 7.0
Kız ve Erkek Öğrencilerin
Atılğanlık Puanı $\bar{X}$, S, n ve t Değerleri

Cinsiyet	n	$\bar{X}$	s	t	Önemlilik Düzeyi
Kız	205	118.48	18.72	2.98	Önemli $p < 0.01$
Erkek	192	123.98	18.05		

$$t_T = 2.57$$

$$sd = 395$$

Tablo 7.0'da da görüldüğü gibi erkek öğrencilerin atıl-

ganlık puan ortalamaları 123.98, kızlarıinki ise, 118.48 dir. Uygulanan t testi sonucunda erkeklerin atıl ganlık puan ortalamaları kızlarınkinden önemli düzeyde yüksek bulunmuştur ($p < 0.01$). Bu sonuç; erkeklerin kızlardan daha atıl gan davranışlarını, dolayısıyla Denence 4.1'i desteklemektedir.

2.2 / "Fen Bilimleri Eğitimi, Yabancı Diller Eğitimi, Sosyal Bilgiler Eğitimi ve Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü öğrencilerinin atıl ganlık puan ortalamaları arasında önemli düzeyde fark vardır."

Bu kısımda öğrencilerin atıl ganlık puanlarının bölümlere göre farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir.

Fen Bilimleri Eğitimi, Yabancı Diller Eğitimi, Sosyal Bilgiler Eğitimi ve Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Bölümü öğrencilerinin atıl ganlık puanları ile ilgili $\bar{X}$, S ve n değerleri Tablo 8.0'da verilmiştir.

Tablo 8.0
Bölümlere Göre Öğrencilerin
Atıl ganlık Puanlarının $\bar{X}$, S ve n Değerleri

Bölüm	n	$\bar{X}$	S
Fen Bilimleri Bl.	130	122.45	18.45
Yabancı Diller Bl.	129	120.99	18.95
Sosyal Bilgiler Bl.	62	123.50	18.68
Türk Dili ve Edebiyatı Bl.	76	117.25	17.83

Öğrencilerin atıl ganlık puanları arasında bölümlere

göre farklılaşma olup olmadığı F testi ile sınanmıştır. Denence 2.2 ile ilgili F tablosu, Tablo 8.1'de verilmiştir.

Tablo 8.1
Öğrencilerin Atılğanlık Puanlarının
Bölümlere Göre KT. Sd, KO ve F değerleri

Kaynak	KT	sd	KO	F	P
Gruplararası	1685.03	3	561.68	1.634	Önemsiz
Gruplarıçi	135109.8	393	343.79		
Toplam	136794.8	396			

$$F_T = 2.60$$

Elde edilen F değeri öğrencilerin atılğanlık puanlarının bölümlere göre farklılaşmadığını göstermiştir ($p > 0.05$). Bu sonuç göre denence 2.2 ve bu denencenin alt denencesi olan denence 2.2.1 reddedilmektedir.

2.3 / "1.sınıf ve 4.sınıf öğrencilerinin atılğanlık puan ortalamaları arasında önemli bir fark vardır."

Bu denencede öğrencilerin atılğanlıklarının sınıf değiş-kenine göre farklılaşıp farklılaşmadığı test edilmiştir. Bu amaçla bu temel denenceye ilişkin bir alt denence t testi ile sınanmıştır.

Denence 2.3.1

"4. sınıf öğrencilerinin atılğanlık puan ortalamaları, 1. sınıf öğrencilerinininkinden önemli düzeyde yüksektir."

1. sınıf ve 4. sınıf öğrencilerinin atılğanlık puan ortalamaları arasındaki farkın önem kontrolü t testi ile sınanmıştır. t testine ilişkin istatistiksel değerler Tablo 9.0'da verilmiştir.

Tablo 9.0
1.ve 4.Sınıf Öğrencilerinin
Atılğanlık Puanı $\bar{X}$, S, n ve t Değerleri

Sınıf	n	$\bar{X}$	S	t	Önemlilik Düzeyi
1. sınıf	215	121.07	19.19	0.08	Önemsiz
4. sınıf	182	121.22	17.89		

tT = 1.96

sd = 395

4. sınıf öğrencilerinin atılğanlık puan ortalaması 121.22, 1. sınıf öğrencilerinki ise 121.07 dir. İki ortalama arasındaki fark t testi ile sınanmış ve ortalamalar arasında önemli düzeyde bir fark olmadığı görülmüştür. Bu sonuca göre, Denence 2.3.1 ve Denence 2.3 reddilmektedir.

3.0 Öğrencilerin Özlük Niteliklerinin Uyum Etkisi

Bu kısımda öğrencilerin uyum puanlarının cinsiyet, bölüm ve sınıfa göre farklılaşıp farklılaşmadığı test edilmiştir. Bu amaç üç temel denenceye dayalı toplam dört alt denence incelenmiştir.

3.1 / "Kız ve erkek öğrencilerin genel uyum, kişisel uyum ve sosyal uyum puan ortalamaları arasında önemli düzeyde fark vardır."

Öğrencilerin uyum puanlarının cinsiyete göre farklılaşıp farklılaşmadığını sınamak amacıyla bir temel ve bu temel denenceye dayalı üç alt denence test edilmiştir.

Kız ve erkek öğrencilerin GU, KU ve SU ları ile ilgili istatistiksel değerler Tablo 10.0'da verilmiştir.

Tablo 10.0
Kız ve Erkek Öğrencilerin
Uyum Puanlarına İlgili $\bar{X}$, S ve n Değerleri

Cinsiyet	n	Kişisel Uyum		Sosyal Uyum		Genel Uyum	
		$\bar{X}$	s	$\bar{X}$	s	$\bar{X}$	s
Kız	205	45.1	12.7	54.8	9.78	99.9	20.8
Erkek	192	44.2	12.9	53.9	9.4	98.2	20.9

Denence 3.1.1:

" Erkek öğrencilerin genel uyum puan ortalamaları Kız öğrencilerin genel uyum puan ortalamalarından önemli düzeyde yüksektir."

Kız öğrencilerin genel uyum puan ortalamaları ile erkek öğrencilerin genel uyum puan ortalamaları arasındaki fark,

Tablo 10.1
Kız ve Erkek Öğrencilerin
Genel Uyum Puan $\bar{X}$, S, n ve t Değerleri.

Cinsiyet	n	$\bar{X}$	s	t	Önemlilik Düzeyi
Kız	205	99.87	20.80	0.79	Önemsiz
Erkek	192	98.22	20.86		

$$t_T = 1.96$$

$$sd = 395$$

iki aritmetik ortalama arasındaki farkın önem kontrolü ile

test edilmiştir. Bu amaçla t testi yapılmış ve ilgili değerler Tablo 10.1 de verilmiştir. t testi sonuçlarına göre kız ve erkek öğrencilerin genel uyum puan ortalamaları arasında önemli düzeyde bir farklılaşma olmadığı görülmektedir ($p < 0.05$). Bu bulguya göre, Denence 3.1.3 reddedilmektedir.

Denence 3.1.2:

erkek öğrencilerin kişisel uyum puan ortalamaları Kız öğrencilerinkinden önemli düzeyde yüksektir."

Kız ve erkek öğrencilerin kişisel uyum puan ortalamaları arasında önemli bir fark olup olmadığı t testi ile kontrol edilmiştir. t testi sonucuna göre kızların kişisel uyum puan ortalamalarıyla erkeklerinki arasında önemli bir farklılaşma olmadığı ortaya çıkmıştır. Denence 3.1.1'le ilgili t testi istatistik değerleri Tablo 10.2'de verilmiştir.

Tablo 10.2
Kız ve Erkek Öğrencilerin
Kişisel Uyum Puan $\bar{X}$, S, n ve t Değerleri

Cinsiyet	n	$\bar{X}$	S	t	Önemlilik Düzeyi
Kız	205	45.08	12.71	0.25	Önemsiz
Erkek	192	44.21	12.87		

$$t_T = 1.96$$

$$sd = 395$$

Yukarıdaki t testi sonucuna göre Denence 3.1.2 deki "erkek öğrencilerin kişisel uyum puan ortalamaları kız öğrencilerinkinden önemli düzeyde yüksektir." yargısı red-

dedilmiştir.

Denence 3.1.3:

" Erkek öğrencilerin sosyal uyum puan ortalamaları Kız öğrencilerinkinden önemli düzeyde yüksektir."

Kız ve erkek öğrencilerin sosyal uyumları arasında önemli bir farklılaşma olup olmadığını sınamak amacıyla, kız ve erkek öğrencilerin sosyal uyum puan ortalamaları arasındaki farkın önem kontrolü t testi ile sınanmıştır. Uygulanan t testi ile ilgili istatistiksel değerler Tablo 10.3'de gösterilmiştir.

Tablo 10.3
Kız ve Erkek Öğrencilerin
Sosyal Uyum Puan $\bar{X}$, S, n ve t Değerleri

Cinsiyet	n	$\bar{X}$	S	t	Önemlilik Düzeyi
Kız	205	54.78	9.78	0.85	Önemsiz
Erkek	192	53.96	9.43		

$$t_T = 1.96 \quad sd = 396$$

Denence 3.1.3 ün Tablo değerlerine göre; kız öğrencilerin sosyal uyum puan ortalamaları 54,78, erkeklerinki ise 53,96 dır. Bu iki ortalama arasındaki fark 0.05 düzeyinde önemsiz çıkmıştır. Bu sonuca göre denence 3.1.3 reddedilmiştir.

Denence 3.1 ve bu denenceye dayalı alt denencelerle ilgili bulgular şöyle özetlenebilir: Kız ve erkek öğrencilerin

kişisel uyum (KU), Sosyal uyum (SU) ve genel uyum (GU) puan ortalamaları arasında önemli bir fark yoktur. Dolayısıyla Denence 3.1 ve bu denence ile ilgili üç alt denence reddedilmiştir.

3.2 / "Fen Bilimleri Eğitimi Bölümü, Yabancı Diller Eğitimi Bölümü, Sosyal Bilgiler Eğitimi Bölümü ve Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Bölümü öğrencilerinin genel uyum puan ortalamaları arasında önemli düzeyde fark vardır."

Bölüm değişkenin öğrencilerin genel uyumunu etkileyip etkilemediğini sınamak amacıyla Denence 3.2 F testiyle test edilmiştir.

Öğrencilerin bölümlere göre genel uyum puan $\bar{X}$, S ve n değerleri Tablo 11.0'da gösterilmiştir.

Tablo 11.0
Fen Bilimleri, Yabancı Diller,
Sosyal Bilgiler Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
Öğrencilerinin Genel Uyum $\bar{X}$, S ve n Değerleri

İstatistikler			
Bölüm	n	$\bar{X}$	S
Fen Bilimleri Bl.	130	101.32	18.78
Yabancı Diller Bl.	129	98.85	20.74
Sosyal Bilgiler Bl.	62	100.45	24.19
Türk Dili ve Edebiyatı Bl.	76	95.33	20.96

Öğrencilerin genel uyum puanlarının bölüm değişkeninden etkilenip etkilenmediğini test etmek amacıyla, Fen bilim-

leri, yabancı diller ve sosyal bilgiler bölümü öğrencilerinin genel uyum puanları F testi ile sınanmıştır. Elde edilen F değerleri öğrencilerin genel uyum puanlarının bölüm değişkeninden etkilenmediğini göstermiştir. Dolayısıyla denence 3.2 ve bu denenceye dayalı denence 3.2.1 reddedilmiştir. Yapılan F sınaması ile ilgili F tablosu, Tablo 11.1'de verilmiştir.

Denence 3.2 ile ilgili F testinden elde edilen sonuçlara göre, bölüm değişkeni öğrencilerin genel uyumunu etkilenmemektedir.

Tablo 11.1

Fen Bilimleri, Yabancı Diller, Sosyal Bilgiler,
Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Bölümü Öğrencilerinin
Genel Uyum Puanlarıyla ilgili KT, Sd, KO ve F Değerleri

Kaynak	KT	sd	KO	F	P
Gruplararası	1836.98	3	612.327	1.422	Önemsiz
Gruplarıçi	169214.7	393	430.57		
Toplam	171051.7	396			

$$F_T = 2.60$$

3.3 / "1.sınıf ve 4.sınıf öğrencilerinin genel uyum puan ortalamaları arasında önemli düzeyde fark vardır."

Bu kısımda, öğrencilerin genel uyumlarının sınıf değişkeninden etkilenip etkilenmediğini test etmek amacıyla bir temel denence ve bu denenceye dayalı bir alt denence incelenmiştir.

Denence 3.3.1:

"4.sınıf öğrencilerinin genel uyum puan ortalamaları,

1.sınıflarınkinden önemli düzeyde yüksektir."

Denence 3.3.1'deki yargıyı test etmek amacıyla 4. ve 1.sınıf öğrencilerinin genel uyum puan ortalamaları arasındaki farkın önem kontrolü t testi ile sınanmıştır. Uygulanan t testi sonunda 4.sınıf öğrencilerinin genel uyum puan ortalamalarının 1.sınıflarınkinden önemli düzeyde bir farklılık göstermediği bulgusu elde edilmiştir.

Tablo 12.0
1.ve 4.Sınıf Öğrencilerinin
Genel Uyum Puan $\bar{X}$, S, n ve t Değerleri

Sınıf	n	$\bar{X}$	S	t	Önemlilik Düzeyi
1. sınıf	215	99.85	21.00	0.46	Önemsiz
4. sınıf	182	98.85	22.36		

$$t_T = 1.96 \quad sd = 395$$

Bu bulguya dayanılarak denence 3.3.1 dolayısıyla denence 3.3 de reddedilmiştir. Uygulanan t testiyle ilgili istatistiksel değerler Tablo 12.0'da verilmiştir.

4.0 Baskın Ben Durumlarının Atılmalığa Etkisi

Bu kısımda öğrencilerin baskın ben durumunun, öğrencilerin atılmalığı üzerindeki etkisi incelenmiştir. Bu amaçla bir temel denence ve bu temel denenceye dayalı beş alt denence test edilmiştir.

"Öğrencilerin baskın ben durumlarına göre atılmalılık puan ortalamaları arasında önemli düzeyde fark vardır."

Öğrencilerin baskın ben durumlarına göre atılganlık puanlarına ilişkin n , $\bar{X}$ ve S değerleri Tablo 13.0'da verilmiştir.

Tablo 13.0
Öğrencilerin Baskın Ben
Durumlarına Göre Atılganlık
Puanlarına İlişkin $\bar{X}$, S ve n Değerleri

Baskın Ben Durumları	n	$\bar{X}$	S
EAb	19	112.31	16.76
KAb	232	118.49	18.12
Y	102	130.80	16.41
DÇ	33	122.56	15.57
UÇ	11	97.00	15.87

Öğrencilerin atılganlık puanlarının öğrencilerin baskın ben durumlarına göre gruplandırılarak bu puanların baskın ben durumlarına göre farklılaşıp farklılaşmadığı F testi ile sınanmıştır. F testi sinaması sonunda öğrencilerin atılganlık puanlarının baskın ben durumlarına göre 0.01 düzeyinde farklılaştığı görülmüştür. Bu sonuç, öğrencilerin atılganlık puanlarının baskın ben durumlarına göre farklılaştığını göstermektedir. Öğrencilerin atılganlık puanlarının baskın ben durumlarına göre farklılaşmasıyla ilgili F tablosu Tablo 13.1'de verilmiştir.

Tablo 13.0 ve Tablo 13.1'de de görülebileceği gibi öğrencilerin atılganlık puanları baskın ben durumlarına göre önemli düzeyde farklılaşmaktadır. Farklılaşmanın kaynağını

Tablo 13.1

Öğrencilerin Baskın Ben Durumlarına Göre Atılğanlık puanlarına ilişkin KT, sd, KO ve F Değerleri

Kaynak	KT	sd	KO	F	P
Gruplararası	17862.05	4	4465.51	14.89	p<0.01
Gruplarıçi	116610.8	392	299.77		
Toplam	134472.3	396			

$$F_T = 2.37$$

bulmak amacıyla öğrencilerin atılğanlık puan ortalamaları baskın ben durumlarına göre ikişer ikişer t testi ile karşılaştırılmıştır (EAb-KAb; EAb-Y; EAb-DÇ; EAb-UÇ; KAb-Y; KAb-DÇ; KAb-UÇ; Y-DÇ; Y-UÇ; DÇ-UÇ).

Sözkonusu karşılaştırmalar ile ilgili sonuçlar Tablo 13.2'de gösterilmiştir.

Tablo 13.2

Öğrencilerin Atılğanlık Puanlarının Baskın Ben Durumlarına Göre t Testi ile Karşılaştırılmasına İlişkin t değerleri

Baskın Ben Durumları	EAb	KAb	Y	DÇ	UÇ
EAb		1.501 Önemsiz	4.303 * *	2.162 *	2.328 *
KAb			6.098 * *	1.284 Önemsiz	4.187 * *
Y				2.640 * *	6.337 * *
DÇ					4.488 * *

* : p < 0.05

* * : p < 0.01

t = 1.96

t = 2.57

Denence 4.1:

"Baskın Eleştirici Anababa ben durumu özelliği gösteren öğrencilerin atılgnlık puan ortalamaları, baskın Koruyucu Anababa ve baskın Uymuş Çocuk ben durumu özelliği gösteren öğrencilerin atılgnlık puan ortalamalarından önemli düzeyde yüksek, baskın Yetişkin ve Doğal Çocuk ben durumu özelliği gösteren öğrencilerin atılgnlık puan ortalamalarından önemli düzeyde düşüktür."

Denence 4.1'deki yargıları sinamak amacıyla baskın Eleştirici Anababa ben durumu özelliği gösteren öğrencilerin atılgnlık puan ortalamaları, baskın Koruyucu Anababa, Yetişkin, Doğal Çocuk ve Uymuş Çocuk ben durumu özelliği gösteren öğrencilerin atılgnlık puan ortalamaları arasındaki farkın önem kontrolü t testi ile her baskın ben durumu için ayrı ayrı karşılaştırılmıştır. Tablo 13.0 incelendiğinde, Eleştirici Anababa-Koruyucu Anababa gruplarının atılgnlık puan ortalamaları arasında önemli düzeyde bir farklılaşma olmadığı görülmektedir. Diğer yandan, Eleştirici Anababa ve Yetişkin gruplarının atılgnlık puan ortalamaları arasında önemli düzeyde ($p < 0.01$) bir farklılaşma olduğu görülmektedir ve baskın Yetişkin ben durumu özelliği gösteren öğrencilerin atılgnlık puan ortalamaları, baskın Eleştirici Anababa ben durumu özelliği gösteren öğrencilerin atılgnlık puan ortalamalarından önemli düzeyde yüksektir. Aynı şekilde Eleştirici Anababa-Doğal Çocuk ve Eleştirici Anababa-Uymuş Çocuk gruplarının atılgnlık puan ortalamaları arasında önemli düzeyde farklılaşma vardır. Baskın Eleş-

tirici Anababa grubunun atılgnlık puan ortalamaları, baskın Doğal Çocuk grubunkinden önemli düzeyde düşük, baskın Uymuş Çocuk grubunkinden önemli düzeyde yüksektir.

Bu bulgular "Baskın Eleştirici Anababa ben durumu özelliği gösteren öğrencilerin atılgnlık puan ortalamaları, baskın Koruyucu Anababa ben durumu özelliği gösteren öğrencilerin atılgnlık puan ortalamalarından yüksektir" yargısı dışında denence 4.1'i desteklemektedir.

Baskın Eleştirici Anababa ben durumu özelliği gösteren öğrencilerin atılgnlık puan ortalamaları, baskın Yetişkin ben durumu özelliği gösteren öğrencilerin atılgnlık puan ortalamalarıyla karşılaştırıldığında, baskın Eleştirici Anababa ben durumu özelliği gösteren öğrencilerin atılgnlık puan ortalamalarının, baskın Yetişkin ben durumu özelliği gösterenlerinkinden küçük olduğu ve iki ortalama arasındaki farkın 0.01 düzeyinde önemli olduğu görülmektedir.

Aynı şekilde baskın Eleştirici Anababa'lerin atılgnlık puanı ortalamaları, baskın Doğal Çocuk ben durumu özelliği gösteren öğrencilerin atılgnlık puan ortalamaları ile karşılaştırıldığında, baskın Eleştirici Anababa'ların atılgnlık puanları ortalamasının, baskın Doğal Çocuk'lardan önemli düzeyde küçük olduğu görülmektedir ($p < 0.05$).

Denence 4.2

"Baskın Koruyucu Anababa ben durumu özelliği gösteren öğrencilerin atılgnlık puan ortalamaları baskın Uymuş Çocuk ben durumu özelliği gösteren öğrencilerinkinden önemli düzeyde yüksek baskın Eleştirici Anababa, Yetişkin ve Doğal

Çocuk ben durumu özelliği gösteren öğrencilerin atılgnlık puan ortalamalarından önemli düzeyde düşüktür."

Baskın Koruyucu Anababa ben durumu özelliği gösteren öğrencilerin atılgnlık puan ortalamaları, diğer baskın ben durumu özelliği gösteren dört grubun atılgnlık puan ortalamaları ile ayrı ayrı t testi ile karşılaştırılmıştır. Böylece grupların atılgnlık puan ortalamaları arasındaki farkın önem kontrolü yapılmıştır. t testi sınamaları ile ilgili değerler Tablo 13.2'de verilmiştir.

Denence 4.2 ile ilgili olarak Tablo 13.0 incelendiğinde baskın Koruyucu Anababa grubu öğrencilerin atılgnlık puan ortalaması 118,49'dur. Baskın Koruyucu Anababa grubu öğrencilerin atılgnlık puan ortalamaları baskın Eleştirici Anababa grubu öğrencilerinkile denence 4.1'de karşılaştırılmış ve ortalamalar arası fark önemsiz bulunmuştur.

Baskın Koruyucu Anababa grubu öğrencilerin atılgnlık puan ortalamaları baskın Yetişkin grubu öğrencilerin atılgnlık puan ortalamalarından önemli düzeyde küçüktür ($p < 0.01$).

Baskın Koruyucu Anababa grubu öğrencilerin atılgnlık puan ortalamaları ile baskın Doğal Çocuk grubu öğrencilerin atılgnlık puan ortalamaları arasındaki fark önemsiz bulunmuştur ($p > 0.05$).

Baskın Koruyucu Anababa grubu öğrencilerin atılgnlık puan ortalamaları ile baskın Uymuş Çocuk grubu öğrencilerin atılgnlık puan ortalamalarından önemli düzeyde yüksektir ($p < 0.01$).

Denence 4.3

"baskın Yetişkin ben durumu özelliği gösteren öğrencilerin atılgnlık puan ortalamaları, baskın Eleştirici Anababa, Koruyucu Anababa, Doğal Çocuk ve Uymuş Çocuk ben durumu özelliği gösteren öğrencilerin atılgnlık puan ortalamalarından önemli düzeyde yüksektir."

Baskın Yetişkin ben durumu özelliği gösteren öğrencilerle, baskın Eleştirici Anababa, Koruyucu Anababa, Doğal Çocuk ve Uymuş Çocuk ben durumu özelliği gösteren öğrencilerin atılgnlık puan ortalamaları arasındaki farkın önem kontrolü her baskın ben durumu grubu için ayrı ayrı t testi ile sınıanmıştır. t sinaması ile ilgili $\bar{X}$, s, n ve t değerleri Tablo 13.2'de toplu olarak gösterilmiştir.

Daha önce Denence 4.1 ve Denence 4.2'de baskın Yetişkin ben durumu grubu öğrencilerin atılgnlık puan ortalaması, baskın Eleştirici Anababa ve Koruyucu Anababa ben durumu grubu öğrencilerinkile karşılaştırılmış, her iki grubun atılgnlık puan ortalamasından önemli düzeyde yüksek bulunmuştur ($p < 0.01$).

Tablo 13.0 incelendiğinde baskın Yetişkin ben durumu grubu öğrencilerin atılgnlık puan ortalaması 130.80, baskın Doğal Çocuk ben durumu grubu öğrencilerinki 122,56 ve baskın Uymuş Çocuk ben durumu grubu öğrencilerinki 97,18'dir. Tablo 13.2 den da anlaşılacağı gibi baskın Yetişkin ben durumu grubunun atılgnlık puan ortalaması diğer her iki grubunkinden önemli düzeyde yüksektir ($p < 0.01$).

Bu bulgulara göre denence 4.3 desteklenmektedir.

Denence 4.4

"Baskın Doğal Çocuk ben durumu özelliği gösteren öğrencilerin atılmanlık puan ortalaması, baskın Yetişkin ben durumu özelliği gösteren öğrencilerin atılmanlık puan ortalamasından önemli düzeyde düşük, baskın Koruyucu Anababa, Eleştirici Anababa ve Uymuş Çocuk ben durumu özelliği gösteren öğrencilerinkinden önemli düzeyde yüksektir."

Baskın Doğal Çocuk ben durumu özelliği gösteren öğrencilerin atılmanlık puan ortalaması, diğer baskın ben durumu özelliği gösteren dört grubun atılmanlık puan ortalamaları ile ayrı ayrı her baskın ben durumu için test edilmiştir. Ortalamalar arasındaki farkın önem kontrolü t testi ile yapılmıştır. Daha önceki denencelerde (Denence 4.1; 4.2 ve 4.3) baskın Doğal Çocuk ben durumu grubu öğrencilerin atılmanlık puan ortalaması baskın Eleştirici Anababa, Koruyucu Anababa ve Yetişkin ben durumu grubuyla karşılaştırıldığından, bu denencede sadece baskın Uymuş Çocuk ben durumu grubu öğrencilerinin atılmanlık puan ortalamalarıyla karşılaştırılmıştır. Tablo 13.1'de baskın Doğal Çocuk ben durumu grubu öğrencilerinin diğer dört baskın ben durumu grubu öğrencilerinin atılmanlık puan ortalamalarıyla karşılaştırılmasıyla ilgili t testi istatistiksel değerleri verilmiştir.

Tablo 13.2'deki t sınaması sonuçlarına göre, baskın Doğal Çocuk ben durumu grubu öğrencilerin atılmanlık puan ortalaması (122,56), baskın Uymuş Çocuk ben durumu grubu öğrencilerin atılmanlık puan ortalamasından (97,18) önemli

düzeyde yüksektir($p<.01$).

Denence 4.4'deki tüm yargılar dikkate alındığında "baskın Doğal Çocuk ben durumu özelliği gösteren öğrencilerin atılgnalık puan ortalaması, baskın Koruyucu Anababa ben durumu özelliği gösteren öğrencilerin atılgnalık puan ortalamasından önemli düzeyde yüksektir." yargısı dışında diğer yargılar desteklenmektedir.

Denence 4.5:

"Baskın Uymuş Çocuk ben durumu özelliği gösteren öğrencilerin atılgnalık puan ortalamaları, baskın Koruyucu Anababa, Eleştirici Anababa, Yetişkin ve Doğal Çocuk ben durumu özelliği gösteren öğrencilerinkinden önemli düzeyde düşüktür."

Beş ayrı baskın ben durumu özelliği gösteren öğrencilerin atılgnalık puan ortalamaları arasındaki farkın önem kontrolü t testi ile sınanmıştır. Denence 4'e ait alt denencelerde de görüleceği gibi, baskın Uymuş Çocuk ben durumu grubundaki öğrencilerin atılgnalık puan ortalamaları diğer dört gruba ait öğrencilerin atılgnalık puan ortalamalarından önemli düzeyde düşük bulunmuştur (Tablo 13.2). Bu bulgular Denence 4.5'i desteklemektedir.

5.0 Baskın Ben Durmlarının Uyuma Etkisi

Bu kısımda öğrencilerin baskın ben durumunun öğrencilerin uyumu üzerindeki etkisiyle ilgili bir temel ve beş alt denence incelenmiştir.

Öğrencilerin baskın ben durumlarına göre genel uyum puan ortalamaları arasında önemli düzeyde fark vardır."

Öğrencilerin baskın ben durumlarına göre genel uyum puanlarına ilişkin n , $\bar{X}$ ve S değerleri Tablo 14.0'da verilmiştir.

Tablo 14.0
Öğrencilerin Baskın Ben Durumlarına Göre Genel Uyum Puanlarına İlişkin $\bar{X}$, S ve n Değerleri

Baskın Ben Durumları	n	$\bar{X}$	S
EAb	19	84.26	14.80
KAb	232	98.17	19.85
Y	102	112.16	16.57
DÇ	33	84.70	16.49
UÇ	11	74.00	19.84

Öğrencilerin genel uyum puanlarının, öğrencilerin baskın ben durumlarına göre farklılaşıp farklılaşmadığı F testi ile test edilmiştir. Öğrencilerin genel uyum puanlarının, baskın ben durumlarına göre 0.01 düzeyinde fark

Tablo 14.1
Öğrencilerin Baskın Ben Durumlarına Göre Genel Uyum puanlarının Farklılaşmasına İlişkin KT , sd , KO ve F Değerleri

Kaynak	KT	sd	KO	F	P
Gruplararası	33482.27	4	8370.57	23.17	$p < 0.01$
Grupları içi	140509.7	392	362.20		
Toplam	173991.9	396			

$$F_T = 2.37$$

lılaştığı görülmüştür. Bu bulgu, öğrencilerin genel uyum

göstermektedir. Uygulanan F testine ilişkin değerler Tablo 14.1'de verilmiştir.

F testi sonuçları grupların genel uyum puanları arasında önemli düzeyde farklılık olduğunu göstermiştir. Tablo 14 ve Tablo 14.1'de de görülebileceği gibi öğrencilerin genel uyum puanları, baskın ben durumlarına göre önemli düzeyde farklılaşmaktadır. Farklılaşmanın kaynağını bulmak amacıyla öğrencilerin genel uyum puan ortalamaları baskın ben durumlarına göre ikişer ikişer t testi ile karşılaştırılmıştır (EAb-KAb; EAb-Y; EAb-DÇ; EAb-UÇ; KAb-Y; KAb-DÇ; KAb-UÇ; Y-DÇ; Y-UÇ; DÇ-UÇ). Sözkonusu karşılaştırmalarla ilgili istatistiksel değerler Tablo 14.2'de toplu olarak gösterilmiştir.

Tablo 14.2
Baskın Ben Durumlarına Göre
Öğrencilerin Genel Uyum Puanlarının
t Testi ile Karşılaştırılmasına İlişkin t Değerleri

Baskın Ben Durumları	EAb	KAb	Y	DÇ	UÇ
EAb		3.721 * *	7.395 * *	0.096 Önemsiz	1.430 Önemsiz
KAb			6.657 * *	4.325 * *	3.520 * *
Y				8.397 * *	5.537 * *
DÇ					1.394 Önemsiz

* : $p < 0.05$ $t = 1.96$

* * : $p < 0.01$ $t = 2.57$

Denence 5.1

"Baskın Eleştirici Anababa ben durumu özelliği gösteren öğrencilerin genel uyum puan ortalamaları ile baskın Doğal Çocuk ve Uymuş Çocuk ben durumu özelliği gösteren öğrencilerin genel uyum puan ortalamaları arasında önemli bir fark yoktur, fakat baskın Eleştirici Anababa ben durumu özelliği gösteren öğrencilerin genel uyum puan ortalamaları, baskın Koruyucu Anababa ve Yetişkin ben durumu özelliği gösteren öğrencilerininkinden önemli düzeyde düşüktür."

Baskın Eleştirici Anababa ben durumu özelliği gösteren öğrencilerin genel uyum puan ortalamaları ile baskın Koruyucu Anababa, Yetişkin, Doğal Çocuk ve Uymuş Çocuk ben durumu özelliği gösteren öğrencilerin genel uyum puan ortalamaları arasındaki farkın önem kontrolü t testi ile ayrı ayrı sınanmıştır. t testi sınamalarıyla ilgili istatistiksel değerler Tablo 14.2'de verilmiştir.

Tablo 14.0 incelendiğinde, baskın Eleştirici Anababa ben durumu özelliği gösteren öğrencilerin genel uyum puan ortalamaları (84,26) ile baskın Doğal Çocuk grubu öğrencilerinki (84,70) arasında büyük bir fark yoktur. İki ortalama arasındaki fark t sınaması sonunda önemsiz çıkmıştır. Ayrıca baskın Uymuş Çocuk grubu öğrencilerin genel uyum puan ortalamaları (74.00) ile baskın Eleştirici Anababa grubunkiler arasında büyük bir fark olmasına rağmen, Eleştirici Anababa-Uymuş Çocuk arasındaki fark t sınaması sonunda önemsiz bulunmuştur. Diğer yandan, baskın Eleştirici Anababa grubu öğrencilerin genel uyum puan ortalamaları, hem

baskın Koruyucu Anababa grubu (98.14) hem de baskın Yetişkin grubu öğrencilerin genel uyum puan ortalamalarından (112.16) önemli düzeyde düşük bulunmuştur ($p < 0.01$). Bu bulgular Denence 5.1'i desteklemektedir.

Denence 5.2:

"Baskın Koruyucu Anababa ben durumu özelliği gösteren öğrencilerin genel uyum puan ortalamaları, baskın Yetişkin ben durumu özelliği gösteren öğrencilerinkinden önemli düzeyde düşük, baskın Eleştirici Anababa, Doğal Çocuk ve Uymuş Çocuk ben durumu özelliği gösteren öğrencilerinkinden önemli düzeyde yüksektir.

Baskın Koruyucu Anababa ben durumu özelliği gösteren öğrencilerin genel uyum puan ortalamalarıyla, diğer dört baskın ben durumu özelliği gösteren öğrencilerin genel uyum puan ortalamaları arasındaki farkın önem kontrolü her baskın ben durumu için ayrı ayrı t testi ile sınanmıştır. t testi sonuçları, baskın Koruyucu Anababa grubu öğrencilerin genel uyum puan ortalamaları, baskın Yetişkin grubundaki öğrencilerinkinden önemli düzeyde düşük bulunmuştur ($p < 0.01$). Diğer yandan, baskın Koruyucu Anababa grubu öğrencilerin genel uyum puan ortalamaları, baskın Eleştirici Anababa, Doğal Çocuk ve Uymuş Çocuk grubu öğrencilerinkinden önemli düzeyde yüksek bulunmuştur. Denence 5.2 ile ilgili t sınamalarına ilişkin değerler Tablo 14.2'de verilmiştir.

Tablo 14.2'de de görülebileceği gibi baskın Koruyucu Anababa ben durumu özelliği gösteren öğrencilerin genel uyum puan ortalamaları (98.17), baskın Yetişkin ben durumu

grubunun genel uyum puan ortalamalarından (112.16) önemli düzeyde düşük bulunmuştur ($p < 0.01$). Diğer yandan baskın Eleştirici Anababa, Doğal Çocuk ve Uymuş Çocuk ben durumu gruplarınınkinden önemli düzeyde yüksek çıkmıştır. Bu bulgulara göre denence 5.2 desteklenmektedir.

Denence 5.3

"Baskın Yetişkin ben durumu özelliği gösteren öğrencilerin genel uyum puan ortalamaları, baskın Eleştirici Anababa, Koruyucu Anababa, Doğal Çocuk ve Uymuş Çocuk ben durumu özelliği gösteren öğrencilerinkinden önemli düzeyde yüksektir."

Baskın Yetişkin ben durumu grubundaki öğrencilerin genel uyum puan ortalamaları ile baskın Eleştirici Anababa, Koruyucu Anababa, Doğal Çocuk ve Uymuş Çocuk ben durumu gruplarındaki öğrencilerin genel uyum puan ortalamaları arasındaki farkın önem kontrolü her grup için ayrı ayrı t testi ile sınanmıştır. Uygulanan t sinamasına ilişkin istatistiksel değerler Tablo 14.2'de belirtilmiştir.

Tablo 14.0 incelendiğinde, baskın Yetişkin ben durumu grubu öğrencilerin genel uyum puan ortalamaları 112.16, diğer baskın ben durumu gruplarındaki ise Eleştirici Anababa, 84.26; Koruyucu Anababa, 98.17; Doğal Çocuk, 84.70 ve Uymuş Çocuk, 74.00 olduğu görülmektedir. Uygulanan t testi sonuçlarına göre baskın Yetişkin ben durumu grubunun genel uyum puan ortalamaları diğerlerinden önemli düzeyde yüksek çıkmıştır ($p < 0.01$). Bu bulgular Denence 5.3'ü desteklemektedir.

Denence 5.4

"Baskın Doğal Çocuk ben durumu özelliği gösteren öğrencilerin genel uyum puan ortalamaları, baskın Koruyucu Anababa ve Yetişkin ben durumu özelliği gösteren öğrencilerin genel uyum puan ortalamalarından önemli düzeyde düşüktür. Baskın Doğal Çocuk ben durumu özelliği gösteren öğrencilerin genel uyum puan ortalamaları ile baskın Eleştirici Anababa ve Uymuş Çocuk ben durumu özelliği gösteren öğrencilerin genel uyum puan ortalamaları arasında önemli bir fark yoktur."

Baskın Doğal Çocuk ben durumu grubu öğrencilerinin genel uyum puan ortalamaları ile baskın Eleştirici Anababa, Koruyucu Anababa ve Yetişkin ben durumu grupları öğrencilerinin genel uyum puan ortalamaları arasındaki farkın önem kontrolü daha önce Denence 5.1 ve 5.3'de test edildiğinden tekrar incelenmemiştir. Baskın Doğal Çocuk ben durumu grubu öğrencilerinin genel uyum puan ortalamaları ile baskın Uymuş Çocuk ben durumu grubu öğrencilerinin genel uyum puan ortalamaları arasındaki farkın önem kontrolü t testi ile sınanmıştır. Denence 5.4'e ilişkin istatistiksel değerler Tablo 14.2'de toplu olarak verilmiştir.

Tablo 14'de de görülebileceği gibi baskın Doğal Çocuk ben durumu özelliği gösteren öğrencilerin genel uyum puan ortalamaları (87.40), baskın Koruyucu Anababa (98.17) ve Yetişkin ben durumu grubundakilerden önemli düzeyde düşüktür ($p < 0.01$). Ayrıca baskın Uymuş Çocuk ben durumu grubundakilerin genel uyum puan ortalamaları (74.00) arasında önemli

bir fark bulunamamıştır ($p < 0.05$). Diğer yandan baskın Doğal Çocuk ben durumu grubundaki öğrencilerin genel uyum puan ortalamaları ile baskın Eleştirici Anababa ben durumu grubundakilerin puan ortalamaları (84.26) birbirine çok yakındır. Dolayısıyla aradaki fark önemsiz bulunmuştur ($p > .05$). Bu bulgular Denence 5.4'ü desteklemektedir.

Denence 5.5

"Baskın Uymuş Çocuk ben durumu özelliği gösteren öğrencilerin genel uyum puan ortalamaları, baskın Koruyucu Anababa ve Yetişkin ben durumu özelliği gösteren öğrencilerden önemli düzeyde düşüktür. Baskın Uymuş Çocuk ben durumu özelliği gösteren öğrencilerin genel uyum puan ortalamaları ile baskın Eleştirici Anababa ve Doğal Çocuk ben durumu özelliği gösteren öğrencilerin genel uyum puan ortalamaları arasında önemli bir fark yoktur.

Daha önceki denencelerde (5.1; 5.2; 5.3 ve 5.4) baskın Uymuş Çocuk ben durumu grubundaki öğrencilerin genel uyum puan ortalamaları, diğer baskın ben durumlarının genel uyum puan ortalamaları ile karşılaştırıldığından tekrar incelenmemiştir. Bu karşılaştırmalarda uygulanan t testi sonuçları Tablo 14.2'de verilmiştir.

Tablo 14.2'de baskın Uymuş Çocuk ben durumu özelliği gösteren öğrencilerin genel uyum puan ortalamalarının baskın Koruyucu Anababa ve Yetişkin ben durumu grubu öğrencilerinkinden önemli düzeyde düşük olduğu görülmektedir. Diğer yandan baskın Uymuş Çocuk, Eleştirici Anababa ve Doğal Çocuk ben durumu özelliği gösteren öğrencilerin genel

uyum puan ortalamaları arasında önemli bir fark olmadığı görülmektedir. Bu bulgular Denence 5.5'i desteklemektedir.

BÖLÜM V

TARTIŞMA ve YORUM

Bu bölümde araştırma örneklemini oluşturan öğrencilerin ben durumlarını, atılganlıkları ve uyumlarını etkileyen değişkenler ve öğrencilerin ben durumları, atılganlık ve uyumları arasındaki ilişkilerle ilgili denencelere ait bulgular tartışılmış ve yorumlanmıştır. Araştırma ile ilgili bulguların tartışılması ve yorumlanması denencelerin inceleniş sıralamasına uygun olarak yapılmıştır.

1.0 Öğrencilerin Özlük Niteliklerinin Ben Durumlarına Etkisi

1.1 Cinsiyetin Ben Durumlarına Etkisi

Araştırmanın I.Denencesi ve bu denenceye dayalı alt denencelerde kız ve erkek öğrencilerde ben durumlarının farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir.

1. denencenin alt denencelerinden elde edilen bulgular kız ve erkek öğrencilerde ben durumlarının farklılaştığını göstermiştir. 1.Denence ile ilgili sonuçlara göre erkeklerin Eleştirici Anababa ben durumu puan ortalamaları kızlardan yüksek olmasına rağmen önemli düzeyde bir farklılık bulunmamıştır. Bu bulgu bir kişilik özelliği olarak Eleştirici Anababa ben durumunun cinsiyete bağlı bir özellik olmadığını düşündürmektedir.

Kızların Koruyucu Anababa ben durumu puanı erkeklerinkinden önemli düzeyde yüksek bulunmuştur. Erkeklerin Yetişkin ben durumu puan ortalamaları ise kızlarinkinden

önemli düzeyde yüksek bulunmuştur. Bu bulgulara göre, kızların erkeklere nazaran daha fazla koruyucu, hoşgörülü, yufka yürekli, merhametli, sabırlı ve yardımsever davranışları söylenebilir. Ayrıca bu

bulgu, kızların erkeklere nazaran daha duygusal davranışlarıyla ilgili yaygın kanıyı destekler niteliktedir. Diğer yandan erkeklerin kızlara göre daha fazla, gerçekçi, mantıklı ve tutarlı davranışlarını ayrıca erkeklerin kızlara nazaran daha fazla sorumluluk alabildiği, karar verirken eldeki bilgileri değerlendirdiği söylenebilir.

Kız ve erkek öğrencilerde Doğal Çocuk ben durumu önemli bir farklılık göstermemelerine rağmen erkeklerin Doğal Çocuk ben durumu puan ortalamaları kızlarınkinden daha yüksektir. Diğer yandan kızların Uyumş Çocuk ben durumu puan ortalamaları erkeklerinkinden önemli düzeyde yüksek bulunmuştur. Bu durum, sosyo-kültürel özelliklerle açıklanabilir. Bilindiği gibi Türk toplumunda kızlar erkeklere göre daha fazla "uymaya" veya "olgun" davranmaya zorlanmaktadırlar (Tezcan, 1973 :103). Bu bulgu kızların erkeklere nazaran benzer durumlarda daha olgun, telaşlı, sadece yakınmakla yetinen ve yumuşak başlı, tedirgin ve tutuk davranışları şeklinde yorumlanabilir.

Williams ve Best (1982:101-111) farklı kültürlerde ben durumları ile ilgili çalışmalarda bu araştırmada elde edilen bulgulara benzer sonuçlar elde etmişlerdir. Williams ve Best'in 25 ülkede yaptıkları araştırmada erkeklerle kadınların Eleştirci Anababa ben durumu puan ortalamaları

birbirlerine yakın olmakla birlikte, erkeklerin Eleştirici Anababa puan ortalamaları daha yüksektir. Koruyucu Anababa ben durumunda ise kadınların puanı erkeklerinkinden yüksek bulunmuştur. Aynı araştırmada erkeklerin Yetişkin ben durumu puan ortalamaları kadınlarinkinden çok yüksek bulunmuştur. Williams, Woodmansee ve Williams (1977: 266-274)'ın üniversite öğrencileri üzerinde yaptıkları araştırmada ben durumlarının (öğrencilerin egogramlarının) cinsiyete göre farklılaştığı, özellikle Koruyucu Anababa ve Yetişkin ben durumlarında önemli farklılaşmalar gözlenmiştir. Bu araştırmanın sonuçlarına göre kızların Koruyucu Anababa ben durumu erkeklerden yüksek, erkeklerin ise Yetişkin ben durumu puanları kızlardan yüksek bulunmuştur. Doğal Çocuk ben durumunda kadınlarla erkekler arasında fark bulunamamasına rağmen, kadınların Uyumş Çocuk ben durumu puan ortalamaları erkeklerinkinden çok yüksek bulunmuştur.

1.2. Bölümün Ben Durumlarına Etkisi

I.Denencenin 1.2. denencesinde ve bu denencenin alt denencelerinde bölüm değişkenine göre ben durumlarının farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir.

Elde edilen bulgulara göre, ben durumları örneklemini oluşturan öğrencilerin bölümlerine göre bir farklılaşma göstermemektedir. Bu sonuç, bir kişilik özelliği olarak ben durumları gibi süreksiz değişkenin, bölüm gibi sürekli değişkenden bağımsız olduğu şeklinde yorumlanabilir. Başka bir ifadeyle; bölüm değişkeni öğrencilerin ben durumları üzerinde etkili değildir.

1.3. Sınıfın Ben Durumlarına Etkisi

Araştırma sonuçlarına göre öğrencilerin ben durumları sınıf değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermemiştir. Oysa denence 1.3 de belirtilen yargıya göre öğrencilerin ben durumlarının sınıf değişkenine göre farklılaşması beklenmektedir. Bu yargının temel dayanağı eğitimin bireye istendik yönde davranış değişikliği kazandırabileceği sayılması olmuştur. Örneğin, belli bir eğitim süresinden sonra bireyin duyguları yerine gerçelere ve eldeki verilere göre davranması beklenebilir. Dolayısıyla 4. sınıf öğrencilerinin Yetişkin ben durumu puanlarının, 1. sınıf öğrencilerinkinden yüksek çıkması beklenilebilir. Araştırma sonuçlarına göre bu iki sınıfın Yetişkin ben durumu puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Dolayısıyla sınıf değişkeni öğrencilerin ben durumları üzerinde etkili değildir.

Konu ile ilgili olarak yapılan literatür taramalarında, ben durumları ile bölüm ve sınıf arasındaki ilişkiyi araştıran bir çalışmaya rastlanmamıştır.

2.0 Öğrencilerin Özlük Niteliklerinin Atılganlığa Etkisi

2.1 Cinsiyetin Atılganlığa Etkisi

Kız ve erkek öğrencilerin atılganlıkları arasında fark olup olmadığı denence 2.1'de incelenmiştir. Bu denenceden elde edilen bulgulara göre erkek öğrencilerin atılganlık puan ortalamaları kızlarınkinden önemli düzeyde yüksek bulunmuştur. Kız öğrencilerin atılganlık puanlarının erkeklerden daha düşük bulunması kültürel özelliklerle açıkla-

nabilir. bilindiği gibi Türk toplumunda kızlar erkeklere nazaran daha fazla boyun eğmeye, uymaya ve elindekilerle yetinmeye teşvik edilmektedir (Tezcan, 1973:104). Ayrıca bu sonucu Furham (1979)'ın atılğanlığın kültürel özelliklerle ilgili olduğu ve doğu kültüründe kadınların tam bir itaat etme ve boyun eğmek zorunda olduğu görüşü de desteklemektedir. Diğer yandan Inceoğlu ve Ayatar (1987), İstanbul'daki Üniversiteli ve lisele kızlarla erkeklerin atılğanlık düzeyleri arasında anlamlı bir fark bulamamışlardır.

Yukarıdaki sonuçlar dikkate alındığında, Türk öğrencilerinde atılğanlığın cinsiyete göre farklılaşıp farklılaşmadığıyla ilgili genel bir karar verebilmek için, değişik çevrelere ait çok sayıda örneklem üzerinde çalışılması gerektiği söylenebilir.

2.2. Bölümün Atılğanlığa etkisi

Denence 2.2 ve alt denencelerinde bölüm değişkeninin atılğanlığa etkisi incelenmiştir. Bu denencelerden elde edilen bulgulara göre araştırmanın örneklemini oluşturan öğrencilerin atılğanlık puanlarının bölüm değişkenine göre farklılaşmadığı görülmüştür. Bu sonuçlara dayanarak, bölüm ve sınıf gibi süreklilik gösteren değişkenlerin atılğanlık gibi bir kişilik özelliğini etkilemediği söylenebilir.

2.3. Sınıfın Atılğanlığa Etkisi

Sınıf değişkeninin öğrencilerin atılğan ya da çekingen davranmasını etkileyip etkilemediği denence 2.3'de test edilmiştir. araştırma sonuçlarına göre, sınıf değişkeni öğrencilerin atılğanlığı üzerinde etkili değildir.

3.0 Öğrencilerin Özlük Niteliklerinin Uyuma Etkisi

3.1 Cinsiyetin Uyuma Etkisi

Denence 3.1'de örnekleme oluşturan kız ve erkek öğrencilerin, kişisel uyum, sosyal uyum ve genel uyum puanları arasında önemli bir fark olup olmadığı incelenmiştir.

Yukarıda anılan denence ve alt denencelerden elde edilen bulgulara göre, kız ve erkek öğrencilerin kişisel uyum, sosyal uyum ve genel uyum puan ortalamaları birbirlerine çok yakın bulunmuştur. Dolayısıyla örnekleme oluşturan kız ve erkek öğrencilerin kişisel uyum, sosyal uyum ve genel uyum puanları arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Diğer yandan hem kızların genel uyum puan ortalamalarının (99.87) hem de erkeklerin genel uyum puan ortalamalarının (98.22) araştırma örnekleminin genel uyum puan ortalamasına (99.04) çok yakın olması cinsiyetin gerek kişisel ve sosyal uyumu, gerekse genel uyumu etkilemediğini göstermektedir.

Bu araştırmadan elde edilen öğrencilerin cinsiyetinin genel uyumlarına etkisi ile ilgili sonuçlar, Gökay ve Işık (1974) ile Kızıltan (1984)'ın bulguları ile çelişmektedir. Gerek Gökay ve Işık (1974), gerekse Kızıltan (1984), kız öğrencileri erkek öğrencilere nazaran daha uyumsuz bulmuşlardır. Yukarıdaki üç araştırmanın sonuçları dikkate alındığında, cinsiyetin genel uyum üzerindeki etkileri ile ilgili genel bir sonuca ulaşmak için çok sayıda farklı örneklem gruplarıyla çalışılması gerekmektedir.

3.2.Bölümün Uyuma etkisi

Denence 3.2 ve alt denencelerinde öğrencilerin genel

uyumlarının bölüm değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir.

İlgili denencelerden elde edilen bulgular, öğrencilerin genel uyum puanlarının, öğrencilerin bölüm değişkenine göre farklılaşmadığını göstermiştir. Bu sonuca göre öğrencilerin ben durumları, öğrencilerin bölümlerinden etkilenmemektedir. Bu durum ben durumları gibi bir kişilik özelliğinin bölüm gibi sürekli değişkenden bağımsız olduğunu göstermektedir.

3.3. Sınıfın Uyuma Etkisi

Denence 3.3'de 4.sınıf öğrencilerinin genel uyum puanlarının 1.sınıf öğrencilerinin genel uyum puanlarından yüksek olacağı beklenmiştir, fakat 4. sınıf öğrencilerinin genel uyum puan ortalamaları 1. sınıflarinkinden önemsiz düzeyde de olsa düşük bulunmuştur. 4. sınıf öğrencilerinin mezuniyet, mezuniyet sonrası iş bulma gibi gelecekle ilgili kaygıları genel uyum puanlarını etkilemiş olabilir. Bu konuda, konu ile ilgili kapsamlı araştırmalara ihtiyaç vardır.

4.0 Baskın Ben Durumlarının Atılganlığa Etkisi

Denence 4 ve alt denencelerinde öğrencilerin atılganlık puanlarının baskın ben durumlarına göre farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir.

Denence 4' ten elde edilen bulgulara göre öğrencilerin atılganlık puanlarının baskın ben durumlarına göre farklılaştığı gözlenmiştir. Farklılaşmanın kaynağını bulmak amacıyla, öğrencilerin atılganlık puanları baskın ben durumlarına göre ikiye ikiye karşılaştırıldığında en az atılgan

gurubun baskın Uymuş Çocuk ben durumu özelliği gösteren öğrenciler, en fazla atılğan gurubun ise baskın Yetişkin ben durumu özelliği gösteren öğrenciler olduğu görülmüştür. Baskın Doğal Çocuk ben durumu özelliği gösteren öğrenciler atılğanlıkta ikinci sırayı almışlardır. Bu bulguları baskın ben durumları ile ilgili teorik görüşler ve deneysel araştırmalar desteklemektedir (Clarkson, 1988 : 6; Erskine, 1988: 18).

Daha önce de belirtildiği gibi Yetişkin ben durumunun baskın olarak kullanılmasının gerek sağlıklı kişiliğin bir belirtisi olarak kabul edilmesi (James ve Jongeward, 1984), gerekse Yetişkin ben durumunun tanımının atılğan kişiliğin tanımına çok benzemesi (Alberti ve Emmons,1970) baskın Yetişkin ben durumu ile atılğanlık arasında kuvvetli bir ilişki olduğunu düşündürmektedir.

Baldwin (1986 : 52)'nin baskın Doğal Çocuk ben durumu özelliği gösteren kişileri yaratıcı, kuralları fazla dikkate almayan, sanatçı ruhlu ve risk alabilen kişiler olarak tanımlaması baskın Doğal Çocuk ben durumu özelliği gösteren öğrencilerin atılğanlık puanlarının yüksek olmasını açıklar niteliktedir.

Baskın Eleştirici Anababa ve Koruyucu Anababa ben durumu özelliği gösteren öğrencilerin atılğanlık puanlarının düşük çıkmasının nedeni, sözkonusu ben durumlarının atılğanlık gibi kişilik özelliklerinden çok, Berne (1964: 33)'nin de belirttiği gibi "kültürel aktarma"larla ilgili olmasıdır. Dolayısıyla baskın Eleştirici Anababa ve Koruyucu

Anababa ben durumuna sahip öğrencileri atılmanlık puanlarının düşük çıkması beklenen bir sonuçtur.

Baskın Uymuş Çocuk ben durumu özelliğı gösteren öğrencilerin atılmanlık puanlarının düşük çıkması ve bu öğrencilerin en az atılman grup olarak gözlenmesi Uymuş Çocuk ben durumunu özellikleri ile açıklanabilir. TA uzmanlarının tümü Uymuş Çocuk ben durumunu çekingen, boyuneğen, kurallara sıkı sıkıya uyan, tutuk gibi sıfatlarla tanımlamaktadırlar (James ve Jongeward,1984 : 349; Heyer, 1987 : 290; Dusay,1988 : 204). yukarıda Uymuş Çocuk özellikleri, olarak gösterilen sıfatlar dikkate alınırda baskın Uymuş Çocuk ben durumu özelliğı gösteren öğrencilerin atılman çıkmaması doğaldır.

5.0 Baskın Ben Durumlarının Uyuma Etkisi

Denence 5 ve alt denencelerinde örneklemleri oluşturan öğrencilerin genel uyum puanlarının baskın ben durumlarına göre farklılaşıp farklılaşmadığı test edilmiştir.

Denence 5 ten elde edilen bulgular, öğrencilerin genel uyum puanlarının baskın ben durumlarına göre farklılaştığını göstermiştir. Araştırma örnekleminin genel uyum puan ortalaması 99.14 tür. Baskın ben durumlarına göre ise Eleştirici Anababa için, 84.26; Koruyucu Anababa için, 98.17; Yetişkin için, 112.16; Doğal Çocuk için, 84.70 ve Uymuş Çocuk için, 74.00 genel uyum puan ortalamaları elde edilmiştir. Gruplar içinde baskın Yetişkin ben durumu özelliğı gösteren öğrenciler en yüksek genel uyum puan ortalamasına, baskın Uymuş Çocuk ben durumu özelliğı gösteren öğrenciler ise en

düşük genel uyum puan ortalamasına sahiptirler. Baskın Eleştirici Anababa, Doğal Çocuk ve Uyumuş Çocuk ben durumu özelliği gösteren öğrencilerin genel uyum puan ortalamaları örneklem genel uyum puan ortalamasından küçüktür. Baskın Koruyucu Anababa ben durumu özelliği gösteren öğrencilerin genel uyum puan ortalamaları araştırma örneklemininkine (99.14) çok yakındır. Baskın Yetişkin ben durumu özelliği gösteren öğrencilerin genel uyum puan ortalaması ise örneklem ortalamasından yüksektir.

Öğrencilerin genel uyum puan ortalamaları baskın ben durumlarına göre ikişer ikişer karşılaştırıldığında, Baskın Eleştirici Anababa, Doğal Çocuk ve Uyumuş Çocuk ben durumu özelliği gösteren öğrencilerin genel uyum puan ortalamaları arasında bir farklılaşma olmadığı görülmüştür. Baskın Koruyucu Anababa ve Yetişkin ben durumu özelliği gösteren öğrencilerin genel uyum puan ortalamalarının hem bu iki ben durumu arasında hem de diğer ben durumlarıyla önemli düzeyde farklılaştığı gözlenmiştir.

Denence 5 ve alt denencelerinden elde edilen bulguları konuyla ilgili çeşitli çalışmalar desteklemektedir. Dusay ve Dusay (1979 : 378), farklı uyum bozuklukları gösteren bireylerin egogramları üzerinde çalışmışlardır. Baskın Uyumuş Çocuk ben durumu özelliği gösteren kişilerin depresyona ve intihara eğilimli olduklarını belirtmişlerdir. Ayrıca, Yetişkin ben durumu ile çatışmalı baskın bir Uyumuş Çocuk ben durumuna sahip kişilerin, diğer insanlar tarafından olumsuz ve yetersiz olarak değerlendirilme kaygısıyla, insanlarla

ilişkiye girmekten kaçındıklarını ve yalnız kalmayı tercih ettiklerini ileri sürmüşlerdir. Kapur (1987 : 29-31), klinik çalışmalarına dayanarak depresyona eğilimli kişilerde baskın bir Uymuş Çocuk ben durumu ile oldukça etkin bir Eleştirici Anababa ben durumunun çatışma halinde olduğunu ileri sürmüştür.

Karpman (1968: 39-43)'nın görüşleri, bu çalışmadaki baskın Eleştirici Anababa, Doğal Çocuk ve Uymuş Çocuk ben durumu özelliği gösteren öğrencilerin genel uyum puanları arasında bir fark bulunamamasının ve sözkonusu öğrencilerin genel uyum puan ortalamalarının örneklem ortalamasından küçük olmasının nedenini açıklar niteliktedir. Karpman'ın çok tanınan "Drama Üçgeni"ndeki "Kurban" da kendisini yetersiz hisseden baskın bir Uymuş Çocuk ben durumu, "İşkenceci"de ise diğer insanların davranışlarına katı kurallar koyan ve bu kuralları sadistce uygulayan baskın bir Eleştirici Anababa ben durumu vardır. Üçgenin üçüncü köşesini ise "Kurtarıcı" rolü oynayan ve yardım severlik maskesi altında başkalarını kendisine bağımlı kılmaya zorlayan bir Eleştirici Anababa ben durumu vardır. Yukarıda verilen bilgilere dayanılarak baskın Eleştirici Anababa, Doğal Çocuk ve Uymuş Çocuk ben durumu özelliği gösteren öğrencilerin çeşitli uyum sorunları olduğu söylenebilir.

Baskın Koruyucu Anababa ben durumu özelliği gösteren öğrencilerin genel uyum puan ortalamaları (98.17) araştırma örneklemininkine (99.14) çok yakındır. Ayrıca araştırma örnekleminin % 58 i baskın Koruyucu Anababa ben durumu

özelliği taşımaktadır. Bu durum, örneklem ortalamasını etkileyerek örneklem ortalamasının, baskın Koruyucu Anababa ben durumu özelliği gösteren öğrencilerin genel uyum ortalamasına yakın çıkmasına neden olmuş olabilir. Williams ve Best (1982 : 111) yaptıkları araştırmada inceledikleri örneklemin büyük çoğunluğunu Baskın Koruyucu Anababa oluşturmaktadır. Yukarıdaki bulgulara dayanılarak baskın Koruyucu Anababa ben durumu özelliği gösteren öğrencilerin ortalama bir uyuma sahip olduğu söylenebilir.

Baskın Yetişkin ben durumu özelliği gösteren öğrencilerin genel uyum puan ortalamaları (112.16) araştırma örnekleminkinden (99.14) yüksektir. Bu bulgu TA uzmanlarına göre beklenen bir sonuçtur. Daha önce de belirtildiği gibi Yetişkin ben durumu diğer ben durumlarını denetleyebildiği oranda birey sağlıklı bir kişilik göstermektedir. Bireyin uyumlu davranabilmesi için Anababa ve Çocuk ben durumlarından verilen tepkilerin Yetişkin ben durumunun denetiminden geçmesi gerekmektedir. Yetişkin ben durumunun denetimi olmadığı durumlarda bireyin kişilik bütünlüğü sağlanamamaktadır. Dolayısıyla birey ya Çocuk ben durumlarına göre davranmakta ya da Anababa ben durumlarına göre davranmaktadır (Berne, 1964: 220; Dusay ve Dusay, 1979 : 391 ; James ve Jongeward, 1984 ; Campos, 1986 : 18).

B Ö L Ü M VI

VARGI VE ÖNERİLER

Bu bölümde, araştırma sonucunda elde edilen bulgulara dayalı olarak ulaşılan genel sonuç ve önerilere yer verilmiştir. Ulaşılan genel sonuçlar, araştırmanın bağımlı değişkenleri cinsiyet, bölüm, sınıf ve baskın ben durumlarına göre ele alınmıştır.

Araştırma bulguları, Koruyucu Anababa ben durumu, Yetişkin ben durumu ve Uymuş Çocuk ben durumunun cinsiyete göre farklılaştığını, Eleştirici Anababa ben durumu ve Doğal Çocuk ben durumunun farklılaşmadığını göstermiştir. Kızların Koruyucu Anababa ben durumu ve Uymuş Çocuk ben durumu puanları erkeklerinkinden önemli düzeyde yüksekken, erkeklerin Yetişkin ben durumu puanları kızlardan önemli düzeyde yüksek bulunmuştur. Bu bulgular, cinsiyetle ben durumları arasındaki ilişkiyi inceleyen çeşitli kültürlerarası çalışmalarla benzerlik göstermektedir (Williams ve Best, 1982).

Araştırma bulgularına göre cinsiyet öğrencilerin atılganlığını etkilemektedir. Erkeklerin atılganlık puanları kızlarinkinden önemli düzeyde yüksek bulunmuştur. Diğer yandan cinsiyetin öğrencilerin uyumu üzerinde etkili olmadığı görülmüştür. Kız ve erkek öğrencilerin kişisel uyum, sosyal uyum ve genel uyum puanları arasında anlamlı bir farklılık

bulunmamıştır.

Bölüm değişkeninin öğrencilerin ben durumları, atılganlıkları ve genel uyumları üzerinde etkili olmadığı görülmüştür. Bölümlere göre öğrencilerin ben durumları, atılganlık ve genel uyum puanları önemli düzeyde bir farklılık göstermemiştir. Aynı şekilde sınıf değişkeninin de öğrencilerin ben durumları, atılganlıkları ve genel uyumları üzerinde etkili olmadığı gözlenmiştir.

Araştırma sonuçlarına göre öğrencilerin baskın ben durumları, öğrencilerin atılganlığını puanlarını etkilemektedir. Baskın Eab ben durumuna sahip öğrencilerin atılganlık puanları ile baskın Koruyucu Anababa ben durumu özelliği gösteren öğrencilerin atılganlık puan ortalamaları arasında önemli bir fark gözlenmemiştir. Baskın Eleştirici Anababa ben durumuna sahip öğrencilerin atılganlık puanları ile baskın Yetişkin, Doğal Çocuk ve Uymuş Çocuk ben durumuna sahip öğrencilerin atılganlık puanları arasında önemli düzeyde farklılıklar bulunmuştur. Baskın Koruyucu Anababa ve Doğal Çocuk ben durumlarına sahip öğrencilerin atılganlık puanları arasında önemli bir fark olmadığı görülmüştür. Bunun yanı sıra baskın Koruyucu Anababa, Yetişkin ve Uymuş Çocuk ben durumuna sahip öğrencilerin atılganlık puan ortalamaları arasında önemli düzeyde farklılıklar bulunmuştur. Araştırma örnekleminin en atılgan grubunun baskın Yetişkin ben durumuna sahip öğrenciler, en az atılgan grubun ise baskın Uymuş Çocuk ben durumuna sahip öğrenciler olduğu görülmüştür.

Araştırma bulguları baskın ben durumlarının öğrenci-

lerin genel uyumları üzerinde de etkili olduğunu göstermiştir. Baskın ben durumlarına göre öğrencilerin genel uyum puanları baskın Eleştirci Anababa, Doğal Çocuk ve Uymuş Çocuk ve baskın Uymuş Çocuk - Doğal Çocuk karşılaştırmalarında önemli bir farklılık göstermezken diğer karşılaştırmalarda önemli düzeyde farklılıklar bulunmuştur. Araştırma örnekleminde en yüksek genel uyum puanını baskın Yetişkin ben durumuna sahip öğrenciler alırken en düşük genel uyum puanını baskın Uymuş Çocuk ben durumu özelliği gösteren öğrenciler almıştır.

Bölüm ve sınıf değişkeninin öğrencilerin ben durumları, atılganlıkları ve genel uyumları üzerinde etkili olmadığı görülmüştür. Bölümlere göre öğrencilerin ben durumları, atılganlık ve genel uyum puanları önemli düzeyde bir farklılık göstermemiştir.

Araştırma sonuçlarına göre öğrencilerin baskın ben durumları, öğrencilerin atılganlık puanlarını etkilemektedir. Baskın Eleştirci Anababa ben durumu gösteren öğrencilerin atılganlık puanları ile baskın Koruyucu Anababa özelliği gösteren öğrencilerin atılganlık puan ortalamaları arasında önemli bir fark gözlenmemiştir. Baskın Eleştirci Anababa ben durumu özelliği gösteren öğrencilerin atılganlık puanları ile baskın Yetişkin, Doğal Çocuk ve Uymuş Çocuk ben durumu özelliği gösteren öğrencilerin atılganlık puanları arasında önemli düzeyde farklılıklar bulunmuştur. Baskın Koruyucu Anababa ve Doğal Çocuk ben durumu özelliği gösteren öğrencilerin atılganlık puanları arasında önemli bir fark

olmadığı görülmüştür. Bunun yanı sıra baskın Koruyucu Anababa, Yetişkin ve Uymuş Çocuk ben durumu özelliği gösteren öğrencilerin atılganlık puan ortalamaları arasında önemli düzeyde farklılıklar bulunmuştur. Araştırma örnekleminin en atılgan grubunun baskın Yetişkin ben durumu özelliği gösteren öğrenciler, en az atılgan grubunun ise baskın Uymuş Çocuk ben durumu özelliği gösteren öğrenciler olduğu görülmüştür.

Araştırma bulguları baskın ben durumlarının öğrencilerin genel uyumları üzerinde de etkili olduğunu göstermiştir. Baskın ben durumlarına göre öğrencilerin genel uyum puanları baskın Eleştirici Anababa, Doğal Çocuk ve Uymuş Çocuk ve baskın Uymuş Çocuk-Doğal Çocuk karşılaştırmalarında önemli bir farklılık göstermezken diğer karşılaştırmalarda önemli düzeyde önemli düzeyde farklılıklar bulunmuştur. Araştırma örnekleminde en yüksek genel uyum puanını baskın Yetişkin ben duruma sahip öğrenciler alırken en düşük genel uyum puanını baskın Uymuş Çocuk ben durumu özelliği gösteren öğrenciler almıştır.

Araştırma sonuçları, bireyin ben durumunun davranışlarını etkilediğini göstermiştir. Ulaşılan genel sonuçlar ışığında aşağıdaki öneriler geliştirilebilir.

1 / Bireylerin uyum sorunları ile ilgili bireysel ve grupla psikolojik danışmalarında, danışan bireyin (bireylerin) ben durumları dikkate alınmalıdır. Bireyin hangi ben durumunu daha baskın kullandığı belirlenerek, sözkonusu baskın ben durumunun sorunla ilgili olup olmadığı

araştırılmalıdır. Danışanın Yetişkin ben durumunu daha etkin olarak kullanması sağlanmalıdır.

2 / Grupla atılğanlık eğitimi çalışmalarında bireyin çevresine bağımlılığını azaltmak için destekleyici bir faktör olarak, grup üyeleriyle Transactional Analysis Eğitimi çalışması da yapılabilir.

3 / Üniversite ve ortadereceli okul öğrencilerinin kişilerarası ilişkilerde beceri kazanabilmeleri için okulların rehberlik servisleri tarafından öğrencilere kişilerarası ilişkileri geliştirme eğitimi verilebilir. Transactional Analysis alanında yetişmiş uzman sağlanabildiği taktirde, okullarda isteyen öğrencilerin katılabileceği Transactional Analysis temelli "etkileşim grupları" düzenlenebilir.

4 / Fakülte ve yüksekokulların öğrenci kişilik hizmetleri veren bölümlerinde görevli personel, Transactional Analysis Eğitiminden geçirilerek, öğrenci kişilik hizmetlerinin daha verimli yürütülmesi sağlanabilir.

5 / genellemeye gidebilmek, sağlıklı kararlar alabilmek için farklı örneklem guruplarıyla benzer araştırmaların yapılmasında önemli yararlar vardır, çünkü bilinmektedir ki Türkiye'de ki 27 üniversitenin sosyal yapıları birbirinden farklıdır.

6 / Bu araştırmanın yapıldığı üniversitede, farklı kültürlere ait örneklemeler üzerinde araştırma tekrarlanırsa farklı sonuçlar alınabilir.

KAYNAKÇA

- AKKOYUN, F. ve H. BACANLI
1988 Gough ve Heilbrun Sıfat tarama Listelerinin Uyarlama ve Geçerlik Çalışması. 14-16 Eylül V.Ulusal Psikoloji Kongresi, İzmir.
- ALBERTI, R. E. ve M. L. EMMONS
1970 Your Perfect Right: a guide to Assertive Behavior. San Luis Obispo, Ca: Impact.
- ANASTASI, A.
1982 Psychological Testing (V. Ed.). New York: Mac Millan.
- AVERT, M. ve D. Mc MANIS
1977 Relationship Between Extraversion and Assertiveness and Related Personality Character. Psychological Report, 41, 1187-1193
- BAŞ, M.
1984 "Grupla Psikolojik Danışmanın Bireylerin Kaygı ve Uyum Düzeylerine Etkisi" (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ankara : Hacettepe Üniversitesi
- BARKER, D. ve K. PHILLIPS
1981 Ed. Cooper Cary L., "TA Training" Improving Interpersonal Relations. Gower Publishing Com.,
- BALDWIN, B. R. ve DİĞERLERİ
1986 Ego State Dominance and Occupational Role Selection: Transactional Analysis Journal: xvi, 1 : 50-57
- BERNE, E.
1961 Transactional Analysis in Psychotherapy. New York: Grove Press.
- BERNE, E.
1963 The Structure and Dynamics of Groups and Organizations. New York: Ballantine Books.
- BERNE, E.
1964 Games People Plays. New York: Grove Press

- BERNE, E.
1966 Principles of Group Treatment. New York: Grove Press.
- BERNE, E.
1986 İnsanca Sevgi ve Cinsellik (Çev. Emre Kapkın). Yaprak Yayınları. İstanbul
- BERNE, E.
1970 Sex in Human Loving. New York: Simon and Schuster
- BIRNBAUN, J.
1987 Replacement Therapy for Histrionic Personality Disorder. Transactional Analysis Journal. xvii, 2: 24-28
- BRENNER, C.
1977 Psikanalizin Temelleri (Çev. Işık Savaşır - Yusuf Savaşır). Ankara
- ÇAĞLAR, D.
1981 Uyumsuz Çocuklar ve Eğitimi. Ankara: AÜ. Eğitim Fakültesi Yayınları.
- CAMPOS, L.
1986 Empowering Children: Primary Prevention of Script Formation. Transactional Analysis Journal, xvi, 1: 18-23
- COLEMAN, James C.
1972 Abnormal Psychology and Modern Life. Fourth Edition, Scott, Foresman and Company.
- COOLEY, R. N. ve M. WIERZBICKIN
1987 Correlates of Assertiveness in Alcoholics. Journal of Social Psychology. 127 (3), 347-349
- COOPER, CARY. L.
1981 Improving Interpersonal Relations. Gower Publishing Comp.
- COREY, G.
1981 Theory and Practice of Counseling and Psychotherapy. Brooks/Cole Publishing Comp.
- COSBY, Paul C.
1973 Self-Disclosure. Psychological Bulletin. LXI, 2: 73-91
- CLARKSON, P. ve M. GILBERT
1988 Berne's Original Model of Ego States: Same

Theoretical Considerations. Transactional Analysis Journal, xviii, 1: 21-29

CÜCELOĞLU, D.
1984

İnsan insana. İstanbul: Altın Kitaplar.
4. Baskı

ÇULHA, M. ve A. DERELİ
1987

Atılğanlık Eğitimi Programı. Psikoloji Dergisi, v, 21: 23-25

DALEY, B. L.
1973

An Instrument to Determine basic Ego States as Defined by Transactional Analysis. Unpublished Doctoral Dissertation, University of South Carolina. Dissertation abstracts. International, XLV

DOLLIVER, R. ve R. MIKSON
1977

Classifying Occupations with Ego States. Transactional Analysis Journal, 7: 170-175

DÖKMEN, Ü.
1983

Bazı Tiyatro Eserlerinin Sosyometri Testi ile ve İletişim Türleri Açısından İncelenmesi. AÜ.Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, xv,1: 125-141

DÖKMEN, Ü.
1985

Aile İçi Çatışmaların Transactional ve Graph Analiz ile İncelenmesi. AÜ.Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, xviii,1-2: 53-66

DOUGLAS, L.
1986

Is Adolescent Suicide a Third Degree Game And Who Is The Real Victim? Transactional Analysis Journal, xvi, 3: 165-171

DUSAY, M.
1977

Egograms. New York: Harper and Row.

DUSAY, M.
1988

Ed. Berne, Eric "Transactional Analysis" Herkes İçin Psikanaliz Rehberi (Çev. Emre Kapkın). İstanbul: Yaprak Yayın Pazarlama

DUSAY, M. ve K. M. DUSAY
1979

Ed. Corsini, R.J. "Transactional Analysis" Current Psychotherapies. Second Edition. Peacock Publishers,

ERSKINE, R. G.
1988

Ego Structure, Intrapssychic Function and

Defense Mechanisms: A Commentary on Eric Berne's Original Theoretical Concepts. Transactional Analysis Journal, xviii, 1: 15-19

- ERSKINE, R. G., P. Clarkson ve Diğerleri
1988 Ego State Theory: Definitions, Descriptions and Points of View. Transactional Analysis Journal, xviii, 1: 6-19
- FETTGATHER, R.
1987 The Relationship of Teacher Adult Ego State to Interactions with Retarded Students. Transactional Analysis Journal. xii, 2:35-37
- FRAY, S. J. ve H. A. MARK
1987 The Assertive-Aggressive Distinction and The Cross-Cultural Perspective. International Journal for The Advancement of Counseling. x, 2: 103-111
- FROMM, E.
1982 Sağlıklı Toplum (Çev. Yurdanur Salman - Zeynep Tanrısever). İstanbul: Payel Yayınları.
- FURNHAM, A.
1979 Assertiveness in Three Cultures: Multidimensionality and Cultural Differences. Journal of Clinical Psychology. 35: 522-527.
- FURNHAM, A. ve M. HENDERSON
1983 The Mote They Brother's Eye and The Beam in Thine Own : Predicting One's Own and Other's Personality Test Score. British Journal of Psychology, 74: 381-389
- GALASSI, J. P., J. P. DELPO, M. D. GALASSI ve S. BESTAIN
1979 The College Self-Expression Scale: A Measure of Assertiveness. Behavior Therapy. 5: 167-171
- GALASSI, J. P. ve M. D. GALASSI
1975 Relationship Between Assertiveness and Agressiveness. Psychological Reports. 36: 352-354.
- GEÇTAN, E.
1982 Çağdaş Yaşam ve Normaldışı Davranışlar (ikinci Baskı). Ankara: Maya Matbaacılık ve Yayıncılık Ltd. Şti. Yayınları.

- GEÇTAN, E.
1981 Psikanaliz ve Sonrası. İstanbul: Hür-Yayın A.Ş.
- GOUGH, H. G. ve A. B. HEILBRUN
1965 Adjective Check List Manual. Palo Alto, California: Counselling Psychologists Press.
- GUILFORD, J.
1954 Psychometric Methods. 2.d.Ed. New York: Mc Graw-Hill.
- HANÇERLİOĞLU, O.
1988 Ruhbilim Sözlüğü. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- HARDING, D.E.
1986 Transpersonal-Transactional Analysis, "Confrontation" The Game People Play. Transactional Analysis Journal. xvi, 2: 99-109
- HARRIS, T.
1970 I am Okey - You are Okey. New York: Pan Books.
- HERSEN, M. ve DİĞERLERİ
1973 Development of Assertive Responses. Clinical Measurement and Research Considerations. Behavior Research and Therapy, 11: 505-521
- HEYER, N. R.
1987 Empirical Research on Ego State Theory. Transactional Analysis Journal, xvii, 1 : 287-293
- HİMMETOĞLU. B.
1977 "Geçişim Çözümlemesi ve Liderlik". Yönetim psikolojisi I. Ulusal Simpozyumuna Sunulan Bildiriler-Tartışmalar. 7-9 Aralık 1977. **TODAİE**
- HOLLERAN, P. R. ve J. PASCALE ve J. FRALEY
1988 Personality Correlates of College age Blumics. Journal of Counselling and Development, LXVI, 6: 378-381
- INGRAM, R.
1986 The Game of ARSE (Antagonize, Reconcile, Stroke). Transactional Analysis Journal, xvi, 2 129-131
- İNCEOĞLU, D. ve G. AYATAR
1987 Bir Grup Ergende Atılmanlık Eğitimi.

Psikoloji Dergisi, v1, 21: 23-24

- JAMES, M.
1986 Diagnosis and Treatment of Ego State Baundary Problems. Transactional Analysis Journal, xvi, 3: 188-197
- JAMES, M. ve D. JONGEWARD
1984 Kazanmak İçin Doğarız (Çev. Tülin Şenruh). Ankara: İnkilap ve Aka Kitapevi
- JOURARD, S. M.
1971 Self-Disclosure an Experimental Analysis of The Transparent Self. Princeton NJ: Van Nostrant Pub.
- KARPMAN, S.
1968 Fairy Tales and Script Drama Analyysis. Transactional Analysis Bulletin, 7 (26), 39-43
- KERLINGER. F. N.
1986 Foundations of Behavioral Research. New York: Hold, Rinehart, and Winston
- KOPTAGEL-İLAL, G.
1982 Psikanalize Giriş. İstanbul: İ Ü. Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Yayınları.
- KRAFT, A. W. ve DİĞERLERİ
1987 Religious Orientation and Assertiveness: Relationship to Death Anxiety. The Journal of Social Psychology, 127, (1): 93-95
- LANGRISH, S. V.
1981 Ed. Cooper Cary L., "Assertiveness Training" Improving Interpersonal Relations. Gower Publishing Comp.
- LAZARUS, A. A.
1973 on Assertive Behavior. Behavior Therapy, 4: 697-699
- LE COMTE. A ve N.ÖNER.
1987 Durumluk-Sürekli Kaygı Envanterinin Türk Toplumunda Geçerliliği. Psikoloji Dergisi.Sayı. 21
- LOBEL, E. T. ve DİĞERLERİ
1987 Individui Differences Statu and Assertive Behavior. Personality and Individual Differences, v1, 7: 535-545

- MARGALIT, B. ve P. A. MAUGER
1984 Cross-Cultural Demostration of Orthogonality of Assertiveness and Aggressiveness: Comparasion Between Israel anb The United States. *Journal of Personality and Social Psychology*, 46: 1414-1421
- MASSEY, R.
1987 Transactional Analysis and The Social Psychology of Pover Reflections by Jacobs "Autocratic Power". *Transactional Analysis Journal*, xv11, 3: 107-120
- MASSIO, C.
1985 Ego States and Transference. *Transactional Analysis Journal*, xvi, 3: 194-202
- MAUGER. P. A. ve D. R. ATKINSON
1980 Interpersonal Survey. Los Angeles. Western Psychological Services.
- MEREDİTH, K.
1986 Stroke-O-Graph: The Psychological Diet Chart. *Transactional Analysis Journal*, xvi, 3: 161-164
- MONDECA-MACLNITYRE, T.
1985 Cross-Cultral Comparasion of aggressiviness and assertiveness in Portuguese and American Student. Master's Thesis. Georgia State University. Dissertation Abstracts. International Vol. 54, no. 07.
- ORAL, N.
1986 "Atılğanlık Düzeyi, Depresyon ve Cinsiyet Arasındaki ilişkinin Değişik Gruplar Üzerinde incelenmesi" (Yayımlanmamış yüksek Lisans Tezi). Ankara: Hacettepe Üniversitesi
- PRICE, R.
1985 Paradoxical interventions in the Context of Transactional Analytic Therapy. *Transactional Analysis Journal*, xv, 4: 269-274
- RATHUS, S. A.
1973 "30-item Schedule for Assessing Assertive Behavior". *Behavior Therapy*, 4: 398-406,
- RATHUS, S. A. ve J. S. NEVIT
1977 Concurrent Validity of the 30-item Assertiveness Schedule with a Psychiatric Population. *Behavior therapy*, 8: 393-397

- RICHINS, L. M. ve J. B. VERHAGE**
1987 Assertiveness and Aggression in market place Exchanges. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, xviii, 1: 93-105
- SNYDER, M.**
1974 Self-Monitoring of Expressive Behavior. *Journal of Personality and Social Psychology*, 30: 526-537
- SULLIVAN, H. S.**
1953 *Interpersonal Theory of Psychiatry*. New York: Norton
- STURGIS, E. T.**
1979 Correlates of Assertive Behavior in Alcoholics. *Addictive Behaviors*, 4. 193-197
- TEZCAN, M.**
1973 *Türklerle ilgili Stereotipler (Kalıp Yargılar) Basılmış Doktora Tezi*. Ankara Üniversitesi:Eğitim Fakültesi.
- TOLAN, B.**
1975 *Toplum Bilimine Giriş*. Ankara:
- TURNER, R. J.**
1988 The Parent-Adult-Child Projective Drawing Task: A Therapeutic Tool in TA. *Transactional Analysis Journal*, xviii, 1: 60-68
- VOLTAN, N.**
1980. a *Rathus Atılğanlık Envanteri'nin Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması*. *Psikoloji Dergisi*, v, 10: 23-25
- VOLTAN, N.**
1980. b "Grupla Atılğanlık Eğitiminin Bireyin Atılğanlık Düzeyine Etkisi." Basılmamış Doktora Tezi. HÜ. Mezuniyet Sonrası Eğitim Fakültesi.
- VOLTAN-ACAR, N.**
1985 *Çocukla İletişim*. Ankara:Nüve Matbaası
- WILLIAMS, K. B.**
1978 An Empirical Procedure for The Assesment of Ego States Illusrated by Egograms as Descirbed in Transactional Analysis Theory. Unpublished Doctoral Dissertation. Santa Barbara. Californiya
Dissertation Abstracts. International, VL, 04.

- WILLIAMS, J. E. ve D. L. BEST
1982 Measuring Sex Stereotypes (A Thirty - Nation Study). SAGE Publications
- WILLIAMS, J. E. ve K. B. WILLIAMS
1980 The Assessment of Transaction Analysis Ego States via The Adjective Checklist. Journal of Personality, 44, 2. 120-129
- WILLIAMS, K. B., D. B. WOODMANSEE and J.E. WILLIAMS
1977 Sex stereotypes and Transactionaal Analysis Theory. Transactional Analysis Journal, 7: 266-274
- WOLPE, J.
1970 The Investigation of Assertive Behavior: Transcripts from Two Cases. Behavior Therapy and Experimental Psychiatry, 1, 145-151
- WOOD, D. W.
1984 The Effects of Transactional Analysis Training on Certain Aspects of Feminine Female Sex Role Orientation
Dissertation Abstracts. International, VL, 04 (October).
- WOOL, J. J. ve Diğerleri
1977 The Rathus Assertiveness Schedule: Reliability at the Junior High School Level Adolescence. The Journal of Social Psychology, x11, 47: 346-352
- YÖRÜKOĞLU, A.
1984 Değişen Toplumda Aile ve Çocuk. Ankara: Aydın Kitabevi Yayınları

T. C.
Yükseköğretim Kurulu
Dokümantasyon Merkezi

EK 1: HACETTEPE KİŞİLİK ENVANTERİ (HKE)
(İkinci Revizyon)
Prof. Dr. Ethem Özgüven

Açıklama

Envanter içinde EVET yada HAYIR şeklinde cevaplandırılabilir sorular vardır. Bu sorular çeşitli durumlarda sizin genellikle ne düşündüğünüz, nasıl duygu-landığınız ve ne şekilde davranışta bulunduğunuz ile ilgilidir.

Her soruyu cevaplandırırken önce, sizin için cevabın Evet'mi yoksa Hayır'mı olduğunu kararlaştırınız, sonrada cevap kağıdında uygun yeri karalayarak işaretleyiniz. Cevaplandırmanın nasıl yapılacağını göstermek için aşağıda iki örnek verilmiştir.

Örnekler

Evet

Hayır

1. Geceleri sık sık rüya görür müsünüz

•

2. Arkadaşlarınızdan memnun musunuz

•

Eğer sık sık rüya görmüyorsanız HAYIR, arkadaşlarınızdan memnunsanız EVET cevabını yukardaki örnekte olduğu gibi işaretleyeceksiniz.

Açıklamanın tamamını okuduktan sonra cevaplandırmaya başlayınız. Envanter üzerine hiçbirşey yazmayınız, cevaplarınızı CEVAP KAĞIDI üzerine işaretleyiniz. Cevaplandırırken bir kişi olarak sadece kendi gerçek durumunuzu ifade ediniz. Bir soru üzerinde fazla zaman harcamayınız; ilk aklınıza gelen cevabı işaretleyiniz. Atlamadan soruların hepsini cevaplandırınız.

Hacettepe Üniversitesi
Psikolojik Danışma ve Rehberlik Bölümü
Beytepe, Ankara, 1982

1. Başkaları sizle tartışmaya kalkınca hemen rahatsız olur musunuz?
2. Zıt görüşte olanlara rağmen planınızı genellikle uygulayabilir mısınız?
3. Yaptıklarınıza üzüldüğünüz zamanlar çok oluyor mu?
4. Bazı anlamsız düşünceler zihninizi meşgul edip sizi rahatsız eder mi?
5. Bir şanssızlığa uğrayacağınızdan korkuyor musunuz?
6. Oturduğunuz yerde duramaz hale geldiğiniz zamanlar olur mu?
7. Sık sık önemsiz şeyleri kendinize dert edinir mısınız?
8. Toplantılarda diğer kişilerle tanışmakta çok zorluk çeker mısınız?
9. Çözemediğiniz ve cesaretinizi kıran sorunlarınız ve sorumluluklarınız var mı?
10. Bazen hiç kimsenin sizi iyi anlayamadığını düşündüğünüz olur mu?
11. Arkadaşlarınızla dışarda çok fazla zaman harcadığınız için annenizin sizden şikayet ettiği olur mu?
12. Aile içinde kararlar alınırken sizin de fikrinizi alırlar mı?
13. İnsanları birbirleri ile tanıştırmak size kolay gelir mi?
14. Olabildiğince kalabalıktan uzak kalma eğiliminiz var mı?
15. Arkadaşlarınız sosyal ilişkilerinizi istenilen düzeyde bulurlar mı?
16. Tanıştığınız yeni birisine de dostça davranmak gerekir mi?
17. Yasalara uymayan davranışları için insanlar haklı görülebilir mi?
18. Başkalarına sır vermek size güç gelir mi?
19. Saygısız oluşlarından dolayı gençlerden öç almak istediğiniz zamanlar oluyor mu?
20. Çoğu zaman yanlış veya kötü bir şey yapacağınızdan kaygılanır mısınız?
21. Size kötü davrandıkları için öç almayı istediğiniz kişiler oldu mu?
22. Fikirlerinizi başkalarına kabul ettirmenin güç olduğu kanısında mısınız?
23. Çoğu zaman aynı konuda başkalarının ne karar verdiklerini öğrenme zorunluluğu duyar mısınız?
24. Hoş olmadığı için sizi uzun zamandır üzen bir yaşantınız var mı?
25. Duygularınızı kontrol altında tutabiliyor musunuz?
26. Güç bir durumla karşılaşacağınızı düşününce heyecanlanır ve terler mısınız?
27. Görme gücünüzdeki bozukluklardan sık sık yakınır mısınız?
28. Anneniz bireylerle sık sık tartışmalarınız olur mu?
29. Beklentinizin üstünde dostluk gösteren insanlara karşı tetikte bulunmaya çalışır mısınız?

30. Dikkatinizi bir konu üzerinde toplamada çok güçlük çeker mısınız?
31. Çoğu zaman tüm vücudunuzda bir kırıklık, halsizlik hisseder mısınız?
32. Alleniz, onlara karşı düşünceli davrandığınız kanısında mıdır?
33. Alleniz bireyleri genellikle birbirlerine karşı sakın davranırlar mı?
34. Birbiri ile şakalaşan kimseler arasında olmak ister mısınız?
35. Diğer insanlarla ilişki kurmada sizi yetenekli bulurlar mı?
36. Genellikle karşıt cinsten birisi ile çalışmaktan hoşlanır mısınız?
37. Sahibine haber vermeden bazı şeyleri ödünç almak doğru sayılabilir mi?
38. Kişinin, toplumdaki adet ve geleneklere uyması sizce önemli midir?
39. Kendini beğenmiş oldukları için çevrenizdeki çoğu kişileri uyarmak zorunda kaldığınız oluyor mu?
40. Hakkınızda dedikodu yapacaklarından kuşulanır mısınız?
41. Zararsız yalanlar söyleyerek zorluklardan kurtulmak size kolay gelir mi?
42. Arkadaşlarınız sizi, eğriye eğri doğruya doğru diyen bir kişi olarak mı bilirler?
43. Çevrenizdeki kişiler önemli konularda sizin görüşünüzü de öğrenmek isterler mi?
44. Arkadaşlarınızın çoğu kadar siz de güçlü ve sağlıklı mısınız?
45. Çevrenizdeki kişilerden kolayca hastalık kapalı bir yaradılıştasınız mı?
46. «Başaramadım» gibi bir duygudan rahatsız mısınız?
47. Sağlığınıza çok dikkat etmek ihtiyacında mısınız?
48. İçinde bulunduğunuz koşullardan dolayı sık sık sinirlendiğiniz olur mu?
49. Belli etmeseniz bile çevrenizdekilere sık sık darıldığınız olur mu?
50. Moralinizin bozulduğu ve bundan kurtulmanın çok zor olduğunu düşündüğünüz zamanlar oluyor mu?
51. Çevrenizdeki kişilerin çoğu ile arkadaşlık etmek yerine yalnız olmayı tercih eder mısınız?
52. Tanımadığınız kişilerin bulunduğu bir çevrede sıkılganlık çeker mısınız?
53. Allenizdeki kişilerin bazıları size karşı çok cimri davranıyor mu?
54. Allenizin çoğu kez herşeye itaat etmenizi beklemeleri sizi kızdırır mı?
55. Mutlu olacağınız sayıda ve nitelikte arkadaşlarınız var mı?
56. Gürültülü eğlencelere katılmaktan hoşlanır mısınız?
57. Sosyal etkinlikler sırasında başkalarını eğlendirmek size zor gelir mi?
58. Her zaman iş ve sorumluluklardan kaçmak hatalı mıdır?

59. İnsan verdiği sözü her zaman yerine getirmeli midir?
60. Kapılarını açık bırakan, kişilerin eşyalarının çalınmasını hakattıkları görüşüne katılır mısınız?
61. Karşıt cinsten birisi ile birlikte olunca genellikle onun cinsiyeti ile ilgili şeyler mi düşünürsünüz?
62. Bulunduğunuz çevrede çok fazla konu - komşu dedikoduları yapılıyor mu?
63. İnsan ilişkilerinde utangaç bir kişi misiniz?
64. Kişileri birbirine tanıştırmak ve başkalarına tanıştırmak size kolay gelir mi?
65. Başkaları sizi yetenekli ve cesur bulur mu?
66. Alingan bir kişi misiniz?
67. Fiziki görünüşünüzden dolayı duygusal bir hassasiyetiniz var mı?
68. Duygularınıza olan güveninizden dolayı görüşlerinizin esnek olduğu kanısında mısınız?
69. Sık sık kabızlıktan ve miğde ağrılarından şikayetiniz olur mu?
70. Arasına zihninizin her zamankinden daha ağır işlediğini hisseder misiniz?
71. Başkalarının mutluluğunu kıskandığınız zamanlar oluyor mu?
72. Başarmayı arzu ettiğiniz şeyleri düşünmek, onları yapmaktan daha çok haz veriyor mu?
73. Size açık olan avantajlı durumlardan başka kişilerin yararlanma çabasında oldukları kanısında mısınız?
74. İstekli olduğunuz toplantı veya etkinliklere katılmanız genellikle engellenir mi?
75. En az anlayış gördüğünüz yerin aileniz olduğunu düşündüğünüz zamanlar oluyor mu?
76. Koşulsuz olarak her insana yardım eder misiniz?
77. Sönük geçmekte olan bir sosyal toplantıya öncülük edip canlandırmak size kolay gelir mi?
78. Çabuk arkadaş edinilen bir kişi misiniz?
79. Ortaya çıkan fırsatlarda otobüse ücret ödemeden binmek bir şerefsizlik midir?
80. İşlerini düze çıkarmak için pek çok kişinin yalan söylediği kanısında mısınız?
81. Sosyal kurallardan oldukça bağımsız bir yaşantı içinde misiniz?
82. Çevrenizdeki çoğu kişilerin politik görüşleri sizinkine ters düşer mi?
83. Başkalarının saflığını kendi çıkarlarına kullanan kimseleri ayıplar mısınız?

84. Alleniz, sizin başarılı olduğunuz kanısında mıdır?
85. İsteddiğiniz bir bransa veya işe girmekten alakondunuz mu?
86. Önemli olmayan konularda sık sık eleştirildiğiniz olur mu?
87. Yanlışınızı kabul etmek size zor gelir mi?
88. Allenizin düşündüğü gibi olamama duygusu sizi rahatsız ediyor mu?
89. Belirli bir nedeni olmadan duygularınız kolayca neşeden üzüntüye, üzüntüden neşeye dönüşür mü?
90. İnsanlara gerçeği kolaylıkla kabul ettirmenin güç olduğunu düşündüğünüz zamanlar olur mu?
91. Zihn'inizi dolduran türlü düşünceler uykunuzu kaçırmı?
92. Genellikle sakın ve meseleyi soğukkanlılıkla ele alan bir kişi misiniz?
93. Zaman zaman aleyhinize çalışan insanların varlığından şüphelendiğiniz olur mu?
94. İnsanların içinde iken bile bazan kendinizi yalnız hisseder misiniz?
95. Alleniz, sizin başarılı olduğunuz kanısında mıdır?
96. Akşamları eve dönüş sizi kaygılandırır mı?
97. Allenizdeki kişilerden bazılarının yakınlık ve sevginize yeterince karşılık vermediği oluyor mu?
98. Yeni tanıştığınız bir kimse ile konuşmaktan çekinir misiniz?
99. Çevrenizdeki insanlar çoğu zaman sizi hayal kırıklığına uğratırlar mı?
100. Sizce geçinilmesi güç kişilere de nazık davranmalı mıdır?
101. Davranışınızın çevrenizdekilere aykırı düşmesi sizi rahatsız eder mi?
102. Kendisini problemin içine atmakta ısrar edip söz dinlemeyen kişilerin cezalarını çekmesi görüşüne katılır mısınız?
103. Bazı konularda kendi kendinizle kavga içinde misiniz?
104. İnatçı kişilere biraz zor kullanmanın onları ikna etmede yararlı olacağı kanısında mısınız?
105. Başkalarının mutluluğunu kıskandığınız zamanlar oluyor mu?
106. Başkaları tarafından hoşlanıldığınız duygusu içinde misiniz?
107. Yeteneğinizi küçümseyip başladığınız bazı işleri yarım bıraktığınız oluyor mu?
108. Kafesleri içinde olsa da vahşi hayvan görmekten heyecanlanır mısınız?
109. Sizi eleştirdikleri zaman sakın kalabiliyor musunuz?
110. Kendinizi sınırlı bir kişi olarak mı görürsünüz?
111. Üzüntülü veya heyecanlı olduğunuz zaman konuşmanızda kekemelik olur mu?

112. Sonradan pişman olacağınız çok şey yaptığınız oluyor mu?
113. Kaslarınızda bazan asabi hareketler veya tikler olur mu?
114. Belirli bir neden yokken kendinizi son derece neğeli ya da üzüntülü hissettiğiniz zamanlar oluyor mu?
115. Yaşça sizden küçük olanların daha rahat bir yaşam sürdürdükleri kanısında mısınız?
116. Hoşlanmadıkları için ailenizin evde misafir etmek istemedikleri arkadaşlarınız var mı?
117. Ailenizle aranızdaki değer yargıları ve inanç farkları nedeniyle önemli sorunlarla karşılaştığınız oluyor mu?
118. Aileniz sizden çok fazla şeyler mi bekliyor?
119. Kız veya erkeklerin birlikte bulunduğu durumlarda kendinizi rahat hissedersiniz mi?
120. İnsan ilişkilerinde utangaç bir kişi mısınız?
121. Çıkarılarını korumak için pek doğru olmayan yollara sapanları ayıplar mısınız?
122. Bir şey bulan kişiye onu saklama hakkı verilmeli midir?
123. İnsanların inançlarında kusur etmeleri, bir diğerine bunu başkalarına yayma hakkını verir mi?
124. Yaptığınız şeylerin yanlış anlaşılacağı kaygısı içinde mısınız?
125. İnsanların koşulsuz olarak serbest davranmalarına izin verilse toplumun daha iyi olacağı kanısında mısınız?
126. İçinde bulunduğunuz koşullardan dolayı sık sık sınırlendiğiniz olur mu?
127. Arkadaşınız istemediğiniz bir davranışta bulunduğu zaman, çoğunlukla bunu, çekinmeden kendisine söyleyebilir mısınız?
128. Gerçek yeteneklerinizi gösterebildiğiniz kanısında mısınız?
129. Kendinize özgü bir plan yapmaktansa arkadaşlarınızın önerilerini uygulamak size daha kolay gelir mi?
130. Gerçekten açlık hissi duymadan yemeğe oturduğunuz zamanlar oluyor mu?
131. Akşama doğru ya da sabahları kendinizi çok yorgun hissedersiniz mi?
132. Ne okuduğunuzun farkında olmadan bir süre okuyup sonra dikkatinizi topladığınız olur mu?
133. Çoğu zaman kendinizi yorgun ve halsiz hissedersiniz mi?
134. Eleştirilmek sizi çok kırar mı?
135. Hoşlanmadığınız birisi ile karşılaşmamak için yolunuzu sık sık değiştirdiğiniz oluyor mu?
136. Cinsel konularda kendinizi rahat hissedersiniz mi?
137. Başka bir aile veya grubun üyesi olmayı istediğiniz zamanlar olur mu?

138. Aile bireylerimin kişisel meselelerinizi bilmek istemelerinden şikayetçi misiniz?
139. Aileniz genellikle karşı cinsten olan arkadaşlarınızı reddeder mi?
140. Bulduğunuz çevrede halk tarafından seilmeyen çok kişi var mı?
141. Topluluk içinde tanıştığınız insanlara çabucak kaynaşabiliyor musunuz?
142. Uzlaşma kabul etmeyen kişilere nazik davranır mısınız?
143. Arkadaşlarınız sizi, eğriye eğri doğruya doğru diyen bir kişi olarak mı bilirler?
144. Saygısızlık gösterenlere aynı şekilde cevap verir misiniz?
145. Olanlara aldirmamak yerine öç almanın daha iyi olduğu kanısında mısınız?
146. Yasalara aykırı davranmadan yasanın bir açığından yararlanmada bir sakınca görür müsünüz?
147. Duygularınızı kontrol altında tutabiliyor musunuz?
148. Arkadaş edinmede zorluk çekiyor musunuz?
149. Doğru yargılarınızı bile, değerli bulmadıkları olur mu?
150. Cesaret verilmediği zaman işlerinize devam etmek size zor gelir mi?
151. Heyecanlı olaylar sizi karamsarlıktan kurtarır mı?
152. İşler kötü gittiği zaman çabuk heyecanlanan bir kişi misiniz?
153. Bazan içinizden insanlara küfretmek gelir mi?
154. Sık sık başınız ağrır mı?
155. Ayrıntılı konuşmadıkları için sık sık kişilerin sözlerini tekrarlatmak zorunda kalır mısınız?
156. Bazan sevdiğiniz kişiyi kırmaktan hoşlandığınız olur mu?
157. Sızden gelen bir neden yokken işlerinizin ters gittiği zamanlar oluyor mu?
158. Evden kaçıp başka bir yere gitmeyi düşündüğünüz zamanlar oluyor mu?
159. Aileniz bireylerinin hepsini denk ölçüler içinde seviyor musunuz?
160. Evde sakin olmak için, ya susmak ya da dışarı çıkmak zorunda olduğunuz zamanlar oluyor mu?
161. Taşdığınız sorumlulukların ağırlığı sizi fazlaca hareketsiz hale getiriyor mu?
162. Neşeli arkadaşlar arasına katılınca üzüntülerinizi unutabiliyor musunuz?
163. Sıkışık durumlardan bir kurtuluş yolu olarak gerçeği söylemediğiniz zamanlar olur mu?
164. Bulunmuş olan bir eşyayı her zaman iade etmek gerekli midir?
165. Yaşamının bir döneminde her insanın bir şeyler çalmış olabileceği görüşüne katılır mısınız?
166. Bazı insanların mal ve mülkelerini tahrip etmeyi hak ettiklerini düşündüğünüz olur mu?
167. Size kötü davrandıkları için öç almayı istediğiniz kişiler oldu mu?
168. Başkaları sizinle tartışmaya kalkınca hemen rahatsız olur musunuz?

EK 2: RATHUS ATILGANLIK ENVANTERİ

Açıklama : Aşağıda size 30 maddelik bir envanter verilmiştir.

Her maddeyi dikkatlice okuyup size uygunluk derecesine göre değerlendiriniz. Maddelerin başına; madde eğer sizi çok iyi anlatıyor, size çok uyuyorsa 6; oldukça iyi anlatıyor, uyuyorsa 5; biraz uyuyor, sizi biraz anlatıyorsa 4; eğer pek uymuyor sizi pek anlatmıyorsa 3 ; oldukça uymuyor, sizi oldukça anlatmıyorsa 2; size hiç uymuyor, sizi hiç anlatmıyorsa 1 yazınız.

Örnek: ____ İnsanlarla kavga etmekten hoşlanırım.

Eğer bu madde size çok uyuyor, sizi çok iyi anlatıyorsa maddenin başındaki boşluğa 6, oldukça iyi anlatıyorsa 5; biraz uyuyor anlatıyorsa 4; pek uymuyorsa 3; oldukça uymuyorsa 2; hiç uymuyorsa 1 veriniz.

6 Bana çok iyi uyuyor
Beni çok iyi anlatıyor.

5 Bana oldukça uyuyor
Beni oldukça anlatıyor

4 Bana biraz uyuyor
Beni oldukça anlatıyor

3 Bana pek uymuyor
Beni pek anlatmıyor

2 Bana oldukça uymuyor
Beni oldukça anlatmıyor

1 Bana hiç uymuyor
Beni hiç anlatmıyor

Bence insanların çoğu benden daha atılgan ve saldırgandır

- 2 Sıkılganlığım yüzünden karşıt cinse herhangi bir öneride bulunamıyor ya da onların önerilerini kabul edemiyorum.
- 3 Bir lokantada isteğime göre hazırlanmamış getirilince garsona şikayette bulunurum.
- 4 Başkalarının beni kırdıklarını farketdiğim halde onları incitmemeğe dikkat ederim.
- 5 İstemediğim bir malı almam için ısrar edilirse "hayır" demekte zorluk çekerim.
- 6 Benden birşey yapmam istendiğinde nedenini öğrenmekte ısrar ederim.
- 7 İnsanı geliştirici ve sert tartışmalara katılmak istediğim zamanlar olur.
- 8 Benim durumumdaki herkes gibi ben de yükselmek için çabalarım.
- 9 Doğrusunu isterseniz insanlar beni kullanıyor.
- 10 Yeni tanıştığım insanlarla ya da yabancılarla rahatlıkla konuşurum.
- 11 Karşıt cinsten birine çekici birine ne söyleyeceğimi çoğu kez bilmem.
- 12 Resmi telefon görüşmeleri yapmaktan çekinirim.
- 13 Satın aldığım şeyleri geri vermekten sıkılırım.
- 14 Bir işe mektup yazarak başvurmayı yüz yüze görüşmeye tercih ederim.
- 15 Beni rahatsız eden saygıdeğer yakınıma, rahatsızlığımı ifade etmek yerine duygularımı ondan saklamayı yeğlerim.
- 16 Aptalca görünürüm korkusuyla soru sormaktan kaçarım.
- 17 Bir tartışma sırasında kızdığım, hırslandığım belli olacak diye korkarım.
- 18 Tanınmış ve saygı duyulan bir kimsenin yanlış birşey söylediğini duyduğumda dinleyenlere kendi görüşümü de duyurmaya çalışırım.

- 19 Satıcılarla pazarlık yapmaktan kaçınırım.
- 20 Önemli ve değerli bir iş yaptığımda başkalarının bunu öğrenmesinde sakınca görmem.
İzleniminde sakinca görmem.
- 21 Duygularımı ifade ederken açık ve samimiyimdir.
- 22 Biri benim hakkımda yanlış ve kötü şeyler söylerse, hemen o kişiyle konuşurum.
- 23 Çoğunlukla hayır demekte güçlük çekerim.
- 24 Duygularımı anında açığa çıkarmaktansa biriktirmeyi yeğlerim.
- 25 Kötü bir hizmetten şikayetçi olurum.
- 26 Övüldüğümde bazen ne diyeceğimi bilemem.
- 27 Tiyatro, Konferans gibi topluluklarda iki kişi yüksek sesle konuşursa, onlara susmalarını ya da konuşmalarına başka yerde devam etmelerini söylerim.
- 28 Bekleme kuyruğunda öne geçen birisine yaptığığın yanlış olduğunu söylerim.
- 29 Fikrimi ifade etmekte zorluk çekerim.
- 30 Hiçbir şey söyleyemediğim zamanlar olur.

T. G.
Yükseköğretim Kurulu
Dokümantasyon Merkezi

Sıfatlar	EAb	KAb	Y	UÇ	DÇ
Başkalarını Düşünen	1.0	4.0	2.6	1.6	0.6
Sevecen	0.0	4.0	2.2	2.4	3.6
Hoş Sohbet	0.2	3.6	2.2	1.6	3.4
Kibar	0.4	3.6	2.6	3.6	0.4
Samimi	0.8	3.6	2.8	2.0	3.0
Açık Fikirli	0.4	1.8	3.8	0.4	3.2
Akıllı	1.8	2.0	4.0	2.0	2.8
Wikkatli	3.0	3.2	3.8	1.8	2.4
Dürüst	1.4	2.2	3.8	1.4	0.8
Düşünceli Davranan	1.0	2.6	4.0	2.2	0.6
Dakik	3.4	1.8	3.8	3.2	0.6
Gerçekçi	2.2	1.4	4.0	0.6	0.4
Mantıklı	2.8	1.8	4.0	1.4	0.8
Temkinli	3.4	3.0	3.8	3.0	0.2
Sorumluluk Alabilen	2.6	3.6	3.8	1.0	0.2
Tutarlı	2.0	2.2	3.8	1.6	0.2
Açık Sözlü	1.8	1.8	3.6	0.2	3.6
Adil	0.8	2.8	3.6	0.4	1.0
Bağımsız	1.2	0.8	3.6	0.2	2.2
Zeki	2.2	2.2	3.6	1.0	2.6
İradeli	3.4	2.2	3.6	0.6	0.4
Düzenli	3.8	2.6	4.0	3.2	0.2
Uslu	0.2	2.4	2.8	3.8	0.6
Ağır Başlı	1.0	2.8	2.8	4.0	0.0
Bağımlı	1.8	3.2	0.6	3.8	0.6
Çekingen	1.2	1.4	1.2	3.8	1.2
Nazik	0.2	3.6	2.8	4.0	0.4
Saygılı	0.8	2.8	2.8	3.8	0.4
Sessiz	1.0	2.2	2.0	3.8	0.2
Terbiyeli	1.4	2.4	2.8	4.0	0.6
Tutuk	1.0	1.4	0.6	4.0	0.2
Yumuşak başlı	0.0	3.4	2.2	4.0	0.4
Uyumlu	1.2	3.0	2.8	4.0	0.4
Tedirgin	2.8	0.8	1.2	3.8	0.4
Mızımız	3.2	1.0	0.4	3.8	2.4
Kötümser	3.6	0.2	0.8	3.8	0.4
Olgun	1.4	3.2	3.2	3.8	0.2
Telaşlı	3.4	3.2	1.0	3.8	2.4

EK 3: BEN DURUMLARI ÖLÇEĞİ
(Sıfat listesi)

Adınız:
Soyadınız:
Cinsiyetiniz: E (); K ()

Tarih:
Sınıf:
Bölüm:

Aşağıda insanı niteleyen 95 sıfat verilmiştir. Sizdenen istenen "sizi nitelediğini - sizin bir özelliğiniz" olarak düşündüğünüz sıfatları işaretlemenizdir (X). İşaretlemeniz gereken sıfat sayısında herhangi bir sınırlama yoktur.

SIFATLAR

() 1. Aksi	() 33. Yufkayürekli	() 65. Yumuşakbaşlı
() 2. Alaycı	() 34. Başkasını düşünen	() 66. Uyumlu
() 3. Asıksuratlı	() 35. Sevecen	() 67. Tedirgin
() 4. Ciddi	() 36. Hoş sohbet	() 68. Mızımız
() 5. Eleştirici	() 37. Kibar	() 69. Kötümser
() 6. Gururlu	() 38. Samimi	() 70. Olgun
() 7. İdealist	() 39. Açıkfikirli	() 71. Telaşlı
() 8. Katı	() 40. Akıllı	() 72. Atılğan
() 9. Kibirli	() 41. Dikkatli	() 73. Duygusal
() 10. Kuralcı	() 42. Dürüst	() 74. Gamsız
() 11. Önyargılı	() 43. Düşüncelıdavranan	() 75. Girişken
() 12. Resmi	() 44. Dakik	() 76. Hayalperest
() 13. Titiz	() 45. Gerçekci	() 77. Heyacanlı
() 14. Otoriter	() 46. Mantıklı	() 78. Maceracı
() 15. Sabitfikirli	() 47. Temkinli	() 79. Meraklı
() 16. Kararlı	() 48. Sorumluluk alabilen	
() 17. Öfkeli	() 49. Tutarlı	() 80. Neşeli
() 18. Sınırlı	() 50. Açıksözlü	() 81. Sabırsız
() 19. Tedbirli	() 51. Adil	() 82. Sempatik
() 20. Anlayışlı	() 52. Bağımsız	() 83. Sevimli
() 21. Canayakın	() 53. Zeki	() 84. Sıcakkanlı
() 22. Cömert	() 54. İradeli	() 85. Şakacı

()23.Geçimli	()55.Düzenli	()86.Yaratıcı
()24.Güvenilir	()56.Uslu	()87.Doğal
()25.Hoşgörülü	()57.Ağırbaşlı	()88.Seksi
()26.İçten	()58.Bağımlı	()89.Cesur
()27.İlgili	()59.Çekingen	()90.Kararsız
()28.Merhametli	()60.Nazik	()91.Korkak
()29.Sabırlı	()61.Saygılı	()92.Nüktedan
()30.Sırdaş	()62.Sessiz	()93.Asi
()31.Vefakar	()63.Terbiyeli	()94.Rahat
()32.Yardımsaver	()64.Tutuk	()95.Soğukkanlı

EK 4: BEN DURUMLARI ÖLÇEĞİ-(BDÖ) PUANLAMA CETVELİ

No	Sıfatlar	EAb.	KAb	Y	UÇ	DÇ
1	Aksi	4.0	0.4	0.8	1.8	3.0
2	Alaycı	3.8	0.2	0.8	1.4	3.2
3	Asık Suratlı	4.0	0.2	1.2	3.2	1.2
4	Ciddi	4.0	1.2	3.2	1.4	0.0
5	Eleştirici	4.0	0.4	2.0	1.2	1.6
6	Gururlu	4.0	1.2	1.8	0.8	2.6
7	İdealist	3.8	1.8	2.8	1.2	1.2
8	Katı	4.0	0.4	1.8	1.4	0.6
9	Kibirli	3.8	0.2	1.0	0.4	1.0
10	Kuralcı	4.0	0.2	1.2	2.4	0.0
11	Önyargılı	3.8	0.6	0.2	2.4	1.6
12	Rəsmi	4.0	0.2	2.2	2.2	0.2
13	Titiz	4.0	2.4	2.2	2.6	0.6
14	Otoriter	4.0	0.4	1.8	0.4	1.4
15	Sabit fikirli	3.8	1.0	0.6	2.6	1.8
16	Kararlı	3.6	0.8	3.2	0.8	0.4
17	Öfkeli	3.6	0.2	0.6	1.0	2.2
18	Sinirli	3.6	0.4	1.6	2.0	2.0
19	Tedbirli	3.6	3.4	3.2	2.4	0.4
20	Anlayışlı	0.2	4.0	3.4	1.8	1.4
21	Cana yakın	0.2	4.0	2.2	1.4	3.4
22	Cömert	0.8	4.0	2.2	2.2	2.8
23	Geçimli	0.8	3.8	3.0	3.4	0.8
24	Güvenilir	1.4	4.0	3.2	1.4	0.6
25	Hoşgörülü	0.2	4.0	2.2	1.4	0.6
26	İçten	1.2	3.8	2.8	1.4	3.8
27	İlgili	1.6	3.8	3.4	1.8	2.4
28	Merhametli	0.4	4.0	2.8	2.2	2.2
29	Sabırlı	1.0	3.8	2.8	3.4	0.2
30	Sırdaş	1.0	3.8	3.0	2.4	0.4
31	Vefakâr	1.0	4.0	2.8	2.2	1.0
32	Yardım sever	1.4	3.8	3.4	2.8	1.8
33	Yufka yürekli	0.4	3.8	1.8	3.0	2.0

Sıfatlar	EAb	KAb	Y	UÇ	DÇ
2 Atılğan	2.2	1.6	2.2	0.4	3.8
3 Duygusal	1.2	3.8	2.2	2.2	3.8
4 Gamsız	1.4	0.8	1.2	1.0	3.8
5 Girişken	2.8	2.2	2.8	0.2	3.8
6 Hayalci	0.2	1.8	0.6	0.6	3.8
7 Heyecanlı	1.6	3.0	1.0	2.4	4.0
8 Maceracı	0.8	0.8	0.8	0.2	4.0
9 Meraklı	1.2	2.2	2.6	1.4	3.8
0 Neşeli	0.4	3.6	2.2	0.6	4.0
1 Sabırsız	3.8	0.2	1.2	0.8	4.0
2 Sempatik	0.2	3.6	2.2	1.4	3.8
3 Sevimli	0.2	3.6	2.2	2.6	3.8
4 Sıcakkanlı	0.2	3.6	2.2	1.6	4.0
5 Şakacı	0.0	2.4	2.2	0.4	3.8
6 Yaratıcı	1.4	1.6	2.2	0.4	3.8
7 Doğal	0.4	1.2	1.2	0.2	4.0
8 Seksi	0.2	2.2	1.6	1.6	3.8
9 Cesur	3.0	1.8	2.2	0.2	3.6
0 Kararsız	0.6	2.8	0.8	3.0	3.6
1 Korkak	0.8	2.4	1.8	3.2	3.6
2 Nüktedan	0.2	2.8	2.2	0.6	3.6
3 Asi	2.8	0.8	1.2	2.0	3.6
4 Rahat	0.2	1.8	2.6	0.8	3.6
5 Soğukkanlı	2.4	1.2	3.6	0.8	0.4

EAb: Tx:177, ΣX^2 :514.28 s: 1.4
 KAb : Tx:215.8 ΣX^2 : 641.48 s:1.26
 Y : Tx:222.6 ΣX^2 : 625.88 s:1.05
 UÇ : Tx:187.4 ΣX^2 : 507.48 s:1.2
 DÇ : Tx:180.2 ΣX^2 : 541 s:1.44

EK 5: BEN DURUMLARI ÖLÇEĞİ-(BDÖ) DEĞERLENDİRME
BİLGİSAYAR PROGRAMI
(Basic)

```
-----
11 PRINT"BEN DURUMLARI ÖLÇEĞİ DEĞERLENDİRME PROGRAMI"
12 PRINT"DATAYI 2000 DATA SATIRI ÇAĞIRARAK GİRİN"
30 INPUT "SIFAT KODU=";SK
40 IF SK=1 THEN CP=4:NP=.4:AD=.8:AC=1.8:FC=3
50 IF SK=2 THEN CP=3.8:NP=.2:AD=.8:AC=1.4:FC=3.2
60 IF SK=3 THEN CP=4:NP=.2:AD=1.2:AC=3.2:FC=1.2
70 IF SK=4 THEN CP=4:NP=1.2:AD=3.2:AC=1.4:FC=0
80 IF SK=5 THEN CP=4:NP=.4:AD=2:AC=1.2:FC=1.6
90 IF SK=6 THEN CP=4:NP=1.2:AD=1.8:AC=.8:FC=2.6
100 IF SK=7 THEN CP=3.8:NP=1.8:AD=2.8:AC=1.2:FC=1.2
110 IF SK=8 THEN CP=4:NP=.4:AD=1.8:AC=1.4:FC=.6
120 IF SK=9 THEN CP=3.8:NP=.2:AD=1:AC=.4:FC=1
130 IF SK=10 THEN CP=4:NP=.2:AD=1.2:AC=2.4:FC=0
140 IF SK=11 THEN CP=3.8 :NP=.6:AD=.2:AC=2.4:FC=1.6
150 IF SK=12 THEN CP=4:NP=.2:AD=2.2:AC=2.2:FC=.2
160 IF SK=13 THEN CP=4:NP=2.4:AD=2.2:AC=2.6:FC=.6
170 IF SK=14 THEN CP=4:NP=.4:AD=1.8:AC=.4:FC=1.4
180 IF SK=15 THEN CP=3.8:NP=1:AD=.6:AC=2.6:FC=1.8
190 IF SK=16 THEN CP=3.6:NP=.8:AD=3.2:AC=.8:FC=.4
200 IF SK=17 THEN CP=3.6:NP=.2:AD=.6:AC=1:FC=2.2
210 IF SK=18 THEN CP=3.6:NP=.4:AD=1.6:AC=2:FC=2
220 IF SK=19 THEN CP=3.6:NP=3.4:AD=3.2:AC=2.4:FC=.4
230 IF SK=20 THEN CP=.2:NP=4:AD=3.4:AC=1.8:FC=1.4
240 IF SK=21 THEN CP=.2:NP=4:AD=2.2:AC=1.4:FC=3.4
250 IF SK=22 THEN CP=.8:NP=4:AD=2.2:AC=2.2:FC=2.8
260 IF SK=23 THEN CP=.8:NP=3.8:AD=3:AC=3.4:FC=.8
270 IF SK=24 THEN CP=1.4:NP=4:AD=3.2:AD=1.4:FC=.6
280 IF SK=25 THEN CP=.2:NP=4:AD=2.2:AC=1.4:FC=.6
290 IF SK=26 THEN CP=1.2:NP=3.8:AD=2.8:AC=1.4:FC=3.8
300 IF SK=27 THEN CP=1.6:NP=3.8:AD=3.4:AC=1.8:FC=2.4
310 IF SK=28 THEN CP=.4:NP=4:AD=2.8:AC=2.2:FC=2.2
320 IF SK=29 THEN CP=1:NP=3.8:AD=2.8:AC=3.4:FC=.2
330 IF SK=30 THEN CP=1:NP=3.8:AD=3:AC=2.4:FC=.4
340 IF SK=31 THEN CP=1:NP=4:AD=2.8:AC=2.2:FC=1
350 IF SK=32 THEN CP=1.4:NP=3.8:AD=3.4:AC=2.8:FC=1.8
360 IF SK=33 THEN CP=.4:NP=3.8:AD=1.8:AC=3:FC=2
370 IF SK=34 THEN CP=1:NP=4:AD=2.6:AC=1.6:FC=.6
380 IF SK=35 THEN CP=0:NP=4:AD=2.2:AC=2.4:FC=3.6
390 IF SK=36 THEN CP=.2:NP=3.6:AD=2.2:AC=1.6:FC=3.4
400 IF SK=37 THEN CP=.4:NP=3.6:AD=2.6:AC=3.6:FC=.4
```

```

410 IF SK=38 THEN CP=.8:NP=3.6:AD=2.8:AC=2:FC=3
420 IF SK=39 THEN CP=.4:NP=1.8:AD=3.8:AC=.4:FC=3.2
430 IF SK=40 THEN CP=1.8:NP=2:AD=4:AC=2:FC=2.8
440 IF SK=41 THEN CP=3:NP=3.2:AD=3.8:AC=1.8:FC=2.4
450 IF SK=42 THEN CP=1.4:NP=2.2:AD=3.8:AC=1.4:FC=.8
460 IF SK=43 THEN CP=1:NP=2.6:AD=4:AC=2.2:FC=.6
470 IF SK=44 THEN CP=3.4:NP=1.8:AD=3.8:AC=3.2:FC=.6
480 IF SK=45 THEN CP=2.2:NP=1.4:AD=4:AC=.6:FC=.4
490 IF SK=46 THEN CP=2.8:NP=1.8:AD=4:AC=1.4:FC=.8
500 IF SK=47 THEN CP=3.4:NP=3:AD=3.8:AC=3:FC=.2
510 IF SK=48 THEN CP=2.6:NP=3.6:AD=3.8:AC=1:FC=.2
520 IF SK=49 THEN CP=2:NP=2.2:AD=3.8:AC=1.6:FC=.2
530 IF SK=50 THEN CP=1.8:NP=1.8:AD=3.6:AC=.2:FC=3.6
540 IF SK=51 THEN CP=.8:NP=2.8:AD=3.6:AC=.4:FC=1
550 IF SK=52 THEN CP=1.2:NP=.8:AD=3.6:AC=.2:FC=2.2
560 IF SK=53 THEN CP=2.2:NP=2.2:AD=3.6:AC=1:FC=2.6
570 IF SK=54 THEN CP=3.4:NP=2.2:AD=3.6:AC=.6:FC=.4
580 IF SK=55 THEN CP=3.8:NP=2.6:AD=4:AC=3.2:FC=.2
590 IF SK=56 THEN CP=.2:NP=2.4:AD=2.8:AC=3.8:FC=.6
600 IF SK=57 THEN CP=1:NP=2.8:AD=2.8:AC=4:FC=0
610 IF SK=58 THEN CP=1.8:NP=3.2:AD=.6:AC=3.8:FC=.6
620 IF SK=59 THEN CP=1.2:NP=1.4:AD=1.2:AC=3.8:FC=1.2
630 IF SK=60 THEN CP=.2:NP=3.6:AD=2.8:AC=4:FC=.4
640 IF SK=61 THEN CP=.8:NP=2.8:AD=2.8:AC=3.8:FC=.4
650 IF SK=62 THEN CP=1:NP=2.2:AD=2:AC=3.8:FC=.2
660 IF SK=63 THEN CP=1.4:NP=2.4:AD=2.8:AC=4:FC=.6
670 IF SK=64 THEN CP=1:NP=1.4:AD=.6:AC=4:FC=.2
680 IF SK=65 THEN CP=0:NP=3.4:AD=2.2:AC=4:FC=.4
690 IF SK=66 THEN CP=1.2:NP=3:AD=2.8:AC=4:FC=.4
700 IF SK=67 THEN CP=2.8:NP=.8:AD=1.2:AC=3.8:FC=.4
710 IF SK=68 THEN CP=3.2:NP=1:AD=.4:AC=3.8:FC=2.4
720 IF SK=69 THEN CP=3.6:NP=.2:AD=.8:AC=3.8:FC=.4
730 IF SK=70 THEN CP=1.4:NP=3.2:AD=3.2:AC=3.8:FC=.2
740 IF SK=71 THEN CP=3.4:NP=3.2:AD=1:AC=3.8:FC=2.4
750 IF SK=72 THEN CP=2.2:NP=1.6:AD=2.2:AC=.4:FC=3.8
760 IF SK=73 THEN CP=1.2:NP=3.8:AD=2.2:AC=2.2:FC=3.8
770 IF SK=74 THEN CP=1.4:NP=.8:AD=1.2:AC=1:FC=3.8
780 IF SK=75 THEN CP=2.8:NP=2.2:AD=2.8:AC=.2:FC=3.8
790 IF SK=76 THEN CP=.2:NP=1.8:AD=.6:AC=.6:FC=3.8
800 IF SK=77 THEN CP=1.6:NP=3:AD=1:AC=2.4:FC=4
810 IF SK=78 THEN CP=.8:NP=.8:AD=.8:AC=.2:FC=4
820 IF SK=79 THEN CP=1.2:NP=2.2:AD=2.6:AC=1.4:FC=3.8
830 IF SK=80 THEN CP=.4:NP=3.6:AD=2.2:AC=.6:FC=4
840 IF SK=81 THEN CP=3.8:NP=.2:AD=1.2:AC=.8:FC=4
850 IF SK=82 THEN CP=.2:NP=3.6:AD=2.2:AC=1.4:FC=3.8
860 IF SK=83 THEN CP=.2:NP=3.6:AD=2.2:AC=2.6:FC=3.8
870 IF SK=84 THEN CP=.2:NP=3.6:AD=2.2:AC=1.6:FC=4

```

```

80 IF SK=85 THEN CP=0:NP=2.4:AD=2.2:AC=.4:FC=3.8
90 IF SK=86 THEN CP=1.4:NP=1.6:AD=2.2:AC=.4:FC=3.8
00 IF SK=87 THEN CP=.4:NP=1.2:AD=1.2:AC=.2:FC=4
10 IF SK=88 THEN CP=.2:NP=2.2:AD=1.6:AC=1.6:FC=3.8
20 IF SK=89 THEN CP=3:NP=1.8:AD=2.2:AC=.2:FC=3.6
30 IF SK=90 THEN CP=.6:NP=2.8:AD=.8:AC=3:FC=3.6
40 IF SK=91 THEN CP=.8:NP=2.4:AD=1.8:AC=3.2:FC=3.6
50 IF SK=92 THEN CP=.2:NP=2.8:AD=2.2:AC=.6:FC=3.6
60 IF SK=93 THEN CP=2.8:NP=.8:AD=1.2:AC=2:FC=3.6
70 IF SK=94 THEN CP=.2:NP=1.8:AD=2.6:AC=.8:FC=3.6
80 IF SK=95 THEN CP=2.4:NP=1.2:AD=3.6:AC=.8:FC=.4
90 IF SK=0 THEN 1035
000 CPT=CPT+CP:NPT=NPT+NP:ADT=ADT+AD:ACT=ACT+AC:FCT=FCT+FC:N=N+1
005 GOTO 30
035 CPT=CPT/177:NPT=NPT/215.8:ADT=ADT/221.4:FCT=FCT/190.2:ACT=ACT/190.4
040 M=CPT+NPT+ADT+FCT+ACT
050 CPF=CPT/M:NPP=NPT/M:ADP=ADT/M:FCP=FCT/M:ACP=ACT/M
051 CLS
060 PRINT USING ".##";CPF ,NPP, ADP ,FCP ,ACP:PRINT N,K
150 INPUT "devam etmek ister misiniz? (E=1/H=0)";DV
160 IF DV=1 THEN 10 ELSE 1170
170 END
k

```

LIST 2RUN 3LOAD" 4SAVE" 5CONT 6,"LPT1 7TPON 8TROFF9KEY 0SCREEN

Y. G.
Yükseköğretim Kurulu
Dokümantasyon Merkezi

TC YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ